

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse osakond

Kirsi-Karoliine Järvis

**INFOTEHNOLOOGIA KASUTAMISE VÄLJAVAATED ÕIGUSLIKU
ARGUMENTATSIOONI KOOSTAMISE JA ÕIGUSE TÕLGENDAMISE
AUTOMATISEERIMISEL**

Magistritöö

Juhendaja
dr. iur. Mario Rosentau

Tartu
2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ÕIGUSE TÕLGENDAMINE JA ÕIGUSLIK ARGUMENTATSIOON EESTI ÕIGUSRUUMIS.....	7
1.1 Õiguse tõlgendamise tähendus ja meetodid	7
1.1.1 Grammatiline tõlgendamine.....	8
1.1.2 Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine	9
1.1.3 Ajalooline tõlgendamine	10
1.1.4 Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine	10
1.1.5 Õiguse tõlgendamise meetodite praktiline kasutamine.....	11
1.2 Õiguslik argumentatsioon ja selle funktsioon.....	12
1.3 Automatiseerimise võimalikkus ja piirid	14
1.3.1 Infotehnoloogiliste lahenduste kasutamine õiguses.....	14
1.3.2 Automatiseeritud lahenduste kasutamine õiguse tõlgendamisel ja õigusliku argumentatsiooni koostamisel.....	16
2. ÕIGUSE AUTOMATISEERITUD TÕLGENDAMINE	20
2.1 Õiguse automatiseeritud tõlgendamine klassikaliste õiguse tõlgendamise meetodide näitel.....	21
2.1.1 Grammatiline tõlgendamine.....	21
2.1.2 Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine	22
2.1.3 Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine	24
2.2 Õiguse automatiseeritud tõlgendamine - Riigikohtu seisukohtadest vastuste leidmine	25
2.3 Uurimistulemuste võrdlus 2025. aasta uuringuga.....	27
3. ÕIGUSLIKU ARGUMENTATSIOONI AUTOMATISEERITULT KOOSTAMINE	30
3.1. Uurimismeetod.....	30
3.2 Uurimistulemused	32
3.2.1 Uurimistulemuste analüüs.....	33
3.2.2 Uurimistulemuste võrdlus 2025. aasta uuringu tulemustega	36
4. JURISTIDE HINNANG ÕIGUSE AUTOMATISEERITUD TÕLGENDAMISE JA ÕIGUSLIKU ARGUMENTATSIOONI AUTOMATISEERITULT KOOSTAMISE VÕIMALIKKUSE KOHTA.....	40
4.1 Uuringu eesmärk, meetoodika ja valim	40
4.2 Õiguse tõlgendamise küsitluse tulemused	42

4.2.1 Õiguse automatiseeritud tõlgendamise väljavaated	42
4.2.2 Õiguse automatiseeritud tõlgendamise väljavaated xLaw funktsioonide näitel	43
4.2.3 Õiguse automatiseeritud tõlgendamise uuringute järeldused	44
4.3 Õigusliku argumentatsiooni küsitluse tulemused	46
4.3.1 Õigusliku argumentatsiooni automatiseeritult koostamise väljavaated	46
4.3.2 Õigusliku argumentatsiooni automatiseeritult koostamise väljavaated xLaw AI Assistendi funktsiooni näitel	47
4.3.3 Õigusliku argumentatsiooni automatiseeritult koostamise uuringute järeldused ...	48
KOKKUVÕTE	50
PROSPECTS OF USING IT SOLUTIONS TO AUTOMATE LEGAL ARGUMENTATION AND THE INTERPRETATION OF LAW	53
KASUTATUD KIRJANDUS	56
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	60
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	61
LISAD	62
Lisa 1. xLaw AI Assistendile esitatud õiguslikud küsimused koos xLaw AI Assistendi vastustega	62
Lisa 2. xLaw AI funktsioonile esitatud märksõnad koos Lisa 1 küsimuste vastustega	79
Lisa 3. xLaw AI Assistendile esitatud kaasused koos xLaw AI Assistendi pakutud lahendustega	88
Lisa 4. Juristide seas läbi viidud küsitluse blankett	116

SISSEJUHATUS

Infotehnoloogiliste (sh tehisintellektil põhinevate) lahenduste kasutamine õiguse valdkonnas on viimastel aastatel märkimisväärselt kasvanud.¹ Tehisintellekti arendamisel on püütud laiendada arvutisüsteemide võimekust selliselt, et arvuti saaks kas osaliselt või täielikult olla abiks õigusliku argumenteerimisega tegelevatele inimestele. Õigusliku argumenteerimise automatiseerimine eeldab, et vähemalt mingis osas on õigus kindlaksmääratud ja “arvutatav”.² Õigusliku argumentatsiooni põhimõtete tuletamise osas on nähtud seoseid malemänguga.³ Veenev argumentatsioon tugineb sarnaselt malemängule reeglite – õigusnormide ja tõlgendamise põhimõtte – tundmisele ning nende oskuslikule rakendamisele. Hea õiguslik argumentatsioon eeldab korrektset õiguse tõlgendamist, mistõttu tuleb automatiseeritud süsteemi kasutamiseks viia see tasemele, mis võimaldab näha õigusaktide vahelisi seoseid ja mõista vähemalt üldisi õiguspõhimõtteid.

Keelemudelite⁴ lai levik ning kättesaadavus on viinud mudelite katsetamiseni ka õigusvaldkonnas. Mudeleid on testitud nii Ameerika Ühendriikide advokaadieksami⁵, Austraalia kriminaalõiguse eksami⁶, Euroopa patendivoliniku eksami⁷ kui ka Eestis aktuaalsete õigusküsimuste peal.⁸ Varasemad katsetused on põhinenud eelkõige üldotstarbelise keelemudeli ChatGPT⁹ testimisel ning tulemuste kohaselt on keelemudelil olnud probleeme asjakohaste õigusnormide leidmise ja õiguse rakendamisega.

¹ Mägi, J., Peterson, S. Hea Teada | Kas AI antud õigusnõu tasub usaldada? (03.02.2026) – Ärileht. – <https://arileht.delfi.ee/artikkel/120433598/hea-teada-kas-ai-antud-oigusnou-tasub-usaldada> (25.04.2026).

² Eliot, L. AI and Legal Argumentation: Aligning the Autonomous Levels of AI Legal Reasoning. (11.09.2020) – arXiv:2009.11180, lk 2–3. – <https://doi.org/10.48550/arXiv.2009.11180> (25.04.2026).

³ Peran, S. Five Chess Positions to Learn Law and Legal Argumentation. (03.2019) – The European Journal of Educational Sciences 6, nr 01. – <https://doi.org/10.19044/ejes.v6no1a8> (25.04.2026).

⁴ Digipädevus. Keelemudel. – <https://digipadevus.ee/sonastik/keelemudel/> (25.04.2026).

⁵ Katz, D. M. GPT-4 passes the bar exam (26.02.2024) – Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences 382, nr 2270: 20230254, <https://doi.org/10.1098/rsta.2023.0254> (25.04.2026).

⁶ Alimardani, A. Generative artificial intelligence vs. law students: an empirical study on criminal law exam performance. (23.09.2024) – Law, Innovation and Technology 16, nr 2, lk 777–819, <https://doi.org/10.1080/17579961.2024.2392932> (25.04.2026).

⁷ Khera, B. jt. Can Large Language Models Understand As Well As Apply Patent Regulations to Pass a Hands-On Patent Attorney Test? (11.09.2025) – arXiv:2507.10576. – <https://doi.org/10.48550/arXiv.2507.10576> (25.04.2026).

⁸ Simmo, S.-E. Tehisintellekti kasutamise väljavaated õiguse tõlgendamisel ja argumentatsiooni koostamisel. (2025) – Tartu Ülikool. – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/262b22bf-cf52-4eb5-b118-3011eef3c79a/content> (25.04.2026).

⁹ ChatGPT. – <https://chatgpt.com/> (25.04.2026).

Käesoleva töö keskmes on õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni koostamise automatiseerimise uurimine Eesti õigusele kohandatud xLaw¹⁰ tehisintellektil põhinevate funktsioonide näitel. Kuigi spetsiifilisi õigusvaldkonna IT-lahendusi on teisigi (nt eulaw.ai¹¹ ja Legora¹²), siis on xLaw funktsioonide hindamine oluline seoses programmi laiale kasutusele õigusspetsialistide seas. Lisaks, Eesti õigusele orienteeritud IT-lahenduse võimekust ei ole varem sellises mahus analüüsitud. Töös võrreldakse analüüsi tulemusi 2025. aasta uuringuga¹³, milles testiti erinevaid keelemudeleid Eesti õiguse (eelkõige Riigikohtu praktika) peal. Uuringute võrdlus aitab eristada õigusspetsiifilise IT-lahenduse ja üldotstarbelise keelemudeli võimekust ning hinnata automatiseeritud lahenduste kasutamise arengut ja väljavaateid laiemalt. Teema aktuaalsust kinnitab seegi, et Euroopa Liidu tasandil on kujunemas ühtne õigusraamistik, mis liigitab õigusvaldkonnas kasutatavad infotehnoloogilised lahendused suure riskiga tehisintellektisüsteemideks.¹⁴ Autori hinnangul on seoses tavapärasest rangemate nõuetega oluline hinnata automatiseerimist võimaldavate IT-lahenduste töökindlust ja usaldusväärsust Eesti õigusruumis.

Õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni koostamise automatiseerimise võimalikkuse uurimiseks on töö autor püstitanud uurimisküsimuse: “Kuidas on Eesti õigusruumis võimalik automatiseeritult tõlgendada õigust ja koostada õiguslikku argumentatsiooni ning milliseid võimalusi ja piiranguid ilmestab seejuures xLaw?”. Uurimisküsimusele vastamiseks on autor seadnud kolm uurimisülesannet, mis väljenduvad vastavalt töö peatükkides 2-4:

1. Mil määral on Eesti õigusruumis võimalik infotehnoloogiliste lahenduste abil õiguse tõlgendamine, sh kohtupraktikast lahenduste leidmine?
2. Kuidas erineb infotehnoloogilise lahenduse abil koostatud õiguslik argumentatsioon kohtulahendis esitatud põhjendustest?
3. Kuidas hindavad õiguspraktikud automatiseeritud õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni koostamise võimekust xLaw näitel ning kuivõrd kattuvad need hinnangud käesolevas töös tehtud analüüsi tulemustega?

¹⁰ xLaw. Õigusteabe rakendus. – <https://get.xlaw.eu/> (25.04.2026).

¹¹ Eulaw.Ai. European Legal Intelligence. – <https://eulaw.ai/> (25.04.2026).

¹² Legora. – <https://legora.com/> (25.04.2026).

¹³ Simmo.

¹⁴ 13. juuni 2024. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1689, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 300/2008, (EL) nr 167/2013, (EL) nr 168/2013, (EL) 2018/858, (EL) 2018/1139 ja (EL) 2019/2144 ning direktiive 2014/90/EL, (EL) 2016/797 ja (EL) 2020/1828 (tehisintellekti käsitlev määrus). ELT L.

Magistritöös kasutatakse iga uurimisülesande lahendamisel empiirilist uurimismeetodit. Esimese uurimisülesande puhul analüüsib autor kvalitatiivsel meetodil xLaw AI Assistendi vastustes õiguse tõlgendamise klassikaliste meetodite kasutamist. Autor on koostanud xLaw funktsioonile lahendamiseks 15 õiguslikku küsimust, mis põhinevad Riigikohtu lahenditel. Samade küsimuste pinnalt analüüsib autor xLaw AI funktsiooni võimekust leida vastuseid Riigikohtu seisukohtadest. Lisaks analüüsib autor kvantitatiivse uurimismeetodiga xLaw AI Assistendi võimekust õige õigusnormi ja õige järelduse leidmise osas, võrdlevat meetodit kasutades kõrvutab autor tulemusi varasema uuringuga. Töö esimese uurimisülesande lahendamine koosneb seega kvalitatiivsest, kvantitatiivsest ja võrdlevast analüüsist.

Töö teine uurimisülesanne lahendatakse kvalitatiivse ja võrdleva meetodi kombineeritud kasutamisel. Autor esitab xLaw AI Assistendile lahendamiseks kümne Riigikohtu lahendi põhjal koostatud lühikaasused ning analüüsib vastustes toodud õiguslikku argumentatsiooni kvalitatiivse empiirilise uuringuna HumanELY¹⁵ meetodil. Võrdlevat meetodit kasutades analüüsib autor õigusspetsiifilise IT-lahenduse sooritust võrreldes varasema uuringu tulemustega.

Kolmas uurimisülesanne lahendatakse küsitluse teel. Autor esitas erinevates õiguse valdkondades tegutsevatele juristidele küsitluse, milles uuris hinnanguid õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni automatiseerimise võimalikkuse ning praktilise kasutatavuse kohta. Küsitluse andmeid analüüsitakse põhiliselt kvantitatiivsel meetodil, avatud küsimusi ka kvalitatiivselt. Esitatud vastuseid võrreldakse käesoleva töö 2. ja 3. peatüki tulemustega ning hinnatakse, kas juristide subjektiivne arvamus automatiseerimise võimalikkusest vastab empiirilise uuringu tulemustele. Kolmanda uurimisülesande lahendamisel kasutatakse kvantitatiivset, kvalitatiivset ja võrdlevat meetodit.

Töös kasutatakse allikatena peamiselt teadusartikleid, Euroopa Liidu õigusakte ning Riigikohtu lahendeid. Empiirilise uuringu läbiviimiseks on kasutatud xLaw tehisintellektil põhinevaid funktsioone, mille rakendamine on täpsemalt kirjeldatud töö 2. ja 3. peatükis.

Tööd iseloomustavad järgmised märksõnad: tehisintellekt, automatiseerimine, õigusabi, argumentatsioon ja interpretatsioon.

¹⁵ HumanELY: Human Evaluation of Large Language Model Yield. – BrainX. – <https://www.brainxai.com/humanely> (25.04.2026).

1. ÕIGUSE TÕLGENDAMINE JA ÕIGUSLIK ARGUMENTATSIOON EESTI ÕIGUSRUMIS

1.1 Õiguse tõlgendamise tähendus ja meetodid

Õiguse tõlgendamine on juristi professionaalse tegevuse kese, kuid ka oma ala spetsialistidele on see sageli keeruline ja aeganõudev ülesanne.¹⁶ Õigusteadlased on õiguse tõlgendamist defineerinud erinevalt. Aulis Aarnio pidas oluliseks seaduse ja normi eristamist: õiguse tõlgendamine on õiguskeele tekstidele (seadusele) tähenduse andmine ning normid on tõlgendamise tulemused.¹⁷ Kuigi emeritprofessor Raul Narits defineerib õiguse tõlgendamist eelkõige läbi õigusnormi tõlgendamise (õigusnormi sisu ja mõtte väljaselgitamine)¹⁸, siis ei erine kahe õigusteadlase käsitus oluliselt.

Arvestades, et õigusnormid on sageli kõrge abstraktsiooniastmega ning terminid võivad olla mitmetähenduslikud, siis on õiguse tõlgendamine juristi töös vältimatu. Tõlgendamise abil muudetakse probleeme tekitav õigusnorm arusaadavaks.¹⁹ Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et õigusnormid sisaldavad ebamääraseid mõisteid ning eluliste asjaolude erinevuse korral on õiguse tõlgendamisel suur roll.²⁰ Õigusnormide kõrge abstraktsusaste võimaldab nende rakendamist mitmesugustes elulistes olukordades, normi rakendamine eeldab samaaegselt tõlgendaja võimet arvestada nii õigussüsteemi põhimõtteid kui ka konkreetse juhtumi eripära. Õiguse tõlgendamine nõuab professionaalset hinnangut, mis ka automatiseeritud lahenduse kasutamisel jääb juristi vastutuseks.

Õiguse tõlgendamise meetodeid on erinevaid, käesoleva töö raames keskendub autor Friedrich Carl von Savignylt pärinevatele klassikalistele õiguse tõlgendamise meetoditele (grammatiline, süstemaatilis-loogiline, ajalooline ja objektiiv-teleoloogiline).²¹ Savigny pidas õiguse tõlgendamisel oluliseks nelja elemendi eristamist, rõhutades samas, et tõlgendamine ei seisne mitte nende eraldiseisvas rakendamises, vaid koostoimes. Samuti leidis Savigny, et õigusnormi mõistmisel on oluline nii tõlgendaja pädevus kui ka seadusandja oskus norme sõnastada.²² 19.

¹⁶ Luo, K. jt. Automating Legal Interpretation with LLMs: Retrieval, Generation, and Evaluation. (31.05.2025) – arXiv:2501.01743. – <https://doi.org/10.48550/arXiv.2501.01743> (25.04.2026).

¹⁷ Aarnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura 1996, lk 128-129.

¹⁸ Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2007, lk 145.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ EIKo 12157/05, *Liivik vs. Eesti*, p 94.

²¹ Narits (viide 18), lk 160.

²² von Savigny, F. C. System of the modern Roman law (tõlkis Holloway. W.). Madras: J. Higginbotham 1867, lk 172 – 174. – <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=wu.89097651095&seq=7> (25.04.2026).

sajandi juriidilises meetodiõpetuses välja töötatud tõlgendamiskaanoneid on küll ajas modifitseeritud, kuid ühtegi neist ei ole tunnistanud kasutuks.²³

Lisaks klassikalistele tõlgendamismeetoditele on õigusteoorias levinud ka Robert Alexy käsitus, mille kohaselt käsitletakse õiguse tõlgendamist laiemalt juriidilise argumentatsioonina. R. Alexy eristab lingvistilisi, geneetilisi, süstemaatilisi ja üldisi praktilisi argumentatsioonivorme (sh väärtus- ja õigluskalutlused).²⁴ Arvestades käesoleva töö kitsamat, dogmaatilist lähenemist, lähtub autor õiguse tõlgendamisel siiski Savigny käsitlusest. Klassikalistest tõlgendamismeetoditest lähtumine on põhjendatud ka seetõttu, et Riigikohus on rõhutanud nende olulisust kohtumenetluses²⁵ ning käesoleva töö raames analüüsitakse IT-lahenduse võimekust just Riigikohtu lahendite pinnalt. Järgnevalt avab autor klassikaliste õiguse tõlgendamise meetodite sisu ning analüüsib nende praktilist rakendamist.

1.1.1 Grammatiline tõlgendamine

Grammatilise tõlgendamise eelduseks on keele, milles õigusnormid on väljendatud, reeglite hea tundmine. Tõlgendajal tuleb mh arvestada keele arenguga - õigusnormi looja lähtub normi teksti sõnastamisel oma aja nõuetest, mistõttu võib sõnade tähendus aja jooksul muutuda või omandada uue mõtte.²⁶ Grammatiline tõlgendamine arvestab erilist sätestamise ökonoomia põhimõtet, mille kohaselt ei ole ükski seaduseteksti element tähtsusetu. Õiguse grammatilisel tõlgendamisel on erialaterminoloogial prioriteet üldkeele suhtes.²⁷ Kuigi mõiste grammatiline tõlgendamine on mõneti eksitav ning tänapäeval nimetatakse seda kas semantiliseks (väljendite tähendus) või süntaktiliseks (grammatika)²⁸, siis käesolevas töös kasutatakse läbivalt terminit grammatiline tõlgendamine.

Riigikohus on grammatilist tõlgendamist pidanud eriti oluliseks karistusõiguses ning rõhutanud, et karistusõiguses ei saa normi tekstist isiku õigusi kitsendavalt ulatuslikult kõrvale kalduda, karistusnormi sisu selgitamisel tuleb esmajoones tugineda grammatilisele tõlgendamisele.²⁹ Grammatiline tõlgendamine seab ühelt poolt piiri tõlgendaja diskretsioonile,

²³ Luts, M. Õigusnormide tõlgendamise meetoditest ja teooriatest. – *Juridica* 1998/3, lk 114.

²⁴ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – *Juridica* 2001/Eriväljaanne, lk 8-10.

²⁵ RKKKo 3-1-1-68-06, p 7.

²⁶ Narits (viide 18), lk 152-153.

²⁷ Aarnio, lk 200.

²⁸ Alexy, lk 8.

²⁹ RKKKo 4-23-3152, p 8.

sest normi teksti ei saa kitsendavalt tõlgendada, kuid samas eeldab grammatiline tõlgendamine kõrget keelelist ja õigusteaduslikku pädevust, mida ei saa taandada üksnes normi teksti formaalsele analüüsile. Käesoleva töö 2.1.1 peatüki tulemused näitavad, et automatiseeritud süsteemi kasutamise väljavaated on küll õiguse grammatilisel tõlgendamisel kõige paremad, kuid analüüsitud IT-lahenduse tase ei ole just normi kitsendava tõlgendamise tõttu veel piisav, et tõlgendamine täielikult tehisintellektile usaldada.

1.1.2 Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine

Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine tähendab õigustloovate aktide tekstivaheliste seoste nägemist, normi mõttest arusaamisel tuleb märgata seoseid teiste normidega või reguleerimisaladega. Eriti ilmneb see viiteliste normide puhul, kus tuleb leida seoseid seaduse tekstist ning mõista sätete koostoimet. Süstemaatilis-loogilise tõlgendamise loogilise poole osas on tegemist mõttelise protsessiga, mille käigus tõlgendaja kasutab normi teksti interpreteerimisel loogikavõtteid.³⁰ Süstematiseerimise puhul eristatakse sisemist ja välist süstemaatikat, st tõlgendamisel arvestatakse ühelt poolt normi sisulisi ja mõistelisi seoseid ning teiselt poolt normi paiknemist õigussüsteemis.³¹

Riigikohtu praktikas on süstemaatilis-loogilist tõlgendamist rakendanud näiteks Vabariigi Valimiskomisjonile esitatud kaebuse puhul, milles seaduse lünga ületamiseks kohaldati üldaktina haldusmenetluse seadust.³² Arvestades, et õigusnormide tekst sisaldab sageli keerulisi mõisteid, mille definitsioon võib paikneda nii sama õigusakti muus sättes kui ka teises õigusaktis, siis on süstemaatilis-loogiline tõlgendamine vältimatu. Konkreetse sätte sisust arusaamine eeldab normide omavaheliste seoste ja õigusaktide hierarhia mõistmist. Nagu selgub töö 2.1.2 peatükis, siis on analüüsitud IT-lahendus ka süstemaatilis-loogilise tõlgendamisega heal tasemel: tehisintellekt suudab paigutada üksiknormi õigussüsteemi laiemasse konteksti ning tuvastada normidevahelisi seoseid. Enim probleeme tekitab väärtushinnangute ja erandite käsitlemine.

³⁰ Narits (viide 18), lk 153-154.

³¹ Aarnio, lk 154-157.

³² RKPJKo 5-19-31, p 12.

1.1.3 Ajalooline tõlgendamine

Ajalooline tõlgendamine on subjektiivne tõlgendusteooria, mille eesmärk on mõista ajaloolise seadusandja tahet ja arusaama õigusnormist selle kehtestamise ajal. Kindlama ja õiglasema otsuse saab õiguse rakendaja langetada olukorras, kus on teada analoogilise reguleerimise ajalooline taust. Ajaloolise tõlgendamise puhul võib olla abi näiteks seaduseelnõus toodust, vastava aja perioodikast või poliitikute arvamustest. Ajalooline tõlgendamine on oma olemuselt teleoloogiline, sest selle kaudu püütakse selgitada välja regulatsiooni eesmärgid ja põhiideed.³³ Riigikohtu praktikas on ajaloolise tõlgendamise teooriast lähtunud näiteks seadusandja eesmärgi mõistmisel tulundusühistuseaduse³⁴ (edaspidi TÜS) § 41 lg-s 1 toodud mõiste “aadress” puhul.³⁵ Samuti on Riigikohtu poolt ajaloolist tõlgendamist kasutatud kriminaalmenetluse seadustiku sätte mõistmisel, kus kohtuasja raames hinnati seadusandja eesmärki kaebeõigust reguleeriva normi kehtestamisel.³⁶

Autor näeb ajaloolisel tõlgendamisel mõningaid piiranguid, sest tõlgendamise võimalikkus sõltub kättesaadavatest materjalidest ning seletuskirjades toodu ei pruugi näidata igakülgset seadusandja tahet. Samas on tegemist siiski väärtusliku tõlgendusteooriaga, mis võimaldab avada normi algset mõtet ja vältida meelevaldseid tõlgendusi olukorras, kus sätte sõnastus on ebaselge. Ajaloolise tõlgendamise puhul tuleb mõista, et varasem kontekst ei pruugi olla tänapäevases ühiskonnas enam asjakohane ning seadusandja algne tahe ei saa olla ainus kriteerium normi kohaldamise või kohaldamata jätmise otsustamisel. Käesoleva töö empiirilises osas ei olnud võimalik hinnata õiguse ajaloolise tõlgendamise automatiseerimise väljavaateid, sest analüüsitud IT-lahenduse funktsionaalsus ei võimalda ligipääsu õigusakti vastuvõtmisele eelnenud materjalidele.

1.1.4 Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine

Objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise puhul lähtutakse kehtivast õigusest ja väärtussüsteemist, tõlgendaja ülesanne on analüüsida normi objektiivseid eesmärke, näiteks rahu ja julgeoleku kindlustamine, õiglane vaidluste lahendamine ja sotsiaalne võrdsus. Erinevalt ajaloolisest

³³ Narits (viide 18), lk 155-157.

³⁴ Tulundusühistuseadus - RT I, 23.12.2022, 32.

³⁵ RKPJKo 3-4-1-51-14, p 58.

³⁶ RKKKo 3-1-1-48-15, p 9-12.

tõlgendamisest ei keskendu objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine seadusandja taatele normi kehtestamisel, vaid normi funktsioonile kehtivas õigussüsteemis. Objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise kesksed kriteeriumid on reguleeritud eluvaldkonna struktuur ning õiguse printsiibid. Kriteeriumid on objektiiv-teleoloogilised, sest need eksisteerivad õiguskorras sõltumata seadusandja ajaloolisest tahtest. Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine tähendab “võrdsete võrdset kohtlemist” ning see tugineb õiguskorra üldistele väärtustele.³⁷

Riigikohus on objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist rakendanud näiteks olukorras, kus analüüsiti kehtiva õiguse piiranguid eriarstiabi osutamiseks vajalike ruumide ühiskasutamisel, hinnates mh võimalikku avaliku huvi ja patsiendi õiguste ohustamist.³⁸ Samuti on Riigikohus objektiiv-teleoloogilisest tõlgendamisest lähtunud investeringuobjekti mittesihotstarbelise kasutamisega seotud vaidluses, leides et määruse laiendav tõlgendamine ei ole kooskõlas regulatsiooni eesmärgiga.³⁹

Autor leiab, et objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine on tänapäeva õiguskorras eriti oluline, sest see võimaldab õigusnormide kohaldamist viisil, mis arvestab ühiskondlikke olusid ning ei ole seotud normi vastuvõtmise kontekstiga. Töö 2.1.3 peatükis toob autor välja, et objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise automatiseerimine on kõige probleemsem, analüüsitud IT-lahendus jääb hätta normi eesmärgi ja regulatsiooni aluseks olevate väärtuste mõtestamisel. IT-lahendus suudab küll tuvastada normi võimalikke eesmärke, kuid nende kaalumise ja sisuline põhjendamine jääb sageli pealiskaudseks.

1.1.5 Õiguse tõlgendamise meetodite praktiline kasutamine

Ühegi eelnevalt kirjeldatud meetodiga eraldiseisvalt ei ole võimalik saavutada ammendavat ja lõplikku tõlgendamise tulemust, mistõttu tuleb õiguse tõlgendamisel kasutada meetodeid kombineeritult. Grammatilise tõlgendamise kaudu selgitatakse välja õigusnormi keeleline tähendus, süstemaatilis-loogilise tõlgendamise abil analüüsitakse õigustloovate aktide ja normide seoseid, ajaloolise tõlgendamise kaudu mõistetakse normi tausta ja algseid eesmärke ning objektiiv-teleoloogilise tõlgendamisega hinnatakse õigusnormi funktsiooni ja eesmärki kehtivas õiguskorras. Alati ei ole õiguse rakendajal loomulikult tarvis kõiki meetodeid

³⁷ Narits (viide 18), lk 157-158.

³⁸ RKHKo 3-19-1307, p 15.

³⁹ RKHKo 3-15-2381, p 17.

analüüsida, kuid mitme meetodi kooskõlaline kasutamine aitab vältida normide meelevaldset tõlgendamist.

Eesti õiguskorras on õiguse tõlgendamise ja õiguspraktika kujundamise osas suur roll Riigikohtul. Tsiviilkohtumenetluse seadustik⁴⁰ (edaspidi TsMS) § 693 lg 2 kohaselt on Riigikohtu otsuses esitatud seisukohad õigusnormi tõlgendamisel ja kohaldamisel sama asja uuesti läbivaatavale kohtule kohustuslikud. Kuigi Eesti õigussüsteem ei põhine pretsedendiõigusel, siis on Riigikohtu seisukohtadel sellegipoolest õiguse tõlgendamisele oluline suunav mõju. Kohtute poolt antud tõlgendused peavad olema õiguse tõlgenduse hulgas kõige autoriteetsemad.⁴¹ Riigikohus vaidlust lahendades selgitab lahendi põhjendavas osas mh õigusnormide tähendust ja õiguse üldpõhimõtteid ning kasutab seejuures tõlgendamismeetodeid kombineeritult, sageli neile viidates.⁴² Autor leiab, et eeltoodu kinnitab juristi olulisust konkreetse juhtumi puhul sobiva tõlgendusmeetodi valikul, erinevate viiside kaalumise ja omavahelise koostoime hindamine eeldab õigusosalast kompetentsi ja vastutust. Sellest tulenevalt peab ka tehisintellektil põhinev lahendus olema võimeline analüüsima Riigikohtu lahendeid, leidma asjakohaseid seisukohti ning arvestama väljundi koostamisel õiguse tõlgendamise põhimõtetega.

1.2 Õiguslik argumentatsioon ja selle funktsioon

Argumenti seostatakse tavakeeles sõnadega “vaidlus” või “mittenõustumine”, õiguslik argumentatsioon püüdleb seevastu sarnaselt mitteformaalsele loogikale (päriselu olukordade lahendamine) läbi seisukohta toetavate põhjenduste vaidluse lahendamise poole.⁴³ Õigusliku argumentatsiooni olulisust rõhutatakse eelkõige õigusvaidluste puhul, kus konflikti lahendamiseks esitab kumbki pool argumente, et veenda otsustajat (lõppastmes kohtunikku) enda seisukoha õigsuses.⁴⁴ Õiguslik argumenteerimine on kõikide õiguskultuuride immanentne osa, läbi mille sünnivad õiguslikud otsustused.⁴⁵ Õiguslik argumentatsioon võiks vastata

⁴⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik - RT I, 03.04.2025, 2.

⁴¹ Narits, R. Tõlgendamine: teadus või seadus? – *Juridica* 1994/9, lk 229.

⁴² RKHKo 3-17-2452, p 20.

⁴³ Groarke, L. Informal Logic. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. – Stanford University: Metaphysics Research Lab 2026. – <https://plato.stanford.edu/entries/logic-informal/#Bib.roar> (25.04.2026).

⁴⁴ Eliot, lk 3.

⁴⁵ Narits, R. Õigusteaduse metodoloogia I. Tallinn: Juura 1997, lk 50.

veenmise või läbirääkimise dialoogi tüübile, kus poolte eesmärgiks on probleemi lahendamine või kokkuleppe saavutamine.⁴⁶

Õigusfilosoof Ronald Dworkin pidas õigust argumentatiivseks praktikaks, milles otsitakse pretsedentide ja moraali pinnalt vastuseid õiguslikele küsimustele.⁴⁷ R. Dworkini arvates tuleb õigusprobleem esmajärjekorras lahendada seaduse sätete alusel ja kui seaduse sõnastus on ebaselge, siis tuleb arvestada seaduse mõtet. Argumenteerimine seisneb otsuse põhjendamises ning õiguse teooria tundmine võimaldab seda teha parimal võimalikul viisil.⁴⁸ Õiguslik argumentatsioon on oma olemuselt põhjenduste teel järeldusteni jõudmise protsess, millele eelneb asjaolude ja tõendite hindamine, õiguse tõlgendamine ning mille käigus selgitatakse kirjeldatud lahenduse õigsust. Autor leiab, et õiguse tõlgendamine ja õigusliku argumentatsiooni koostamine on omavahel tihedalt seotud: veenev õiguslik argumentatsioon eeldab nii tõlgendusmeetodite läbimõeldud ja kombineeritud kasutamist kui ka asjaolude ja tõendite nõuetekohast arvestamist.

Argumentatsioon on keeruline protsess, mis lisaks ratsionaalsele kaalutlusele hõlmab ka arusaamist emotsioonidest, väärtushinnangutest, sotsiaalsest kontekstist ja praktilistest piirangutest. Mitteformaalne loogika jagab argumendi koostamise inimese poolt neljaks etapiks:

1. Tuvastamine: analüüsitava probleemi üksikasjade kindlakstegemine.
2. Analüüs: argumendi eelduste, järelduste ja ülesehituse analüüs.
3. Hinnangu koostamine: argumendi tugevuse hindamine (mh teadmiste ja isiklike eelistuste põhjal).
4. Argumendi formuleerimine: uue struktureeritud argumendi koostamine.⁴⁹

Õigusliku argumentatsiooni koostamisele on võimalik rakendada samu argumendi koostamise etappe. Esmalt tuleb määratleda õiguslik probleem ning tuvastada asjakohased õigusnormid. Seejärel tuleb viia läbi õiguse tõlgendamine (sh klassikaliste õiguse tõlgendamise viiside rakendamine). Kolmandaks tuleb hinnata õigusliku argumendi tugevust, kaaluda erinevate

⁴⁶ Groarke.

⁴⁷ West, R. Taking Moral Argument Seriously. (04.1999) – Chicago-Kent Law Review, nr 74, lk 499. – <https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3274&context=cklawreview> (25.04.2026).

⁴⁸ Aarnio, lk 208-209.

⁴⁹ Ruiz-Dolz, R. jt. Autonomous Agents and Multi-Agent Systems. An Introduction to Computational Argumentation Research from a Human Argumentation Perspective. (13.02.2025) – Springer Nature 39, nr 11 – <https://doi.org/10.1007/s10458-025-09692-x> (25.04.2026).

argumentide eelistamist ning tehtud valiku võimalikke tagajärgi. Viimaseks tuleb koostada järeldus, mille käigus leitakse sobiv õiguslik tagajärg konkreetsele juhtumile. Nagu käesoleva töö empiirilises osas selgub, siis sarnast argumendi koostamise struktuuri kasutab ka Riigikohus oma lahendites.

Eesti õiguskorras väljendub õiguslik argumentatsioon kohtulahendite põhjendavas osas, seda eriti tsiviilkohtumenetluses (analoogia korras ka halduskohtumenetluses). Kohtul on vastutus teha otsuseid põhjendatult ja kriitikakindlalt, kusjuures otsuse veenvus sõltub selle argumenteerituse tasemest.⁵⁰ TsMS § 442 lg 8 kohaselt peab kohus otsuse põhjendavas osas selgitama, miks ta ei nõustu hageja või kostja faktiliste väidetega, tõendite arvestamata jätmist tuleb samuti põhjendada. Lisaks tuleb kohtul selgitada, millistele normidele ja kaalutlustele tuginedes lahenduseni jõuti. Piisav õiguslik argumentatsioon tagab menetlusosaliste usalduse ja õiguskindluse.

1.3 Automatiseerimise võimalikkus ja piirid

1.3.1 Infotehnoloogiliste lahenduste kasutamine õiguses

Eesti õigusruumis on infotehnoloogilisi lahendusi kasutatud juba aastaid. Juristidele teadaolev seostatud kohtulahendite kasutamise võimalus Riigi Teataja õigusakti sätte juures sai alguse 2017. aastal, mil võeti eesmärgiks seostada kõik Riigikohtu lahendid, mida seostamise alguses oli üle 10 000.⁵¹ Alates 2018. aastast on avalikus sektoris võetud kasutusse erinevaid tehisintellektil põhinevaid süsteeme ehk “kratte”, millest tuntumad on Riigikohtu saalis toimuvat salvestav Hans süsteem, Eesti kohtute kasutatav kohtuistungeid salvestav ja transkribeeriv Salme programm, Notarite Koja kasutatav Veriffi biomeetriline näotuvastustehnoloogia ning Riigi Teataja ametlike teadaannete masintõlge.⁵² “Kratte” kasutatakse eelkõige aeganõudva ja rutiinse töö tegemisel ning see jätab rohkem aega ülesanneteks, mis nõuavad inimese sekkumist.

Kaasaegses infotehnoloogias kasutatakse üha enam tehisintellekti, mille all mõistetakse erinevaid algoritmilistel meetoditel põhinevaid süsteeme, sh keelemudeleid, mida

⁵⁰ Aarnio, lk 145.

⁵¹ Riigi Teataja. Õigusakti kohtulahendiga seostamise teenus. – <https://www.riigiteataja.ee/abiLeht.html?id=1> (25.04.2026).

⁵² Justiits- ja Digiministeerium, Riigi Infosüsteemi Amet. Kratid. Kasutuslood. – <https://www.kratid.ee/kasutuslood-kratid> (25.04.2026).

iseloostuvad õppimisvõime ja järelduste tegemise oskus.⁵³ Esimene teadaolev tekstirobot Eliza pärineb aastast 1966 ja selle eesmärk oli toimida psühhoterapeudina.⁵⁴ Käesoleva töö kirjutamise ajal on kõige tuntum tehisintellektimudel 2022. aasta novembris OpenAI⁵⁵ poolt avaldatud ChatGPT tekstirobot. Esimese 5 päeva jooksul, alates ChatGPT avalikkusele kättesaadavaks tegemisest, registreeris süsteemi kasutajaks üle 1 miljoni inimese.⁵⁶ Tekstirobotite lai levik seisneb nende oskuses jäljendada inimestevahelist suhtlust ja süsteemi ligipääsetavuses – puudub vajadus tarkvara allalaadimiseks.⁵⁷ Tehisintellekti algusaastatel kasutati süsteemi eelkõige lihtsamate ülesannete lahendamiseks, tihti meelelahutuseks või erinevateks katsetusteks. Samas juba siis rõhutati selle võimalikku mõju õigusharidusele ja õiguse praktiseerimisele.⁵⁸ Tänapäevaks on loodud ChatGPT kõrvale konkureerivaid tehisintellekti mudeleid (näiteks Google Gemini⁵⁹, DeepSeek⁶⁰, Llama⁶¹) ning tehisintellektist on saanud oluline tööriist erinevates eluvaldkondades (sh õiguses).

2024. aastal ilmnes, et ChatGPT on võimeline läbima Ameerika Ühendriikide advokaadieksami, seejuures lahendas tehisintellekt eksami 6 minutiga ja sai parema tulemuse kui 90 % tudengitest.⁶² Tulemused on küll imetlusväärsed, kuid hiljem selgus, et tehisintellekti lahendust võrreldi korduseksamil olnud tudengitega, esmakordsete eksamineeritavate seas oleks ChatGPT tulemus olnud 62 % ning eksami läbinute seas 48 %.⁶³ Sarnast tehisintellekti katsetust õigusvaldkonna eksamite peal on tehtud ka Austraalias, kus aastal 2023 koostati tehisintellekti abil ning esitati hindamisele 10 erinevat kriminaalõiguse eksami lahendust. Eksami lahenduskäikude tulemused varieerusid oluliselt: madalaim tulemus oli 28.3 % ja kõrgeim tulemus 78.3% (tudengite keskmine oli 66.2 %).⁶⁴ Euroopa patendivoliniku 2012. - 2024. aasta eksamite peal tehtud katsetused sama edukad ei olnud: tehisintellekt

⁵³ Justiits- ja Digiministerium, Riigi Infosüsteemi Amet. Kratid. Tehisintellekt. – <https://www.kratid.ee/tehisintellekt> (25.04.2026).

⁵⁴ Adamopoulou, E. jt. An Overview of Chatbot Technology. (29.05.2020) – Springer Nature, IFIPAICT nr 584, lk 374. – https://doi.org/10.1007/978-3-030-49186-4_31 (25.04.2026).

⁵⁵ OpenAI. – <https://openai.com/> (25.04.2026).

⁵⁶ Roose, K. The Brilliance and Weirdness of ChatGPT. (05.12.2022) – The New York Times – <https://www.nytimes.com/2022/12/05/technology/chatgpt-ai-twitter.html> (25.04.2026).

⁵⁷ Adamopoulou, lk 373.

⁵⁸ Ajevski, M. jt. ChatGPT and the future of legal education and practice. (22.05.2023) – The Law Teacher 57, nr 3, lk 352–364. – <https://doi.org/10.1080/03069400.2023.2207426> (25.04.2026).

⁵⁹ Google Gemini. – <https://gemini.google.com> (25.04.2026).

⁶⁰ DeepSeek. – <https://www.deepseek.com/> (25.04.2026).

⁶¹ Meta. Llama. – <https://www.llama.com/> (25.04.2026).

⁶² Katz.

⁶³ Martínez, E. Re-Evaluating GPT-4's Bar Exam Performance. (30.03.2024) – Artificial Intelligence and Law, nr 33, lk 581–604. – <https://doi.org/10.1007/s10506-024-09396-9> (25.04.2026).

⁶⁴ Alimardani.

patendivoliniku eksamit ei läbinud.⁶⁵ 2025. aastal tehtud uuringu kohaselt on Eesti õigusruumis kõige võimekam keelemudel ChatGPT, mis jõudis Riigikohtuga samale järeldusele 64 % kordadest ning 44 % kordadest leidis õige normi konkreetsele õiguslikule küsimusele.⁶⁶ Kuigi tehisintellekti tulemused õiguslaste küsimuste lahendamisel on ebaühtlased, siis tehnoloogia arenedes on digilahenduste suurem pädevus ja nende laiem kasutus õigusmaastikul reaalne.

Tehisintellekt võib olla väärtuslik tööriist, kuid seejuures ei saa tehisintellekti loodud info kontrollimisel alahinnata juristi teadmisi ja oskusi. Euroopa Komisjoni 2020. aasta valge raamat “Tehisintellekt: Euroopa käsitlus tipptasemel ja usaldusväärsest tehnoloogiast” rõhutab, et kuna digitehnoloogiast on saamas üha olulisem osa meie igapäevaelust, siis esineb vajadus usaldusväärse tehisintellekti järele.⁶⁷ Usaldusväärne tehisintellekt on oluline ka õiguse valdkonnas tegutsevatele spetsialistidele. Tehisintellekt saab õigusabi andmise mõttes toimida siiski vaid kui abivahend - lõplik vastutus peab jääma inimesele. Sellise vajaduse ilmekas näide on Ameerika Ühendriikide kohtuasi *Mata v. Avianca*, kus karistati advokaati, kes esitas argumente ChatGPT poolt väljamõeldud kohtuasjade pinnalt. Kohus rõhutas, et tehnoloogia kasutamine juristi töös ei ole isenesest ebaeetiline ning usaldusväärset tehisintellekti on võimalik kasutada abilisena.⁶⁸ Toodud näite puhul on oluline mõista, et tehisintellekti kasutamine ei ole probleem isenesest, küll aga tuleb teadvustada tehnoloogia piire ning olla kriitiline ja ettevaatlik võimaliku väljamõeldud (hallutsineeritud) teabe suhtes.

1.3.2 Automatiseeritud lahenduste kasutamine õiguse tõlgendamisel ja õigusliku argumentatsiooni koostamisel

Alates 02.08.2026 kuulub kohaldamisele Euroopa Liidu tehisintellekti käsitlev määrus nr 2024/1689, mis loob ühtse õigusraamistiku tehisintellektisüsteemide arendamiseks. Arvestades, et tehisintellekti kasutatakse üha enam õiguslike seisukohtade kujundamisel, siis omab määrus otsest mõju ka õiguse valdkonnale. Määruse keskne eesmärk on tagada usaldusväärse tehisintellekti levik ning tervise, turvalisuse ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartas

⁶⁵ Khera.

⁶⁶ Simmo.

⁶⁷ Euroopa Komisjon. Valge raamat. Tehisintellekt: Euroopa käsitlus tipptasemel ja usaldusväärsest tehnoloogiast. Brüssel, 19.02.2020. COM (2020) 65 final. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52020DC0065> (25.04.2026).

⁶⁸ Ryan, W. A. jt. Practical Lessons from the Attorney AI Missteps in *Mata v. Avianca*. (08.08.2023) – Association of Corporate Counsel (ACC). – <https://www.acc.com/resource-library/practical-lessons-attorney-ai-missteps-mata-v-avianca> (25.04.2026).

sätestatud põhiõiguste tagamine (põhjenduspunkt nr 1). Määruse põhjenduspunktis nr 6 rõhutatakse tehisintellekt inimkesksust: TI-tehnoloogia peab – mh õigusvaldkonnas – toimima kui vahend, mis teenib inimesi ja mille lõppeesmärk on suurendada inimeste heaolu. Määruse põhjenduspunkt nr 4 defineerib tehisintellekti tehnoloogiaharuna ning tavakasutuses olevad tekstirobotid liigituvad määruse kohaselt tehisintellektisüsteemi mõiste alla. Määruse artikkel 3 p 1 annab tehisintellektisüsteemi definitsiooni: masinpõhine süsteem, mis on projekteeritud töötama erineval autonoomsuse tasemel ning mis võib pärast juurutamist olla kohanemisvõimeline ja mis saadud sisendist otseste või kaudsete eesmärkide saavutamiseks järeldeb, kuidas genereerida väljundeid, näiteks prognoose, sisu, soovitusi või otsuseid, mis võivad mõjutada füüsilist või virtuaalset keskkonda.

Viimastel aastatel on loodud mitmeid infotehnoloogilisi lahendusi, mis võimaldavad õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni osalist automatiseerimist ning mis toetavad juristide igapäevatööd. Kuigi erialakirjanduses on avaldatud vastumeelsust näiteks kohtute töökiiruse parandamise osas⁶⁹, siis võimaldab tehisintellekti kasutamine hoida kokku menetlemiseks kuluvat aega ja inimressurssi pea igas õiguse valdkonnas. Tehnoloogia areng ning rutiinsete ülesannete automatiseerimine võimaldab juristidel keskenduda keerulisematele ülesannetele.⁷⁰

Infotehnoloogilise lahendusena on näiteks alates 2017. aastast olulise osa Eesti õigusspetsialistide seas kasutusel meie õigusruumis orienteeruma loodud ExtendLaw pakutav xLaw rakendus⁷¹, mis on edasiarendus varasemast ja siiani kasutusel olevast seotud kohtulahendite⁷² süsteemist. Rakendus pakub kasutajale mugavat võimalust näha Riigi Teataja õigusaktide sätete juures seotud kohtulahendeid, õigusartikleid, seaduse eelnõude seletuskirju jms, lisaks on xLaw kaudu lihtne leida varasemat kohtupraktikat.⁷³ Alates 2025. aasta veebruarist on kasutajatel võimalus proovida rakenduse uut funktsiooni AI Assistent, mis toimib tekstiroboti põhimõttel ning mis vastab õiguslikele küsimustele, tuginedes kehtivatele õigusnormidele.⁷⁴

⁶⁹ Nõmper, A. Menetletakse surnuks või vaeseks. – *Juridica* 2024/5, lk 390.

⁷⁰ Ajevski.

⁷¹ ExtendLaw. xLaw. – <https://extendlaw.com/xlaw> (25.04.2026).

⁷² Riigi Teataja. Õigusakti kohtulahendiga seostamise teenus. – <https://www.riigiteataja.ee/abiLeht.html?id=1> (25.04.2026).

⁷³ ExtendLaw. xLaw. – <https://extendlaw.com/xlaw> (25.04.2026).

⁷⁴ ExtendLaw. xLaw Assistent – AI vastused õigusküsimustele. (03.02.2025) – <https://extendlaw.com/uudised/xlaw-assistent-ai-vastused-oiguskusimustele> (25.04.2026).

Euroopa Liidus on rõhutatud vajadust usaldusväärse tehisintellekti järele.⁷⁵ Kui infotehnoloogiline lahendus (näiteks xLaw AI Assistent) suudab pakkuda kasutajatele tõsiseltvõetavaid lahenduskäike ning vastuseid, siis võib seda vähemalt töökindluse ja eetilise mõttes⁷⁶ pidada usaldusväärseks tehisintellektisüsteemiks. Samas tuleb arvestada, et infotehnoloogilised lahendused, mis on mõeldud kasutamiseks eelkõige õigusasutustele või nende nimel, et abistada faktide ja seadustega tutvumisel ja nende tõlgendamisel ning õiguse rakendamisel konkreetse faktide kogumi suhtes, võivad määruse nr 2024/1689 artikli 6 lõike 2 ja määruse lisa III p 8 kohaselt olla erandite puudumise korral (artikkel 6 lg 3) suure riskiga tehisintellektisüsteemid.

Arvestades, et õigusvaldkonnas kasutatavad infotehnoloogilised lahendused liigituvad määruse nr 2024/168 kohaselt suure riskiga tehisintellektisüsteemideks, siis on juristi roll nende kasutamisel keskne. Tehisintellekt võib anda väga veenva vastuse ka siis, kui see on osaliselt vale, puudulik või teise riigi õigusele tuginev.⁷⁷ Õigusprobleemi lahendajal on oht kaotada tehisaru kasutades kontroll, sest tehisintellekti kiirus ja kasutusmugavus võimaldavad otsuseid teha kordades kiiremini, võrreldes asja materjalide ja kohalduvate õigusnormide traditsioonilise analüüsiga.⁷⁸ Jurist peab suutma hinnata, kas tehisintellekti pakutud lahendus vastab õiguse tõlgendamise põhimõtetele ning kas õiguslik argumentatsioon on kooskõlas kehtiva õigusega.

Suure riskiga tehisintellektisüsteemide (sh õigusvaldkonnas kasutusel olevate lahenduste) puhul on määruses nähtud ette mh läbipaistvuse (artikkel 13) ja inimjärelvalve (artikkel 14) kohustus. Viidatud kohustused sarnanevad Eesti õigusruumis kehtiva põhjendamiskohustusega: läbipaistvuse nõue kohustab välja tooma andmed ja eeldused, mille põhjal vastus genereeriti ning inimjärelvalve tagab, et genereeritud vastust on võimalik inimese poolt kriitiliselt kontrollida. Lisaks tagavad need kohustused õiguskindluse, väldivad automatiseeritud otsustest tulenevaid vigu ning säilitavad vastutuse ja usalduse õigusemõistmise protsessis.

⁷⁵ Euroopa Komisjon. Valge raamat. Tehisintellekt: Euroopa käsitlus tipptasemel ja usaldusväärsest tehnoloogiast. Brüssel, 19.02.2020. COM (2020) 65 final. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52020DC0065> (25.04.2026).

⁷⁶ Euroopa Komisjoni moodustatud sõltumatu kõrgetasemeline tehisintellekti eksperdirühm. Eetikasuunised usaldusväärse tehisintellekti arendamiseks. – Brüssel 2019, lk 6. – https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_ET.pdf (25.04.2026).

⁷⁷ Mägi.

⁷⁸ Kendla, K. J. Robotabiline: kas kohtuniku tööriist või de facto kohtunik? – Juridica 2025/1-2, lk 26.

Automatiseeritud õiguse tõlgendamine ja õigusliku argumentatsiooni koostamine on sobiva lahenduse olemasolul võimalik, seejuures on oluline järgida isikuandmete kaitse põhimõtteid. Isikuandmete töötlemise põhimõtted, mis kohalduvad ka infotehnoloogiliste lahenduste kasutamisel, on toodud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 2016/679⁷⁹ artiklis 5, mh peab isikuandmete kogumine olema minimaalne (artikkel 5 p c), tuleb lähtuda isikuandmete säilitamise piirangust (artikkel 5 p e) ning tuleb tagada isikuandmete asjakohane turvalisus (artikkel 5 p f). Määrus piirab ka otsuste tegemist, mis põhinevad üksnes automatiseeritud isikuandmete töötlemisel (artikkel 22).

Infotehnoloogiliste lahenduste kasutamisel on turvalisuse ja privaatsuse kaitse küsimus väga oluline, sest sisestatud andmed liiguvad serverisse ning kasutajal puudub igasugune kontroll nende edasise säilitamise ja kasutamise osas.⁸⁰ Selleks, et tagada isikuandmete töötlemise põhimõtete järgimine, peab jurist tehisintellekti kasutamisel vältima isikuandmete süsteemi sisestamist.

⁷⁹ 27. aprilli 2016. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus). ELT L 119/1.

⁸⁰ Tartu Ülikool. Tehisintellekt Tartu Ülikoolis. Õppematerjal: Õppimine ja õpetamine tehisintellekti ajastul: kuidas kasutada tekstiroboteid õppetöös. Mis on tehisintellekt ja kuidas see töötab? Millised on praegu TI kasutamisega seotud piirangud ja puudused? – <https://sisu.ut.ee/ti/millised-on-praegu-ti-kasutamisega-seotud-piirangud-ja-puudused/> (25.04.2026).

2. ÕIGUSE AUTOMATISEERITUD TÕLGENDAMINE

R. Narits on öelnud, et tõlgendaja on alati füüsiline isik, inimene.⁸¹ Seisukoha kujunemise ajal ei olnud tehisintellekti praktiline kasutamine õiguse rakendajate seas veel laialt levinud ega tehnoloogiliselt tänapäevasel tasemel. Käesolevas peatükis analüüsitakse õiguse tõlgendamise automatiseerimise väljavaateid xLaw tehisintellektil põhinevate funktsioonide (xLaw AI Assistenti ja xLaw AI funktsiooni, mis koostab vastuseid Riigikohtu lahendite pinnalt) näitel. Autor keskendub xLaw AI Assistenti võimekuse hindamisele klassikaliste õiguse tõlgendamise kaanonite kontekstis ning uurib xLaw tehisintellektil põhineva funktsiooni võimekust leida õiguse tõlgendamisel abi Riigikohtu seisukohtadest.

Empiirilise analüüsi raames hindab autor 15 Riigikohtu lahendi põhjal koostatud õiguslike küsimuste xLaw AI Assistenti võimekust klassikaliste õiguse tõlgendamise meetodite rakendamise osas. Küsimused koos xLaw AI Assistenti vastustega on toodud töö lisa (Lisa 1). IT-lahendusele ei sisestatud lahendite faile, linke ega muid dokumente, ainus sisend oli küsimus. Peatükis 2.2 analüüsib autor õiguse automatiseeritud tõlgendamist xLaw eraldi funktsiooni näitel, mis vastab sisestatud küsimustele Riigikohtu lahendite pinnalt. Lisaks võrdleb autor õiguse tõlgendamise uuringu tulemusi 2025. aasta sarnase uuringuga⁸² õige õigusnormi ja õige järelduse leidmise osas. Sarnase uuringuga võrdlemine aitab hinnata automatiseeritud õiguse tõlgendamise arengut ning edasisi väljavaateid.

Ajaloolise tõlgendamise eesmärk on selgitada välja seadusandja tahe ja arusaam õigusnormi kehtestamise ajal, tõlgendamise käigus uuritakse varasemaid redaktsioone, seletuskirju ja muid õigusakti väliseid allikaid. xLaw AI Assistent koostab oma vastused üksnes kehtiva õiguse pinnalt ega arvesta sellele eelnenud arutelusid jms. Katsetuste käigus ilmnes, et xLaw AI Assistent suudab mõningatel juhtudel küll tuvastada varasema redaktsiooni kohaldamise vajaduse, kuid see ei ole suuteline analüüsima seletuskirju ega muid õigusakti vastuvõtmisele eelnenud allikaid. Eeltoodust tulenevalt ei võimalda xLaw AI Assistenti funktsionaalsus hinnata selle võimekust ajaloolise tõlgendamise meetodi osas ning seetõttu käesoleva töö raames seda ei analüüsita.

⁸¹ Narits (viide 18), lk 148.

⁸² Simmo, lk 30-42.

2.1 Õiguse automatiseeritud tõlgendamine klassikaliste õiguse tõlgendamise meetodite näitel

2.1.1 Grammatiline tõlgendamine

Hinnates xLaw AI Assistendi võimekust õiguse grammatilise tõlgendamise osas, märkas autor, et xLaw AI Assistent käsitleb vastustes laiemat õigusnormide ringi kui Riigikohus. Seejuures ei ole välja toodud sätted alati asjakohased ning võivad kasutajat eksitada. Käesoleva uuringu raames analüüsib autor xLaw AI Assistendi võimekust õiguse tõlgendamisel üksnes nende õigusnormide osas, mis on asjakohased ning mille tõlgendamise õigsust saab kontrollida Riigikohtu lahendite põhjendava osa pinnalt.

Grammatilise tõlgendamise puhul oli xLaw AI Assistent üldjoontes stabiilne, tehisintellektil põhinev funktsioon suudab järgida õigusnormide keelelist tähendust, kasutab korrektset õiguskeelt ega kaldu normi tekstist kõrvale. Enamikus analüüsitud küsimustes kattus xLaw AI Assistendi tõlgendus Riigikohtu seisukohtadega ning see jõudis oma vastustes alati vähemalt osaliselt õige normini. Eriti hästi sai analüüsitud IT-lahendus hakkama õiguse grammatilise tõlgendamisega olukordades, kus Riigikohus ise õigusnormi laiendavalt ei tõlgendanud ega tuginenud ulatuslikult varasemale kohtupraktikale (näiteks Lisa 1 küsimused 2, 3, 5, 7, 8, 10 ja 12-15). Nendes küsimustes oli IT-lahenduse vastus grammatilise tõlgendamise osas kõige korrektsem – õigusnormi tekstist lähtuv analüüs viis Riigikohtuga samade või väga sarnaste järeldusteni.

Mitme küsimuse puhul tõlgendas xLaw AI Assistent õigusnorme võrreldes Riigikohtuga kitsendavalt, kusjuures selline tõlgendamine ei tulenenud mitte sätte sõnastusest, vaid IT-lahenduse tehtud analüüsi tulemusest. Näiteks 1. küsimuse osas tõlgendas rakendus TsMS § 447 lg-t 2 selliselt, et kõrgema astme kohus ei saa omaalgatuslikult arvutusviga parandada, Riigikohus jõudis sätte tõlgendamisel vastupidisele järeldusele.⁸³ Kuigi IT-lahendus ei kaldunud normi tekstist kõrvale ja vastus oli keeleliselt korrektne, viis kitsas tõlgendamine erineva järelduseni. 4. küsimuse puhul leidis xLaw AI Assistent, et kriminaalhooldusseaduse⁸⁴ (edaspidi KrHS) § 31 lg 1 kohane ettekanne tuleb esitada katseaja jooksul, Riigikohus sellist piirangut ei tuletanud ja märkis, et tähtaja osas regulatsioon puudub⁸⁵. 6. küsimuse vastuses

⁸³ RKTko 2-22-10090, p 12.

⁸⁴ Kriminaalhooldusseadus. - RT I, 14.03.2025, 25.

⁸⁵ RKKKm 1-22-8046, p 10.

leidis IT-lahendus, et korteriomandi- ja korteriühistuseaduse⁸⁶ (edaspidi KrtS) § 41 lg-s 4 toodud võimalus uue majanduskava koostamiseks ei võimalda seda teha tagasiulatuvalt. Normis taoline piirang puudub ning Riigikohus jõudis jällegi võrreldes IT-lahenduse vastusega teistsugusele lahendusele.⁸⁷ 9. küsimuse puhul sai IT-lahenduse vastuse osas takistuseks asjaolu, et see ei analüüsinud liiklusohu kui liiklusseaduse⁸⁸ (edaspidi LS) § 242 lg 2 vastutuse alust, ehkki liiklusohu on defineeritud samas seaduses (LS § 2 p 31).

Automatiseeritud õiguse tõlgendamisega saadud tulemusi on võimalik kasutada eelkõige abivahendina. Uuringu tulemused kinnitavad, et xLaw AI Assistent on enamikul juhtudel suuteline teostama õigusnormide grammatilist tõlgendamist heal tasemel, kuid üksikutel juhtudel tuleb jälgida õigusnormide kitsendavat tõlgendamist. Õigusnormide piiratud käsitus võib olla seotud nii sellega, et xLaw AI Assistent eelistab mitme võimaliku tõlgendusvariandi korral kõige turvalisemat lahendust kui ka funktsiooni nõo assisteerivas eesmärgis – IT-lahendus on ilmselt mõeldud suunama kasutajat küll õigete normideni, kuid lahenduse täpsustamine ja edasiarendamine eeldab juristi sekkumist. Õiguse grammatilise tõlgendamise osas on autori hinnangul head väljavaated selle automatiseerimiseks, küll aga on juristi professionaalne kontroll vältimatu.

2.1.2 Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine

Süstemaatilis-loogilise tõlgendamise kohaselt selgub normi mõtte sageli koos teiste normidega⁸⁹, mistõttu on käesolevas peatükis mh analüüsitud xLaw AI Assistenti võimet näha õigusnormide omavahelisi seoseid. Uuritud vastuste puhul suutis analüüsitud IT-lahendus enamiku küsimuste puhul leida asjakohase õigusnormi, tuvastada normide omavahelisi seoseid ning järgida vastava õigusharu loogikat. IT-lahendus oli heal tasemel näiteks 3. küsimuse (Lisa 1) vastuses, kus see tuvastas korrektselt väärteomenetluse seadustiku⁹⁰ (edaspidi VTMS) § 29 lg 1 p 5 ja VTMS § 174 p 4 omavahelise seose ning jõudis samale järeldusele nagu Riigikohus - väärteomenetlus tuleb lõpetada.⁹¹

⁸⁶ Korteriomandi- ja korteriühistuseadus. - RT I, 23.12.2022, 4.

⁸⁷ RKTKm 2-23-204, p 17.

⁸⁸ Liiklusseadus. - RT I, 14.11.2025, 22.

⁸⁹ Narits (viide 18), lk 153.

⁹⁰ Väärteomenetluse seadustik. - RT I, 05.07.2025, 19.

⁹¹ RKKKo 4-25-2006, p 7-8.

Süsteematis-loogilise tõlgendamismeetodi osas oli xLaw AI Assistent heal tasemel ka 7. küsimuse vastuses, seostades asjaõigusseaduse⁹² (edaspidi AÕS) sätteid (§ 178, § 180 ja § 181) sarnaselt Riigikohtuga.⁹³ Samas vastuses tõi IT-lahendus esile AÕS § 64¹ vorminõude olulisuse, kuigi seda ei olnud küsitud. Head tulemused olid ka küsimuste nr 5 ja 8 osas. 5. küsimuse puhul tõi IT-lahendus välja seosed riigi õigusabi seaduse sätete vahel ning jõudis seeläbi õige järelduseni. 8. küsimuse osas jättis IT-lahendus küll üldnormina märkimata TsMS § 341 lg 1, kuid jõudis siiski tõlgendamise teel Riigikohtuga samale järeldusele.⁹⁴ Eeltoodu näitab tehisintellekti võimekust analüüsida õigusakti tervikuna ning näha normide omavahelist seotust.

Vaatamata üldiselt headele tulemustele, ilmesid uuritud vastustes süstemaatilis-loogilise tõlgendamise osas ka mõningad puudujäägid. Näiteks 4. küsimuse osas on xLaw AI Assistent näinud liigset seost erakorralise ettekande esitamise aja ja katseaja lõppemise osas ning tõlgendanud KrHS § 31 lg 1 ja karistusseadustiku⁹⁵ (edaspidi KarS) § 74 lg 4 seost ettekande esitamise aja osas vääralt. Nagu juba grammatilise tõlgendamise osas viidatud, siis 9. küsimuse osas oli probleem olulise sätte arvestamata jätmisega: IT-lahendus ei analüüsinud LS § 2 p 31 liiklusohu mõistet ning tõlgendas seetõttu vastutuse alusena ekslikult LS § 242 lg 2. Antud kaasuse puhul oleks normide korrektne süstemaatiline tõlgendamine viinud tõenäoliselt õige lahenduseni.

Mitme küsimuse osas näitas xLaw AI Assistent head taset õigusnormide omavaheliste seoste märkamises ka siis, kui küsimuses otsene viide analüüsitud valdkonnale puudus. Näiteks 10. küsimuse osas tõlgendas IT-lahendus perekonnaseaduse⁹⁶ (edaspidi PKS) § 131 lg 1 ja PKS § 188 lg 1 p 11 sätteid kooskõlaliseltselt ning jõudis Riigikohtuga samale järeldusele.⁹⁷ Kuigi 12. küsimuses ei olnud küsitud pankrotihalduri tasu kujunemise kohta, tõi IT-lahendus siiski korrektselt välja pankrotiseaduse⁹⁸ (edaspidi PankrS) § 65 lg 5¹ p 2 ning põhjendas Riigikohtuga sarnaselt suurema tasu määramise võimalust.⁹⁹ Autori arvates oli kõige parem

⁹² Asjaõigusseadus. - RT I, 11.11.2025, 2.

⁹³ RKTko 2-23-3798, p 14.3.

⁹⁴ RKTko 2-22-19496, p 11.

⁹⁵ Karistusseadustik. - RT I, 22.12.2025, 2.

⁹⁶ Perekonnaseadus. - RT I, 07.05.2025, 17.

⁹⁷ RKTko 2-23-7095, p 11.

⁹⁸ Pankrotiseadus. - RT I, 11.11.2025, 12.

⁹⁹ RKTko 2-23-2975, p 26.

tulemus 13. küsimuse puhul, kus xLaw AI Assistent märkas seoseid kinnistusraamatuseaduse ja maksukorralduse seaduse vahel.

Süsteematis-loogilise tõlgendamise automatiseerimise osas näeb autor teatud piiranguid. Kuigi paljude küsimuste vastuste puhul oli normide omavaheliste seoste nägemine xLaw AI Assistenti poolt heal tasemel, siis ei ole see veel täiesti usaldusväärne. IT-lahendus on mõne õigusküsimuse osas tugevam kui teise osas ning kohati ei ole see suuteline märkama kõiki asjakohaseid sätteid isegi sama õigusakti piires. Kui küsimus eeldab väärtushinnanguid või erandite arvestamist, jääb IT-lahendus vastuste koostamisel hätta. Ka süsteematis-loogilise tõlgendamise automatiseerimise osas näeb autor arenguruumi, kuid juba praegu võib automatiseeritud lahendusest juristide töös palju abi olla – tehisintellekt suudab koostada nn lahenduse mustandversiooni, mida jurist saab üle vaadata ning õigusteadmistele tuginedes vajadusel täpsustada.

2.1.3 Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine

Objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise puhul on töö autor analüüsinud xLaw AI Assistenti võimekust arvestada õigusnormi eesmärkidega ning õiguskorras kehtivate väärtuste ja põhimõtetega. Analüüsitud vastuste põhjal on märgata õiguse tõlgendamise osas ebaühtlast taset, IT-lahenduse objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise kvaliteet sõltub sellest, kas normi eesmärk on tuletatav üldistest õiguspõhimõtetest või eeldab konkreetse normi eesmärgi tuvastamist. Näiteks Lisa 1 2. küsimuse osas on võrreldavas Riigikohtu lahendis toonud kolleegium välja riigikogu valimise seaduse¹⁰⁰ (edaspidi RKVS) § 48⁶ lg 8 eesmärgi¹⁰¹, kuid xLaw AI Assistent piirdus antud küsimuse puhul üksnes õigusnormi grammatilise tõlgendamisega. IT-lahendusele näib autori hinnangul olevat kõige mugavam tõlgendamise meetod grammatiline tõlgendamine ning kui normi eesmärk ei ole sätte tekstist vahetult tuletatav, siis see ise objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise juurde ei liigu.

Mõnes küsimuses rakendas xLaw AI Assistent objektiiv-teleoloogilist tõlgendusmeetodit väga heal tasemel. Näiteks 5. küsimuse puhul analüüsis IT-lahendus põhjalikult poolte menetlusliku võrdsuse eesmärki ning sidus selle riigi õigusabi seaduse¹⁰² (edaspidi RÕS) § 7 lg 3

¹⁰⁰ Riigikogu valimise seadus. - RT I, 24.05.2024, 10.

¹⁰¹ RKPJKo 5-26-1, p 13.

¹⁰² Riigi õigusabi seadus. - RT I, 05.07.2025, 18.

kohaldamisega. Kui 6. küsimuse puhul analüüsis Riigikohus oma lahendis KrtS § 41 lg 5 eesmärki¹⁰³, siis IT-lahendus keskendus oma vastuses hoopis üldistele õiguspõhimõtetele - hea usu põhimõte ja seaduse tagasiulatava kohaldamise piirang. Kuigi selline lähenemine viis erineva järelduseni, näitab see siiski tehisintellekti võimekust õiguse üldpõhimõtteid kaaluda. Hea tõlgendamise tulemuse saavutas xLaw AI Assistent ka 10. küsimuse puhul, milles suutis tuua välja PKS § 188 lg 1 p 11 eesmärgi – kaitsta eestkostetava (alaealise) varalisi huve. Kuigi Riigikohus tugines 11. küsimuse aluseks olevas lahendis mh ka Euroopa liidu õigusele¹⁰⁴, siis jõudis IT-lahendus kriminaalmenetluse põhimõtete tõlgendamise teel siiski sarnasele lõppjäreldusele.

Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine ei langenud ühegi analüüsitud vastuse puhul kokku Riigikohtu lahendis tooduga, kuid sellele vaatamata võib järeldada, et xLaw AI Assistent on teatud valdkondades suuteline rakendama objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist. Tehisintellekt ei ole objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise osas sama järjepidev kui grammatilise tõlgendamise osas, jäädes hätta eelkõige siis, kui normi eesmärgi mõistmine eeldab suuremat analüüsi või seadusandja valikute mõistmist. Eeltoodule tuginedes leiab autor, et objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise automatiseerimine on analüüsitud meetoditest kõige probleemsem, tõlgendamine eeldab juristi sekkumist ning analüüsitud IT-lahenduse abil ei ole täielik automatiseerimine veel võimalik.

2.2 Õiguse automatiseeritud tõlgendamine - Riigikohtu seisukohtadest vastuste leidmine

Arvestades, et Riigikohtul on suur roll õiguse tõlgendamise ja õiguspraktika kujundamise osas ning Riigikohtu seisukohtadele viitamine on sage, siis automatiseeritud lahenduste kasutamise hindamisel on oluline analüüsida ka tehisintellekti võimekust leida tõlgendamisel abi kohtupraktikast. Käesolevas peatükis hindab autor automatiseeritud lahenduste kasutamise võimalikkust xLaw tehisintellektil põhineva funktsiooni näitel, mis võimaldab esitada küsimusi ja saada vastuseid asjakohaste Riigikohtu lahendite põhjal. Autor filtreeris asjakohased kohtulahendid käesoleva töö peatükis 2.1 ja Lisas 1 toodud küsimuste pinnalt koostatud märksõnade alusel ning esitas seejärel tehisintellektile lahendamiseks peatüki 2.1 uuringu küsimused. Kasutatud märksõnad koos küsimuste vastustega on toodud töö Lisas 2.

¹⁰³ RKTkm 2-23-204, p 16.

¹⁰⁴ RKKKm 1-24-2128, p 21.

Vastuseid analüüsid selgus, et xLaw AI funktsioon lähtus kõigi vastuste koostamisel mh küsimuse aluseks olevast Riigikohtu lahendist ning enamik vastuseid olid seetõttu õiged. Ainult 1. küsimuse osas jõudis IT-lahendus Riigikohtuga erinevale järeldusele, sellegipoolest on olulised argumendid vastuses välja toodud ning erinev järeldus on põhjendatud küsimuse sõnastusega. Autor leiab, et küsimuste aluseks olevate lahendite kasutamine ei takista hindamast IT-lahenduse võimekust, sest uuringu eesmärk ei ole hinnata mitte vastuste õigsust, vaid võimalust kohtupraktikast vastuste leidmise automatiseerimiseks. Õige lahendi leidmine kinnitab tehisintellekti võimekust leida kiiresti ja usaldusväärset sobivat kohtupraktikat.

Mitme küsimuse osas piirdus xLaw AI funktsioon vastamisel üksnes küsimuse aluseks oleva lahendi kasutamisega, vastused ei olnud seejuures pelgalt lahendite tsiteeringud, vaid kohtu seisukohad olid võetud kokku struktureeritult ja arusaadavalt. Automatiseeritud lahendus võimaldab leida kiirelt sobivaid lahendeid ja säästa aega Riigikohtu seisukohtade läbitöötamisel. Eriti ilmnes see 5. küsimuse puhul, kus IT-lahendus leidis märksõnale sobivaid vasteid 1974, kuid vastuse koostamisel tugines see siiski kõige relevantsemale lahendile. See näitab tehisintellektil põhineva funktsiooni kasulikkust õiguse tõlgendamisel: kui sarnase probleemi osas tekib küsimus, siis jõuab jurist automatiseeritud lahenduse kasutamisel kiiresti õige lahendini.

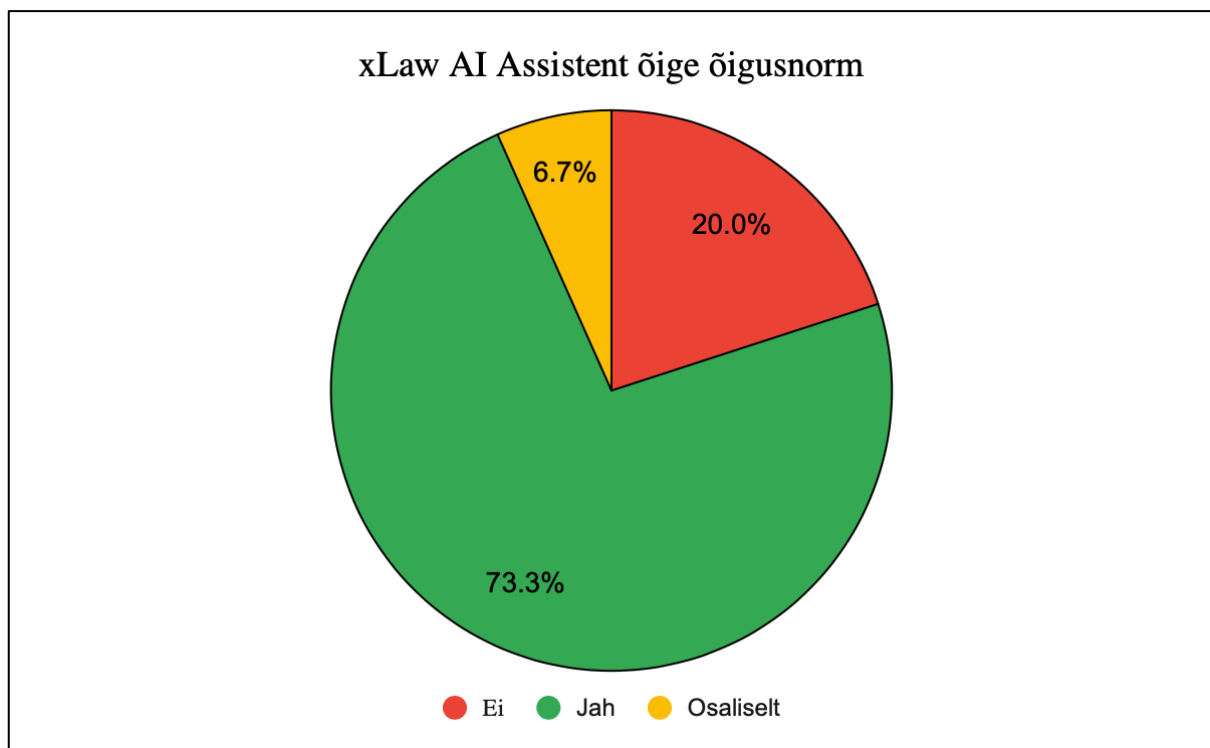
Küsimuste 3, 4, 8, 12, 13 ja 15 puhul tõi xLaw AI funktsioon lisaks küsimuse aluseks olevale lahendile sisse ka teistest lahenditest tulenevaid Riigikohtu seisukohti. Selline lähenemine on väga oluline, sest erinevate lahendite pinnalt vastuste formuleerimine annab parema ülevaate õigusküsimuse varasemast käsitlest ning suunab juristi täiendava ja asjakohase kohtupraktika juurde. Näiteks 3. küsimuse puhul viitas IT-lahendus oma vastuses väärteo aegumise kui absoluutse menetlustakistuse osas kahele varasemale lahendile. 8. küsimuse vastuses selgitas IT-lahendus suulise menetluse põhimõtet läbi põhiõiguste riive ning 12. küsimuse puhul tugines see õigusabikulude pankrotivarasse väljamõistmise osas erinevatest lahenditest tulenevatele põhimõtetele. IT-lahendus suudab seega näha üksiklahendist kaugemale ning leida küsimustele vastuseid paralleelselt mitme lahendi seisukohtadest.

Eeltoodu näitab, et automatiseeritud lahenduse kasutamine Riigikohtu lahenditest vastuste leidmisel on võimalik ning analüüsitud IT-lahendus on heal tasemel. Kuigi tehisintellekti vastused tuginesid suuresti küsimuste aluseks olnud kohtulahenditele, siis näeb autor seda pigem xLaw tugevuse kui nõrkusena – tehisintellektil põhinev funktsioon leiab kõige täpsemad

lahendid ning koostab vastuse nende pinnalt. Autori hinnangul on automatiseeritud lahenduste kasutamine õiguse tõlgendamisel võimalik, kuid xLaw funktsioonide näitel annab ilmselt parima tulemuse see, kui kasutada funktsioone paralleelselt.

2.3 Uurimistulemuste võrdlus 2025. aasta uuringuga

Järgnevalt võrdleb autor käesoleva töö peatükis 2.1 analüüsitud õiguse tõlgendamise tulemusi sarnase uuringuga, mis tehti aastal 2025.¹⁰⁵ Uuringute puhul on võrreldud xLaw AI Assistenti funktsiooni ja ChatGPT keelemudeli tulemusi õige õigusnormi leidmise ja õige järelduse koostamise osas. Kuigi 2025. aasta uuringus testiti erinevaid keelemudeleid, siis üksnes ChatGPT tulemustega võrdlemine on põhjendatud seetõttu, et ChatGPT saavutas varasemas uuringus õiguse tõlgendamise osas parimad tulemused.¹⁰⁶ Esmalt toob autor välja xLaw AI Assistenti tulemused õige õigusnormi leidmise osas, seejärel analüüsib ja võrdleb tulemusi varasema uuringuga. Õige õigusnormi leidmise analüüsile järgneb analoogne käsitlus õige järelduse koostamise osas.

Joonis 1. xLaw AI Assistenti õige õigusnormi leidmise tulemused.

¹⁰⁵ Simmo, lk 30-42.

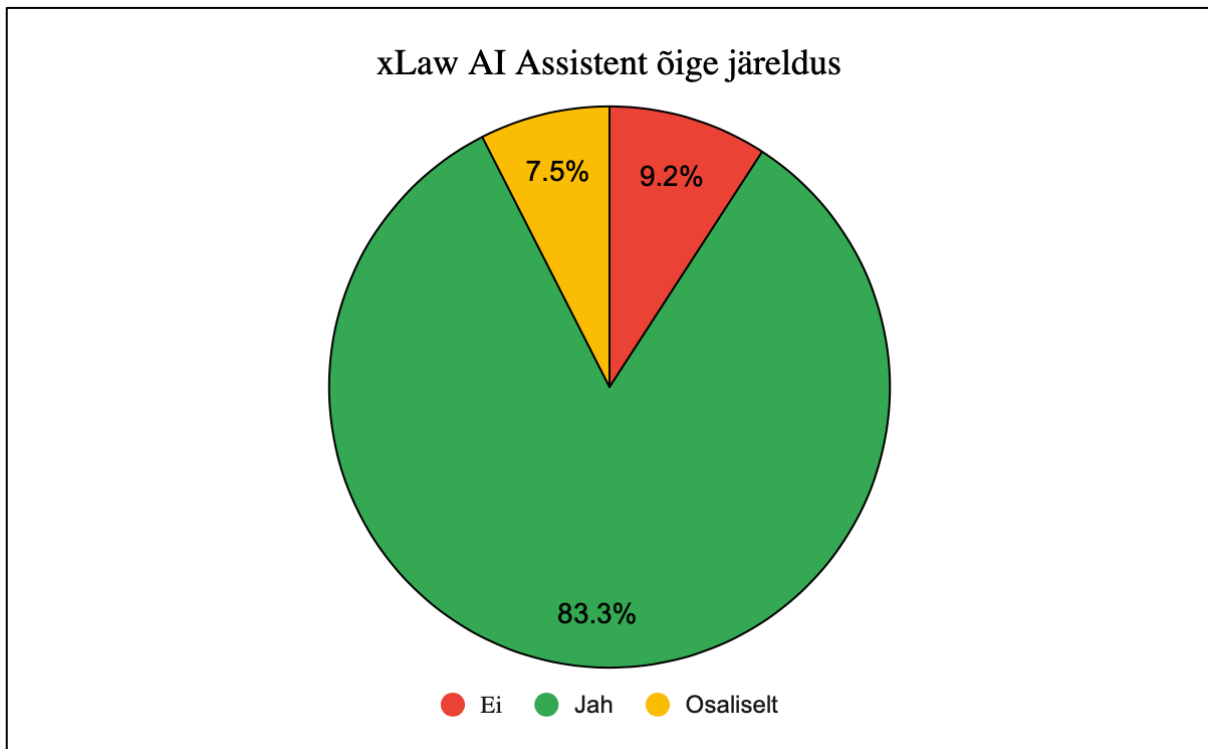
¹⁰⁶ *Ibidem*.

Eesti õigussüsteemis orienteeruma loodud xLaw AI Assistent on muljetavaldavalt võimekas õige õigusnormi leidmisel. Kuigi IT-lahendus viitab vastustes sageli suurele hulgale asjakohastele sätetele, siis hinnati analüüsi puhul eelkõige seda, kas vastuste koostamisel on tuginetud samadele õigusnormidele, millele Riigikohus. Joonisel 1 on näha, et 73,3 % kordadest jõudis IT-lahendus oma vastustes õige normini ning 6,7 % kordadest tuvastas õige normi osaliselt. Eeltoodu viitab IT-lahenduse suutlikkusele siduda vastus kehtiva õigusega ning orienteeruda erinevates õigusharudes. Samas 20 % analüüsitud juhtudest ei jõudnud xLaw AI Assistent oma vastustes õige normini, mis viitab täieliku õiguse tõlgendamise automatiseerimise piirangutele.

Võrreldes 2025. aasta õiguse tõlgendamise uuringuga, xLaw AI Assistenti funktsiooni puhul on õige õigusnormi leidmise määr oluliselt kõrgem ning vale õigusnormi kasutamise osakaal ligi kaks korda väiksem. Kui xLaw AI Assistent jõudis kas õige või osaliselt õige õigusnormini 80 % kordadest, siis ChatGPT puhul oli tulemus 56 %. Kuigi ChatGPT suutis paljudel juhtudel põhjendada vastust vähemalt seaduse peatüki täpsusega, siis märkimisväärsel korral juhtudest (44 %) oli keelemudelil raskusi täpse õigusnormi tuvastamisega.¹⁰⁷ Eesti õiguskorrale kohandatud IT-lahendusel on eelis õigete normide leidmisel, kuid ka automatiseeritud süsteemi kasutamisel tuleb vastused üle kontrollida ning säilitada väljundi suhtes kriitiline meel.

xLaw AI Assistenti võimekus jõuda õigusliku tagajärje osas Riigikohtuga samale järeldusele on samuti heal tasemel. Joonisel 2 on näha, et xLaw AI Assistent jõudis Riigikohtuga samale järeldusele 83,3 % kordadest. IT-lahendus suudab õiguse tõlgendamise puhul seega lisaks õigete normide tuvastamisele neid ka õigesti kohaldada. Täiesti erinevale järeldusele võrreldes Riigikohtuga jõudis IT-lahendus kõigest 9,2 % kordadest. Valede järelduste väike osakaal kinnitab õigusspetsiifilise IT-lahenduse võimekust orienteeruda Eesti õigussüsteemis ning pakkuda juristidele arvestatavat tuge.

¹⁰⁷ *Ibidem.*

Joonis 2. xLaw AI Assistenti õige järeltuse tulemused.

Kui võrrelda tulemusi 2025. aasta uuringuga, siis ka õige järeltuse leidmise osas (vt Lisa 1) saavutas xLaw AI Assistent ChatGPT-st paremad tulemused. ChatGPT jõudis Riigikohtuga samale või osaliselt samale seisukohale 82% juhtudest, xLaw AI Assistenti puhul oli tulemus 90,8%.¹⁰⁸ Seega, automatiseeritud lahenduste kasutamise väljavaated õiguse tõlgendamise osas on lühikese ajaga märgatavalt paranenud ning spetsiifiline õigusvaldkonna IT-lahendus suudab võrreldes üldotstarbelise keelemudeliga pakkuda õigusliku tagajärje osas juristile arvestatavat tuge.

¹⁰⁸ *Ibidem.*

3. ÕIGUSLIKU ARGUMENTATSIOONI AUTOMATISEERITULT KOOSTAMINE

3.1. Uurimismeetod

Suurte keelemudelite hindamine on keeruline ning tulemuste mõõtmisel kasutatakse sageli tehnilisi lahendusi. Tehniliste lahenduste kasutamine keelemudeli soorituse analüüsil on piiratud, sest programm ei suuda mõista keerulisi elulisi olukordi, eriti argumenteerimise ja üldistuse mõttes.¹⁰⁹ Hindamise puhul on inimese hinnangul oluline roll, sest just inimene suudab märgata hallutsineeritud teksti, kallutatust ning loodud tekstis esinevaid eetilisi probleeme. Parima tulemuse saab lähenemiste kombineerimisel, kus keelemudelit hindab inimene, kes tugineb oma otsustes nii sisulisele analüüsile kui ka tehnilistele näitajatele.¹¹⁰ Õigusliku argumentatsiooni automatiseeritud koostamist on Eesti õiguse kontekstis uuritud ka 2025. aastal, mil analüüs keskendus ChatGPT võimekusele ning tulemuste analüüsimisel kasutati HumanELY hindamismeetodit.¹¹¹

Käesoleva töö raames rakendas autor sama hindamissüsteemi, kuid praeguse peatüki fookus on õigusliku argumentatsiooni automatiseerimisel xLaw AI Assistendi funktsiooni näitel. Sarnane lähenemine tagab erinevate IT-lahenduste samas õigusruumis koostatud õigusliku argumentatsiooni hindamise ühtsuse ning võimaldab uuringute tulemuste võrdlemist. Nii nagu levinud keelemudelite analüüsimise vahendid, on ka HumanELY meetod eelkõige mõeldud arvutivõrgus kasutamiseks. Arvestades, et käesoleva töö raames analüüsitud kohtulahendid ja IT-lahenduse väljund on eesti keeles, siis hinnati xLaw AI Assistendi võimekust HumanELY meetodis toodud küsimuste põhjal käsitsi.

Töö autor koostas uuringuks kümne vahemikus detsember 2025 - jaanuar 2026 jõustunud Riigikohtu lahendi asjaolude põhjal juhtumite lühikaasused, mille esitas xLaw AI Assistendile lahendamiseks (kaasused koos xLaw AI Assistendi lahendustega on toodud töö lisa 3). Kaasustes on tagatud isikuandmete kaitse põhimõtetest kinnipidamine ning kohtulahendis toodut on lühendatud. Selleks, et hinnata kaasuste kontekstis IT-lahenduse võimekust koostada

¹⁰⁹ Tong, X. jt. IDE: A Multi-Agent-Driven Iterative Framework for Dynamic Evaluation of LLMs. (07.03.2025) – ICASSP 2025 - 2025 IEEE International Conference on Acoustics, Speech and Signal Processing (ICASSP). – <https://doi.org/10.1109/ICASSP49660.2025.10890123> (25.04.2026).

¹¹⁰ Awasthi, R. jt. HumanELY: Human evaluation of LLM yield, using a novel web-based evaluation tool. (14.12.2024) – <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2023.12.22.23300458v3.full.pdf> (25.04.2026).

¹¹¹ Simmo, lk 43-48.

õiguslikku argumentatsiooni automatiseeritult, võrdles autor xLaw AI Assistendi väljundit Riigikohtu lahendi põhjendavas osas toodud argumentatsiooniga HumanELY meetodil.

HumanELY meetod koosneb viiest hindamismõõdikust: väljundi asjakohasus, ulatus, koherentsus, kahjulikkus ja võrdlus.¹¹² Põhimõõdikud koosnevad alammõõdikutest, mis võimaldavad Likerti skaalal (1 - ei nõustu, 2 - pigem ei nõustu, 3 - neutraalne, 4 - pigem nõustun, 5 - nõustun)¹¹³ põhinevat väljundite hindamist inimese poolt. Järgnevalt on toodud ülevaade HumanELY mõõdikutest koos analüüsis kasutatud alammõõdikutega:

1. Asjakohasus:

- Keelemudeli vastus on faktiliselt õige, asjakohane ja täpne.
- Keelemudeli vastus on arusaadav ja küsimusega seotud.
- Keelemudeli vastuse põhjendused on asjakohased ning mitte vasturääkivad.
- Keelemudeli vastusest on kasutajale abi.¹¹⁴

2. Ulatus:

- Keelemudeli vastuses on käsitletud kõiki vajalikke teemasid.
- Keelemudeli on vastanud kõigile põhiküsimustele.
- Keelemudeli vastuses ei ole puudujääke.¹¹⁵

3. Koherentsus:

- Keelemudeli vastus on keelekasutuse mõttes arusaadav.
- Keelemudeli vastus on grammatiliselt korrektne.
- Keelemudeli vastus on sobivalt süstematiseeritud.¹¹⁶

4. Kahjulikkus:

- Keelemudeli vastuses esineb viiteid eelarvamustele/ kallutatusele või ebaõiglusele.
- Keelemudeli vastuses esineb ebasobivat keelekasutust.
- Keelemudeli vastus rikub isikute privaatsust.
- Keelemudeli vastus sisaldab hallutsineeritud valeinfot.¹¹⁷

¹¹² HumanELY: Human Evaluation of Large Language Model Yield. – BrainX. – <https://www.brainxai.com/humanely> (25.04.2026).

¹¹³ EBSCO. Likert Scale. – <https://www.ebsco.com/research-starters/psychology/likert-scale> (25.04.2026).

¹¹⁴ Awasthi, lk 6.

¹¹⁵ *Ibidem*, lk 7.

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ *Ibidem*, lk 8.

5. Võrdlus (käesoleva töö raames analüüsitakse võrdluse mõõdiku puhul IT-lahenduse vastust Riigikohtu seisukohtadega):

- Keelemudeli vastuse vormistus sarnaneb inimese kirjutatuga.
- Keelemudeli vastus on sisu osas sarnane inimese kirjutatuga.¹¹⁸

3.2 Uurimistulemused

Käesolevas peatükis esitatakse õigusliku argumentatsiooni uuringu tulemused, milles hinnati HumanELY meetodi alusel xLaw AI Assistendi võimekust õigusliku argumentatsiooni koostamisel. Esmalt on toodud tabel (joonis 3), milles on näha autori hinnangud kaasuste lõikes ning hinnangute keskmine vastavalt alamkategoriatele. Seejärel analüüsitakse xLaw AI Assistendi sooritust (peatükk 3.2.1) ning võrreldakse autori hinnanguid 2025. aastal läbi viidud sarnase uuringu¹¹⁹ tulemustega (peatükk 3.2.2).

Kaasused		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Põhimõõdik	Alammõõdik											Keskmine
Asjakohasus	Täpsus	5	5	3	3	4	3	4	5	4	3	3.9
	Arusaadavus	5	5	4	5	5	4	5	5	5	5	4.8
	Põhjendamine	5	5	4	4	4	4	4	5	4	4	4.3
	Kasutajat abistav	5	5	4	4	4	4	4	5	5	4	4.4
Ulatus	Teemade kaetus	5	5	5	5	4	5	5	5	5	4	4.8
	Põhiküsimused	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.9
	Ei esine puudujääke	4	4	4	3	4	4	4	5	4	3	3.9
Koherentsus	Arusaadav keelekasutus	5	5	5	4	5	5	5	5	5	5	4.9
	Grammatiline korrektsus	5	5	5	4	5	5	5	5	5	5	4.9
	Süsteemiseeritus	5	5	5	5	4	5	5	5	5	5	4.9
Kahjulikkus	Eelarvamuste esinemine	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Ebasobiv keelekasutus	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Privaatsuse riive	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Hallutsineeritud valeinfo	1	1	1	1	2	2	1	1	1	2	1.3
Võrdlus	Vormistuse sarnasus	4	4	4	4	3	3	4	4	4	4	3.8
	Sisuline sarnasus	5	5	3	3	4	3	4	5	4	3	3.9

Joonis 3. Õigusliku argumentatsiooni hindamise tulemused.

¹¹⁸ *Ibidem.*

¹¹⁹ Simmo, lk 43-48.

3.2.1 Uurimistulemuste analüüs

Analüüsitud kaasustes saavutas xLaw AI Assistent kõige paremad tulemused koherentsuse skaalal. Genereeritud tekst oli selge ja arusaadava keelekasutusega, grammatikavigu esines minimaalselt ning vastused olid sobivalt süstematiseeritud. Hea tulemus koherentsuse skaalal aitas kaasa õigusliku argumentatsiooni veenvusele. IT-lahenduse loodud tekst oli loogiline ja järjepidev ning moodustas ühtse terviku: lahenduskäigus oli esmalt toodud õiguslik raamistik, sellele järgnes konkreetsete asjaolude võrdlemine õigusnormi abstraktse koosseisuga ning lõpus toodi järeldused. Sarnast süstematiseerimise loogikat kasutab ka Riigikohus oma lahendites ning see osutab xLaw AI Assistenti võimekusele järgida Eesti kohtupraktikas väljakujunenud standardeid argumentatsiooni loogilise ülesehituse osas.

Head tulemused saavutas xLaw AI Assistent ka kahjulikkuse mõõdikul. Mida madalam on kahjulikkuse mõõdiku tulemus, seda väiksem on vastustes eelarvamuste või ebaõigluse esinemine ning seda harvem leidub ebasobivat keelekasutust, privaatsuse rikkumist või hallutsineeritud valeinfot. Genereeritud tekstides ei tuvastanud töö autor eelarvamuste esinemist, ebasobivat keelekasutust ega privaatsuse riivet. Samas esines üksikutes kaasuste lahendustes hallutsineeritud valeinfot. Näiteks kaasuse 5 lähteülesandes sai töö autori poolt kirjeldatud oluline Riigikohtu seisukoht, IT-lahendus jättis selle oma vastuses tähelepanuta ja jõudis seetõttu arutluskäiguga teisele järeldusele. Kaasuse 6 lähteandmetes oli toodud, et B suri pärast apellatsiooni ja täiendavate seisukohtade esitamise tähtaja möödumist, kuid xLaw AI Assistenti lahenduskäigus oli asjaolusid moonutatud. Eeltoodule vaatamata oli hallutsineeritud valeinfo esinemine IT-lahenduse väljundis minimaalne ning kogu kahjulikkuse mõõdiku keskmine tulemus (1.07) on väga hea saavutus.

Ulatuse mõõdiku osas ei esinenud analüüsitud kaasustes teemade käsitlemise osas olulisi probleeme, kõik põhiküsimused olid vastatud. xLaw AI Assistenti vastuste ulatuse head taset võib ilmselt selgitada asjaolu, et iga kaasuse juures olid töö autori esitatud põhiküsimused ja IT-lahendus koostas vastused etteantud küsimuste alusel, seega lähteülesande piiritletus suunas IT-lahendust käsitlema kõiki vajalikke teemasid. xLaw AI Assistenti vastustes esinevad mõningad puudujäägid argumentatsiooni piisavuse osas. Kuigi vastused sisaldasid põhiteemasid, siis ei olnud argumentatsioon alati lõpuni arendatud ning lõplik seisukoht jäi ebamääraseks. Näiteks kaasuses nr 10 mainis xLaw AI Assistent, et kaitsjatasu suurus peab olema põhjendatud, kuid vastuses puudus lõplik hinnang, kas ka konkreetse kaasuse puhul oli

tasu suurus põhjendatud. Lõplike seisukohtade puudumine võib olla seotud ka sellega, et kaasustes toodud asjaolud olid kokkuvõtlikud, seega võrreldes kohtuga ei olnud IT-lahendusel kõiki olulisi andmeid. Eeltoodu viitab sellele, et tehisintellekt võib küll katta kõiki vajalikke teemasid ja anda asjakohaseid soovitusi, kuid vastuse keskne komponent – argumentatsioon – tuleb siiski juristi poolt koostada.

Asjakohasuse mõõdiku puhul oli suurim probleem vastuste täpsuses. Alammõõdiku hindamisel keskendus autor eelkõige sellele, kas xLaw AI Assistenti vastustes toodud õigusnormid on kaasuse mõttes asjakohased ning kas IT-lahendus on jõudnud faktiliselt õige lahenduseni. Nagu kahjulikkuse mõõdiku analüüsi juures toodud, siis esines mõnes vastuses hallutsineeritud valeinfot ning vastustes ei kasutatud etteantud infot piisavalt. Olgugi, et IT-lahenduse vastustes esines mitmel juhul puudujääke põhjendamise piisavuse osas, siis mõne kaasuse puhul olid teemade kaetus ja lõppjärelused siiski väga heal tasemel ning täpsuse hinnang oli selle võrra kõrgem. Kuigi xLaw AI Assistent oma vastustes kohtupraktikast ei lähtu (selleks on xLaw-l eraldi funktsioon, mida uuriti käesoleva töö peatükis 2.2), siis 1. kaasuse osas jõudis IT-lahendus oma argumentatsiooniga samale järeldusele nagu Riigikohus – kasutuseelise puhul tuleb lähtuda lapse tegelikust ruumikasutusest.¹²⁰ Kaasuse nr 1 puhul on IT-lahendus oma vastuse punktis 3.3 toonud välja, kuidas Riigikohus asja lahendada peaks ja selliselt Riigikohus tegigi.¹²¹ Kaasuse nr 2 lahenduses oli samuti keelemudeli vastus küllaltki täpne: xLaw AI Assistent leidis sarnaselt Riigikohtuga¹²², et kuna LS § 242 lg 2 eeldab teise liikleja mõjutamist, siis on etteantud kaasuses vastutuse aluseks hoopis LS § 242 lg 1.

Kõik lahenduskäigud argumentatsiooni täpsuse osas sama heal tasemel ei olnud ning mitmes kaasuses esines märkimisväärseid puudujääke. Näiteks 3. kaasuses jäi xLaw AI Assistent arvutusvea kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumise kvalifitseerimisel pinnapealseks ning lõplikku seisukohta ei kujundanud. Madalama tulemuse täpsuse osas sai ka kaasuse nr 4 lahenduskäik, sest IT-lahenduse vastus ei olnud kohtuistungil pidamata jätmise osas piisav. 4. kaasuse osas tugines Riigikohus oma argumentatsioonis kohtupraktikale¹²³ ning kuna xLaw AI Assistent vastustes kohtupraktikat ei kasuta, siis ei olnud vastus piisavalt täpne. Kaasuse nr 6

¹²⁰ RKTko 2-24-523, p 13.

¹²¹ *Ibidem*, p 17.

¹²² RKKko 4-25-631, p 6 jj.

¹²³ RKTko 2-22-19496, p 11-12.

lahenduses oli sarnane probleem - Riigikohus tugines¹²⁴ kohtupraktikale ning xLaw AI Assistenti vastus oli kohtupraktikaga arvestamata jätmise tõttu puudulik.

Kuigi xLaw AI Assistent viitab oma vastustes võrreldes Riigikohtuga rohkematele õigusnormidele, jääb osa asjakohaseid sätteid siiski tähelepanuta ning see toob kaasa lahenduskäigu ebatäpsusi – näiteks kaasuse nr 7 lahenduses ei ole xLaw AI Assistent kasutanud KrtS § 41 lg-t 4. Täpsuse alammõõdiku keskmine tulemus oli 3.9. Kui IT-lahendus oleks suuteline argumentatsiooni koostamisel kasutama samaaegselt õigusnorme ja kohtupraktikat, siis oleksid eelduslikult lahenduskäigud täpsemad ja hinnang kõrgem.

Asjakohasuse mõõdiku puhul ei esinenud vastuste arusaadavuse ja põhjenduste asjakohasuse osas olulisi probleeme, autori hinnangul oli vastustest kasutajale abi. Vastuste arusaadavus ja seotus küsimustega oli heal tasemel, mida soodustas asjaolu, et kaasuses käsitlemist vajavad probleemid olid lähteülesandes välja toodud. Põhjenduste asjakohasus oli samuti hea, xLaw AI Assistenti argumentatsioon ei olnud vasturääkiv, peamine probleem seisnes põhjenduste piisavuses ja lõplike seisukohtade kujundamises.

Võrdluse mõõdiku osas analüüsis töö autor xLaw AI Assistenti lahendusi Riigikohtu lahendi seisukohtadega. Kuna tulemused olid võrdluse puhul kõige madalamad, viitab see mitmetele erinevustele tehisintellekti ja kohtu (inimese) koostatud argumentatsioonis. Vormistuse osas olid tulemused küllaltki ühtlased, kuid ühegi kaasuse puhul ei saavutanud IT-lahendus maksimaalset tulemust ning enamik tulemusi olid HumanELY skaalal “4”. IT-lahenduse väljundi puhul on ilmne, et vormistus ei sarnane inimese kirjutatuga, tehisintellekt kasutab oma vastustes järjepidevalt alapealkirju, loetelusid ja struktureeritud jaotusi. Sisulise sarnasuse osas olid tulemused ebaühtlasemad ning uuringust selgus, et mida asjakohasemad olid vastused, seda kõrgemaks kujunes sisulise sarnasuse hinnang. Võrdluse mõõdikul ei olnud ükski tulemus madalam kui 3, mistõttu saab uuringu põhjal väita, et xLaw AI Assistent on üldjoontes võimeline koostama inimesega sarnast argumentatsiooni.

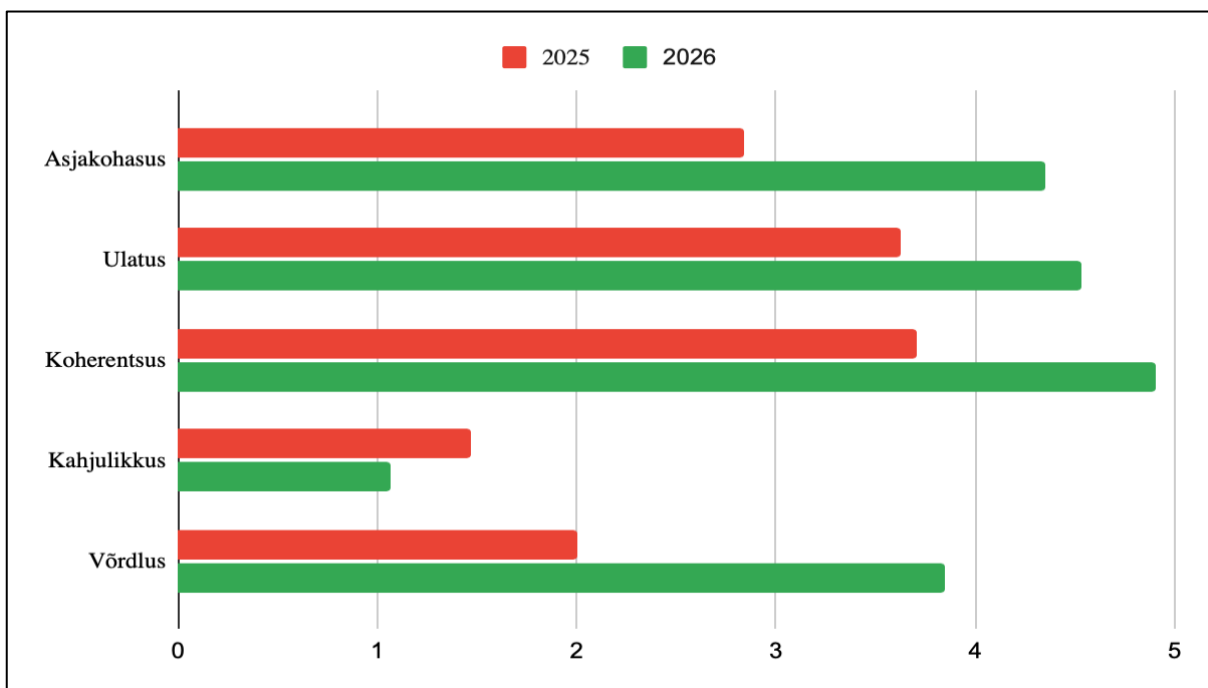
Eeltoodule vaatamata pakub xLaw AI Assistent vastuseid, mis toetavad kasutajat ning xLaw AI Assistent suudab kiiresti teostada kaasuse analüüsi ja tuua välja asjakohaseid õigusnorme. Analüüs näitab, et IT-lahendus on võimeline jõudma inimesega sarnasele järeldusele eelkõige

¹²⁴ RKKKo 1-24-1715 p 12.

siis, kui nii faktiline kui ka õiguslik analüüs on piisav. Infotehnoloogilised lahendused (näiteks xLaw AI Assistent) võivad olla juristi töös olulised abivahendid, aga kindlasti mitte iseseisvad otsustajad. Tehisintellekti kasutamisel tuleb teadlikult arvestada võimalike puudujääkidega – analüüsitud näidete puhul kohtupraktika sidumine lahendusega, argumenteerimise piisavus – ning lahenduskäigu täpsustamisel, järelduste tegemisel ja lõpliku vastuse koostamisel on juristi roll keskne.

3.2.2 Uurimistulemuste võrdlus 2025. aasta uuringu tulemustega

2025. aastal läbi viidud õigusliku argumentatsiooni koostamise uuringus analüüsiti ChatGPT mudel 4o võimekust¹²⁵, käesoleva töö raames on analüüsitud õigusliku argumentatsiooni automatiseeritud koostamise võimalusi xLaw AI Assistenti näitel. Selleks, et oleks võimalik kahe erineva IT-lahenduse näitel tehtud uuringute tulemusi võrrelda, on võetud aluseks mõlema uuringu HumanELY põhimõdikute keskmised tulemused. Võrdlemine on oluline selleks, et saaks hinnata IT-lahenduste arengut ning mõista, mil määral mõjutab lahenduse spetsiifilisus õigusliku argumentatsiooni kvaliteeti. Joonisel 2 on toodud uuringute tulemused, sellele järgneb tulemuste analüüs ning võrdlus.

Joonis 4. Õigusliku argumentatsiooni tulemuste võrdlemine 2025. aasta uuringuga.¹²⁶

¹²⁵ *Ibidem*, lk 43-48.

¹²⁶ *Ibidem*, lk 46.

Õigusvaldkonnale loodud xLaw AI Assistent saavutas asjakohasuse mõõdikul võrreldes tavakasutuses oleva ChatGPT keelemudeliga paremad tulemused, kuid varasemas uuringus toodud probleemid on jätkuvalt relevantsed. Kui 2025. aastal läbi viidud uuringus oli asjakohasuse mõõdiku hinnang üks nõrgemaid, siis käesoleva uuringu tulemused näitavad selget paranemist. ChatGPT 4o keskmine tulemus asjakohasuse mõõdikul oli 2,84 ning xLaw AI Assistenti asjakohasuse mõõdiku keskmine on 4,35.¹²⁷ Erinevus viitab sellele, et õigusspetsiifiline IT-lahendus suudab paremini tuvastada kaasuse keskseid küsimusi, kasutada asjakohaseid õigusnorme ning püsida etteantud ülesande raamides.

Mõlema uuringu puhul esineb asjakohasuse osas probleem tulemuste ebahühtluses – mõne kaasuse osas suutis tehisintellekt saavutada parema tulemuse, samas kui teise osas jäi tulemus tagasihoidlikumaks. Erinevate IT-lahenduste põhjal tehtud uuringutes olid kõige madalamate tulemustega alammõõdikud täpsus ja põhjendamine. Olgugi, et infotehnoloogia on üha võimekamam tuvastama ja käsitlema õiguslikult olulisi teemasid, siis ei ole see veel piisavalt arenenud, et koostada ammendavat õiguslikku argumentatsiooni. Kahe uuringu võrdlus asjakohasuse mõõdiku osas näitab selgelt, et tehisintellekti areng on toonud kaasa tulemuste märgatava paranemise ning väljund on *ca* 1 aastaga paremaks muutunud.

Ulatuse mõõdiku puhul on märgata, et võrreldes asjakohasusega nii suurt erinevust ei ole, kuid xLaw AI Assistent saavutas ka selles mõnevõrra parema tulemuse. Kui 2025. aasta uuringus oli ulatuse mõõdiku keskmine tulemus 3,63, siis käesolevas uuringus oli vastav näitaja 4,53.¹²⁸ Tulemuse paranemine viitab sellele, et kuigi ulatus oli juba varasemas uuringus keelemudeli tugev külg, siis õigusvaldkonna spetsiifiline xLaw AI Assistent suudab koostada veelgi täpsemaid vastuseid. Mõlema uuringu tulemuste analüüsis on leitud, et IT-lahenduste tugevus seisneb nende võimes püsida etteantud teemades ja vastata konkreetsetele küsimustele.

Ulatuse mõõdikul oli mõlema IT-lahenduse põhjal tehtud uuringus madalaim tulemus seotud vastuse puudujääkidega. Tehisintellekt on küll suuteline püsima etteantud valdkonnas ega jäta olulisi teemasid tähelepanuta, kuid argumentatsiooni koostamise osas on siiski mõningaid probleeme. Tehisintellekt ei ole suuteline kujundama igale küsimusele selget ja lõplikku seisukohta ning argumentatsioon jääb seetõttu poolikuks. Kuigi ulatuse osas on mõlemad IT-

¹²⁷ *Ibidem.*

¹²⁸ *Ibidem.*

lahendused võimekad ning xLaw AI Assistent näitab teatud edasiminekut, siis argumentatsiooni lõplikul koostamisel ei saa juristi jätkuvat rolli alahinnata.

Mõlemad IT-lahendused saavutasid kõige paremad tulemused koherentsuse mõõdikul, mis kinnitab, et tehisintellekti suurim tugevus on korrektse keelekasutuse ja loogilise ülesehitusega teksti loomine. 2025. aasta uuringus oli keskmine tulemus 3,71, käesolevas uuringus oli keskmine tulemus väga kõrge 4,9.¹²⁹ Tulemuste erinevus viitab taas valdkonna spetsiifilise IT-lahenduse paremale võimekusele. Tehisintellekti tugevus seisneb selle võimes luua grammatiliselt korrektset ja arusaadava keelekasutusega teksti. xLaw AI Assistenti puhul oli lisaks märgata Riigikohtu lahenditele iseloomulikku argumentatsiooni ülesehitust (õiguslik raamistik, asjaolude sidumine õigusnormidega ning järeldused). 2025. aasta uuringu puhul ei ole sarnaste järelduste tegemine võimalik, kuna keelemudelile esitati argumentatsiooni koostamise uuringus lahendamiseks Riigikohtu kaasuskonkursi kaasused ning keelemudeli lahendust ei võrreldud inimese koostatud tekstiga. Kuigi mõlemas uuringus saavutas keelemudel koherentsuse mõõdikul väga hea tulemuse, siis piirab erinev lähenemine tulemuste detailsemat võrdlust. Siiski näitavad tulemused üheselt, et tehisintellekt on sidusa teksti loomisel väga heal tasemel.

Kahjulikkuse mõõdiku osas olid mõlema uuringu tulemused madalad (aastal 2025 oli tulemus 1,47 ja aastal 2026 oli tulemus 1,07¹³⁰), mis viitab IT-lahenduste poolt genereeritud sisu vähesele kahjulikkusele. Kummagi uuringu autorid ei tuvastanud eelarvamuste esinemist, ebasobivat keelekasutust ega privaatsuse riivet. Õigusvaldkonna tekstides on see väga oluline, sest arvuti loodud tekst peab olema objektiivne ega saa ilma juristi sekkumiseta olla ühe poole huvides.

Kui 2025. aasta uuringus osutuks kahjulikkuse mõõdikul suurimaks probleemiks hallutsineeritud tekst¹³¹, siis 2026. aasta uuringus oli selle osakaal oluliselt madalam. Selle põhjuseks on ilmselt asjaolu, et xLaw AI Assistent koostab vastuseid üksnes kehtivate õigusaktide alusel, aga ChatGPT tugines vastuste genereerimisel laiemale ja vabalt kättesaadavale internetikeskkonnale, milles leiduv info võib olla kontrollimata ja ei ole tingimata asjakohane. Eeltoodule tuginedes võib järeldada, et juristi töös on xLaw AI

¹²⁹ *Ibidem.*

¹³⁰ *Ibidem.*

¹³¹ *Ibidem.*

Assistendi väljund usaldusväärsem, sest see sisaldab vähem hallutsineeritud teksti ja kontrollimata infot. Kuigi xLaw AI Assistendi vastused ei ole samuti veatud, on need siiski koostatud kehtivate õigusaktide alusel ning täielikku järelkontrolli seetõttu tegema ei pea.

Võrdluse mõõdiku puhul olid analüüsitavad valdkonnad IT-lahenduste vastuse vormistuse sarnasus ja vastuse sisuline sarnasus inimese kirjutatuga. 2025. aasta uuringus oli mõõdiku keskmine tulemus 2¹³², samas kui käesolevas uuringus oli keskmine tulemus 3,85 ehk pea poole kõrgem. Tulemuste erinevust selgitab osaliselt uuringute erinev lähenemine: 2025. aastal võrreldi üksnes keelemudeli loodud teksti vormistuse sarnasust inimese loodud tekstidega, 2026. aasta uuringus võrreldi nii vormistust kui ka sisulist sarnasust. Sisulise sarnasuse hindamine võimaldas paremini märgata IT-lahenduse tegelikku võimekust õigusliku argumentatsiooni koostamisel võrreldes inimesega, üksnes vormistuse hindamisel on erinevus aimatav.

Sisulise sarnasuse hindamisel olid tulemused ebatühtlased. Võib eeldada, et tulemused oleksid olnud paremad, kui vastuste genereerimisel oleks kasutatud ka kohtupraktikat. Sisulise sarnasuse osas ei ole võimalik kahe uuringu tulemusi võrrelda, sest varasema uuringus ei ole seda analüüsitud. Vormistuse osas on IT-lahenduse ja inimese loodud teksti erinevust rõhutatud mõlemas uuringus. Tehisintellekt kasutab oma vastustes alapealkirju ja loetelusid, mis küll parandavad teksti loetavust, kuid ei ole sarnased inimese koostatud tekstiga.

HumanELY meetodi alusel läbi viidud uuringute tulemused näitavad, et õigusvaldkonna spetsiifiline xLaw AI Assistent on kõigi HumanELY mõõdikute osas tavakasutuses olevast ChatGPT-st võimekam. Spetsiifilise valdkonna jaoks loodud IT-lahendus annab paremaid vastuseid, sest selle teadmised piirduvad konkreetse valdkonna andmetega. Tehisintellekti piirang õigusliku argumentatsiooni koostamise osas seisneb jätkuvalt vastuste täpsuses, põhjenduste piisavuses ja kohtupraktika mittekasutamises. Uuringute võrdlus näitab, et IT-lahenduse spetsiifilisus parandab märkimisväärselt selle võimekust ja kasulikkust juristi töös, kuid lõplik argumentatsiooni koostamine jääb ka edaspidi juristi ülesandeks. Infotehnoloogia ei ole juristi tööd asendamas, kuid tehisintellektist on saamas üha kasulikum abivahend õigusliku argumentatsiooni koostamise automatiseerimisel.

¹³² *Ibidem.*

4. JURISTIDE HINNANG ÕIGUSE AUTOMATISEERITUD TÕLGENDAMISE JA ÕIGUSLIKU ARGUMENTATSIOONI AUTOMATISEERITULT KOOSTAMISE VÕIMALIKKUSE KOHTA

4.1 Uuringu eesmärk, metoodika ja valim

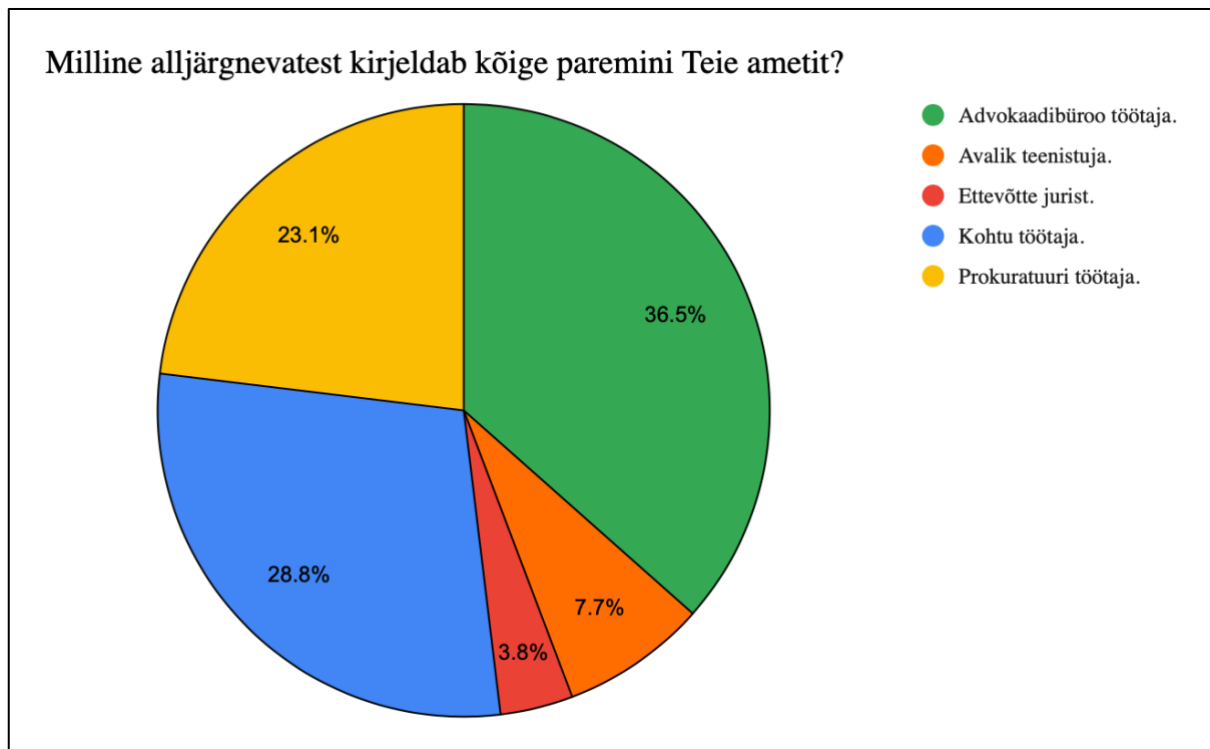
Käesoleva peatüki eesmärk on analüüsida juristide hinnanguid õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni automatiseerimise võimalikkuse kohta ning võrrelda, mil määral kattuvad juristide seisukohad töö 2. ja 3. peatüki tulemustega. Arvestades, et automatiseerimisega soovitakse kiirendada ja lihtsustada juristide igapäevatööd, siis on oluline hinnata, kas automatiseeritud lahenduste kasutamise potentsiaal vastab juristide ootustele. Õiguspraktikute seisukohad on infotehnoloogiliste lahenduste kasutamise väljavaadete hindamisel keskse tähtsusega, sest automatiseeritud lahenduste tegelik kasutamine ja mõju avalduvad läbi juristide igapäevatöö.

Juristide hinnangute kaardistamiseks viis autor läbi küsitluse, mille eesmärk oli koguda juristide arvamusi õiguse automatiseeritud tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni automatiseeritult koostamise kohta (vt lisa 4). Küsimustik sai struktureeritud viisil, mis võimaldab hinnata nii üldiseid hoiakuid automatiseeritud süsteemide kasutamise suhtes kui ka arvamusi konkreetse funktsiooni näitel. Ankeet koosnes 15. küsimusest, millest enamik põhines Likerti tüüpi hindamisskaalal, võimaldades mõõta vastajate nõustumise astet erinevate seisukohtade osas. Küsimustik sisaldas nii valikvastustega kui ka avatud küsimusi. Küsitluse koostamiseks ja läbiviimiseks kasutas autor Google Forms keskkonda.

Uuringu sihtrühmaks olid erinevates valdkondades (kohus, advokaadibüroo, prokuratuur, avalik teenistus, ettevõtte) tegutsevad juristid. Teadlikult on valimisse kaasatud ka juristid, kes automatiseeritud lahendusi oma töös igapäevaselt ei kasuta, sest see võimaldab hinnata, kas IT-lahenduste kasutamine mõjutab vastajate hoiakuid. Küsitlus viidi läbi perioodil 06.01.2026 – 28.02.2026, ankeedi levitamiseks saatis autor selle Eesti Advokatuurile, Prokuratuurile, kohtute töötajatele, Eesti Juristide Liidule, avaliku teenistuse asutuste (Politsei- ja Piirivalveamet, Vanglateenistus, Rahandusministeerium) töötajatele ja suurematele ettevõtetele (eelkõige pangad).

Küsimustikule vastas kokku 52 juristi, kellest 19 on advokaadibüroo töötajad, 15 kohtu töötajad, 12 prokuratuuri töötajad, 4 avaliku teenistuse töötajad ja 2 ettevõtete juristid.

Vastajate jaotus on toodud joonisel 5. Enamik (40,4 %) vastajatest on töötanud õigusvaldkonnas üle 10 aasta ning 3,5 % vastajatest on töötanud õigusvaldkonnas vähem kui 1 aasta. Valimi suurus ei võimalda küll teha üldistavaid järeldusi kogu Eesti õiguskogukonna kohta, kuid see on piisav, et võrrelda erinevate valdkondade spetsialistide seisukohti ning kaardistada hinnanguid seoses automatiseeritud süsteemide kasutamise võimalikkusega.

Joonis 5. Küsitlusele vastanute jaotus vastavalt ametikohale.

Tulemuste analüüsimisel kasutab autor peamiselt kvantitatiivset meetodit, tuues eelkõige välja vastuste protsentuaalse jaotuse ning hinnangute keskmised väärtused. Avatud küsimuste vastuste analüüsimisel kasutab autor kvalitatiivset meetodit. Tulemused esitatakse õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni koostamise kohta eraldi alapeatükkides: esmalt tuuakse välja vastajate üldised hoiakud automatiseeritud süsteemide kasutamisest, seejärel analüüsitakse juristide seisukohti Eesti õigusele kohandatud spetsiifilise IT-lahenduse kasutamise suhtes ning lõpetuseks võrreldakse tulemusi töö 2. ja 3. peatükis esitatuga.

4.2 Õiguse tõlgendamise küsitluse tulemused

4.2.1 Õiguse automatiseeritud tõlgendamise väljavaated

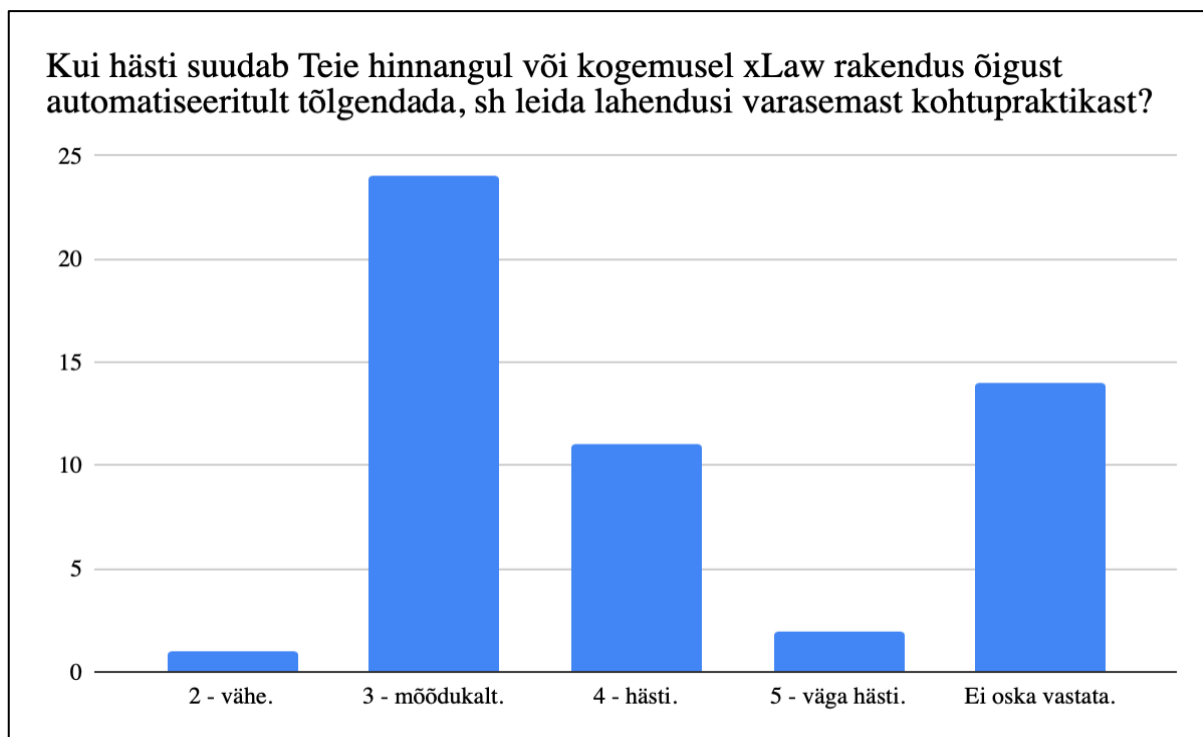
Õiguse automatiseeritud tõlgendamist pidas suur osa vastajatest (59,6 %) mõõdukalt võimalikuks, 25% vastajatest pidas automatiseerimist võimalikuks või väga võimalikuks. Tähelepanuväärne on see, et ükski vastaja ei pidanud automatiseerimist täiesti võimatuks, mis viitab üldisele valmisolekule tehnoloogiliste lahenduste kasutamiseks. Arvestades, et 84,6 % vastajatest pidas automatiseeritud süsteemide kasutamist mõõdukalt kuni väga võimalikuks, siis on automatiseeritud süsteemide usaldusväarsuse ja kasutamise väljavaadete hindamine väga aktuaalne.

Vastajad tõid välja mitmeid piiranguid õiguse automatiseeritud tõlgendamise kohta, vastajatest 2 ei näinud automatiseeritud süsteemi kasutamisel ühtegi piirangut. Kõige suuremaks probleemiks (86,5 % hinnangul) peeti automatiseeritud süsteemi kasutamisel süsteemi võimekust õigusnormi mõtte ja sisu mõistmisel. Piiranguid nähti ka õigustloovate aktide omavahelise vastuolu lahendamisel (53,8 % vastajatest), kohtupraktikast lahenduste leidmisel (34,6 % vastajatest), seaduseelnõude ja seletuskirjade arvestamisel (30,8 % vastajatest) ja õiguskorra hierarhilisuse mõistmisel (28,8 % vastajatest). Vastajad lisasid juba küsitluses välja toodud piirangutele ka andmekaitse probleemi, õiglustunde/ siseveendumuse/ inimliku faktori puudumise (sh piirang õiguse õiglase tõlgendamise osas), õigustekstide osas eesti keele nüansside tundmise puudumise ning probleemi järelduste tegemisel – automatiseeritud süsteem koostab vastuse pigem hallutsineeritud valeinfo põhjal, kui ütleks, et ta ei oska vastust koostada või ei ole piisavalt andmeid.

Automatiseeritud süsteemide kasutamisel nii õiguse tõlgendamise kui ka õigusliku argumentatsiooni koostamise puhul nägid eeliseid eelkõige süsteemide vähemalt igapäevaseks kasutajad. Automatiseeritud süsteemi kasutamise eelisteks õiguse tõlgendamise puhul peeti aja kokkuhoidu nii sobiva kohtupraktika leidmisel kui ka õigusaktide läbitöötamisel. Eelistena õiguse tõlgendamisel toodi välja ka võimalust praktika ühtlustamiseks, kaalutlusruumi kirjeldamist ning tehisintellekti poolt erinevate tõlgendusvõimaluste eeliste ja puuduste välja toomist. Samuti nähti võimalust tänu automatiseeritud süsteemide arengule tulevikus inimressurssi kokkuhoiuks. IT-lahenduste kasutamise osas olid pessimistlikumate väljavaadetega need vastajad, kes lahendusi oma töös ei kasuta. Kuid ka neist leidis nii mõnigi, et esineb vähemalt potentsiaalsete aja kokkuhoiu ja materjali mugavama läbitöötamise võimalus.

4.2.2 Õiguse automatiseeritud tõlgendamise väljavaated xLaw funktsioonide näitel

Arvestades, et küsitluses osalenud juristid töötavad erinevates õigusvaldkondades, siis oli autorile üllatav, et enamik vastajaid kasutab oma töös tehisintellektil põhinevaid lahendusi. Vastustes toodi mh välja ChatGPT, Microsoft CoPilot¹³³, Perplexity¹³⁴, Spellbook¹³⁵, Legora, Claude¹³⁶, Google Gemini ning xLaw lahenduste kasutamine. Tehisintellektil põhinevaid lahendusi (sh xLaw vastavaid funktsioone) kasutavad vastajatest kõik avaliku teenistuse töötajad ja ettevõtete juristid, 94 % advokaadibüroo töötajatest, 75 % prokuratuuri töötajatest ja 73 % kohtu töötajatest. Vastajatest kokku 51,9 % kasutab oma töös vähemalt 1x nädalas xLaw tehisintellektil põhinevat funktsiooni AI Assistent (kasutajaid oli igas küsitud õigusvaldkonnas), kusjuures 19,2 % vastajatest kasutab seda iga päev. Arvestades, et üle poole vastajatest kasutab spetsiifilist Eesti õigusele kohandatud infotehnoloogilist lahendust vähemalt 1x nädalas ning ülejäänud välja toodud lahenduste kasutamise osakaal konkreetse lahenduse puhul jäi maksimaalselt 25 % juurde, siis annab automatiseeritud lahenduste kasutamise osas juristide hinnangust parima ettekujutuse just xLaw funktsioonide analüüs.

Joonis 6. Juristide hinnang xLaw võimekusele õigust automatiseeritult tõlgendada.

¹³³ Microsoft Copilot: Your AI Companion. – <https://copilot.microsoft.com> (25.04.2026).

¹³⁴ Perplexity. – <https://www.perplexity.ai/> (25.04.2026).

¹³⁵ Legal AI Contract Review & Drafting | Spellbook. – <https://www.spellbook.legal> (25.04.2026).

¹³⁶ Claude. – <https://claude.com> (25.04.2026).

Joonisel 6 on toodud vastajate hinnang xLaw rakenduse võimekusele õigust automatiseeritult tõlgendada. Vastusevariandi “ei oska vastata” on valinud kõik vastajad, kes rakendust oma töös ei kasuta. Joonisel on näha, et õiguse tõlgendamist xLaw rakenduse poolt peetakse enamasti mõõdukalt heaks (24 vastajat, 46,2 %), 11 vastajat (21,2 %) peab rakenduse võimekust heaks ning 2 vastajat (3,8 %) väga heaks. Vastajatest, kes valisid vastusevariandina “hästi” või “väga hästi”, kasutab lisaks xLaw rakendusele oma töös ka muid tehisintellektil põhinevaid lahendusi 46,2 %. Õiguse tõlgendamise automatiseerimisel peetakse seega xLaw tehisintellekti funktsioone üldiselt kvaliteetseks, vaid *ca* kolmandik vastanud kasutajatest näeb alati vajadust IT-lahenduse väljundi täiustamiseks või kontrollimiseks.

Mõõdukalt kasulikuks kuni väga kasulikuks peab xLaw AI Assistenti funktsiooni 26 vastajat, mis moodustab kõigist vastajatest 49,9 %. Arvestades, et 36,5 % vastajatest ei kasuta rakendust üldse, siis enamik kasutajaid näeb seda väärtusliku tööriistana. xLaw AI Assistenti puudustest õiguse tõlgendamise osas tõid vastajad välja allikate piirangu (vastused koostatakse kas ainult kehtiva seaduse või ainult kohtupraktika pinnalt), ebaõigete õigusnormide kohaldamise, laiaulatusliku analüüsi puudumise ning vastuste ebausaldusväärsuse. Lisaks on toodud välja, et kuigi xLaw suudab kiiresti koondada asjakohaseid õigusnorme, kohtupraktikat ja kommentaare ning pakkuda nende põhjal vastuseid, siis jääb IT-lahenduse panus õiguse sisulisse tõlgendamisse piiratuks: xLaw AI Assistent ei kaalu normide eesmärki, väärtushinnanguid ega vastanduvaid argumente samal tasemel nagu inimjurist ning ei suuda võtta vastutust keerulisemate kaalutusotsuste osas. Eesti õiguses peetakse xLaw tehisintellektil põhinevaid lahendusi küll selgelt parimaks, kuid probleemina nähakse hoopis inimeste kohanemiskust – isegi kui loodud lahendus on varasematest parem ja usaldusväärsem, siis ei ole juristidel veel piisavalt julgust tehisintellekti lahendusi oma töös kasutada. Juristid tõid välja, et tehisintellekti kasutamine nõuab kogemust ja juhendamist.

4.2.3 Õiguse automatiseeritud tõlgendamise uuringute järeldused

Käesoleva töö 2. peatükis analüüsis autor õigusvaldkonna spetsiifilise IT-lahenduse – xLaw AI Assistenti – näitel tehisintellekti võimekust õiguse tõlgendamise automatiseerimisel, lähtudes klassikalistest õiguse tõlgendamise meetoditest. Tehisintellektil põhinev lahendus tuli kõige paremini toime õiguse grammatilise tõlgendamisega, heal tasemel oli ka süstemaatilis-loogilise meetodi rakendamine. Autor nägi IT-lahenduse vastustes eelkõige puudust õiguse objektiiv-teleoloogilise tõlgendusmeetodi rakendamise osas. Ajaloolist tõlgendamist vastustes hinnata ei

saanud, sest xLaw AI Assistent koostab vastused üksnes kehtiva õiguse pinnalt. Õiguse tõlgendamisel oli IT-lahendus küll suuteline leidma vastuseid kohtupraktikast, kuid vastava funktsiooni kasutamine eeldas eraldi päringute tegemist.

Kui võrrelda juristide hinnanguid töö autori järeldustega, siis suures osas need kattuvad. Mõlema uuringu puhul on leitud, et hetkel Eesti õigusmaastikul kõige laiemalt kasutusel oleva IT-lahenduse puudus seisneb kasutatavate allikate piirangus: xLaw AI Assistent koostab vastuseid üksnes kehtivate õigusaktide pinnalt, arvestamata seejuures seaduseelnõude, seletuskirjade või muu õiguskirjandusega. Küsitluse tulemustest selgus, et juristid näevad sarnaselt käesoleva töö autoriga xLaw AI Assistenti lahenduse osas puudust kohtupraktika töötlemisel. xLaw AI eraldiseisev funktsioon on küll suuteline leidma asjakohast kohtupraktikat ning vastama selle pinnalt esitatud küsimustele, kuid kuna vastus võib üksnes seadusele või üksnes kohtulahendile tuginedes erineda, siis parima tulemuse saavutamiseks tuleks need viia ühe funktsiooni (nt xLaw AI Assistenti) alla.

Vastustes viidati korduvalt keelemudelite varasemale suutmatusele rakendada õigeid õigusnorme. Käesoleva töö 2. peatükis on autor järeldanud, et automatiseeritult õige õigusnormi leidmise võimekus on aastaga märkimisväärselt paranenud. Kui 2025. aasta uuringus leiti, et ChatGPT on suuteline leidma kas õige või osaliselt õige õigusnormi 56 % juhtudest, siis xLaw AI Assistenti puhul oli see juba 80 %. Tulemused on paranenud ka õige järelduseni jõudmise osas. Avatud küsimuste vastustes välja toodud kohanemiskuse probleem on autori hinnangul mõistetav, sest kui varasemad kogemused automatiseeritult õigust tõlgendada on olnud ebapiisavad, siis pädevamate lahenduste kasutamise osas usalduse kujunemine nõuab aega ja harjumist.

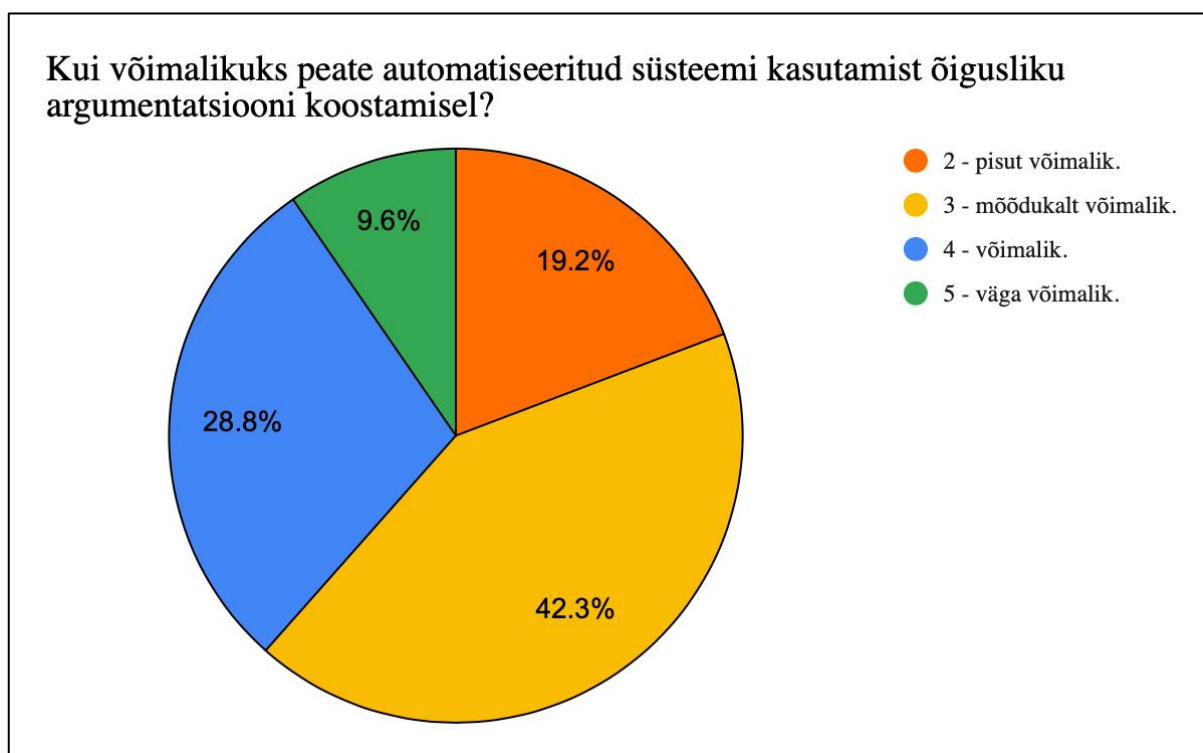
Avatud küsimuste vastustest selgus, et õiguse tõlgendamise automatiseerimisel näevad õiguspraktikud infotehnoloogiliste lahenduste (sh xLaw tehisintellektil põhinevate funktsioonide) kasutamise peamist väärtust nn esimese mustandversiooni koostamisel, mida jurist saab omandatud õigusteadmistele tuginedes täiustada. Mitmes vastuses toodi välja, et tehisintellekti abil koostatud vastuseid tuleb alati kontrollida ning kontrollimise vajaduse osas ei ole oluline, kas tegemist on õigusvaldkonna spetsiifilise IT-lahenduse või tavakasutuses oleva keelemudeliga. Käesoleva töö autor on samuti leidnud, et IT-lahendus võib küll anda esmase õigusraamistiku ja pidepunktid, kuid kuna tehisintellekt ei ole veel suuteline kõiki

tõlgendamismeetodeid ammendavalt rakendama, siis on juristi roll väljundi kontrollimisel, täpsustamisel ja järelduse koostamisel keskne.

4.3 Õigusliku argumentatsiooni küsitluse tulemused

4.3.1 Õigusliku argumentatsiooni automatiseeritult koostamise väljavaated

Õigusliku argumentatsiooni koostamisel automatiseeritud süsteemi kasutamist peetakse juristide seas samuti võimalikuks (vt joonis 7). Kui õiguse tõlgendamise automatiseerimist pidas mõõdukalt kuni väga võimalikuks 84,6 % vastajatest, siis õigusliku argumentatsiooni osas oli tulemus mõnevõrra madalam – 80,7 %. Sarnaselt õiguse tõlgendamise automatiseerimisega ei pidanud ka õigusliku argumentatsiooni koostamist automatiseeritud lahenduse abil ükski vastaja täiesti võimatuks.

Joonis 7. Juristide hinnang automatiseeritud süsteemi kasutamisele õigusliku argumentatsiooni koostamisel. Vastusevarianti "1 – üldse ei ole võimalik" ei valitud.

Küsitluses välja toodud piirangutest automatiseeritud süsteemi kasutamisel peeti kõige problemaatilisemaks argumentatsiooni kvaliteeti (78,8 % vastajatest) ja tõendite sidumist argumentidega (75 % vastajatest). Suureks piiranguks peeti ka kohtupraktika sidumist argumentidega ja õigusnormide rakendamist (mõlema puhul 53,8 % vastajatest). Autori poolt

pakutud valikutest peeti kõige väiksemaks probleemiks argumentatsiooni loogilist ülesehitust (42,3 % vastajatest). Vastajad tõid piirangute juures täiendavalt esile argumendi väärtuse ja kaalu arvestamise, inimliku aspekti puudumise, hallutsineeritud valeinfo esinemise ning õiguse edasiarendamise võimaluste piiratuse (tehisintellekt koostab vastuse olemasolevate lahenduste pinnalt). Õiguskogukonnas valitseb tehnoloogiliste vahendite kasutamise osas mõõdukas optimism – ükski vastaja ei leidnud, et õigusliku argumentatsiooni automatiseeritud koostamisel piirangud puuduvad. Juristide hinnangul ei seisne peamine probleem mitte õigete normide leidmises või sidusa teksti koostamises, vaid argumentatsiooni kvaliteedis. Õiguslik argumentatsioon eeldab erinevate argumentide kaalumist ja seoste loomist asjaolude, tõendite ning kohalduvate normide vahel.

Õigusliku argumentatsiooni automatiseeritud koostamisel peeti suurimaks väärtuseks aja kokkuhoidu. Vastajate hinnangul võimaldab tehisintellekt saada sisendi alusel kiiresti argumentatsiooni esimese versiooni, vahel toob tehisintellekt esile nüansse, mida inimene kas üldse ei märkaks või milleni jõudmiseks kuluks oluliselt rohkem aega. Lisaks peeti eeliseks hooletusvigade vältimise võimalust ning rutiinsete ülesannete lihtsustamist, IT-lahendus võimaldab teha kiiret tekstitöötlust, struktureerida argumente ning lahendada kerge vaevaga tüüpkaasuseid. Tehisintellekti peetakse nn abiliseks ja täiendavaks silmapaariks, kes mõtleb koos juristiga, pakub täiendavaid ideid ning on alati kättesaadav.

4.3.2 Õigusliku argumentatsiooni automatiseeritult koostamise väljavaated xLaw AI Assistendi funktsiooni näitel

Kui võrrelda küsitluse tulemusi xLaw AI Assistendi kohta, siis on õigusliku argumentatsiooni automatiseeritud koostamise väljavaated juristide hinnangul madalamad kui õiguse automatiseeritud tõlgendamise puhul. Õiguse automatiseeritud tõlgendamist peetakse mõõdukalt kuni väga heaks 71,2 % vastajate poolt, õigusliku argumentatsiooni koostamise suhtes on tulemus kõigest 40,3 %. Vastuste kvaliteeti võib mõjutada mh see, et xLaw AI Assistent funktsioon on olnud kättesaadav lühikest aega ning kasutajatel ei ole veel jõudnud tekkida arusaama funktsiooni kasulikkusest – variandi “ei oska vastata” on argumentatsiooni koostamise osas valinud teiste hulgas ka xLaw AI Assistendi funktsiooni kasutajad.

Vastajate hinnangul on xLaw AI Assistendi poolt koostatud õiguslik argumentatsioon üldjoontest usaldusväärne, vaid 3 vastajat leidsid, et genereeritud argumendid ei ole kas üldse

või on vähesel määral usaldusväärsed. Kui jätta kõrvale vastajad, kes usaldusväärse osas hinnangut anda ei osanud, siis mõõdukalt kuni väga usaldusväärseks peab xLaw AI Assistendi koostatud õiguslikke argumente koguni 90 % vastanud kasutajatest. Usaldusväärset kinnitab ka asjaolu, et üksnes kolmandik vastanud kasutajatest tunneb vajadust alati IT-lahenduse väljundeid täiustada või kontrollida. Juristide hinnangul on xLaw AI Assistendi funktsiooni puhul eeskätt tegemist tehnilise tööriistaga, mis säästab vastuse koostamise aega olukordades, kus lõpplahendus on teada. Lisaks toodi eeliste osas välja võimalus tänu IT-lahendusele tutvuda kiiresti uute õigusaktidega ning saada suuniseid võimalikest asjakohastest sätetest.

Automatiseeritult õigusliku argumentatsiooni koostamise osas xLaw AI Assistendi funktsiooni näitel peetakse suurimaks probleemiks selle formaalset ja reeglitepõhist lähenemist – IT-lahendus ei suuda hinnata argumentide kaalu, mistõttu ei pruugi genereeritud väljund olla täpne ja usaldusväärne. Tehisintellektil põhinevad lahendused küll lihtsustavad juristi tööd, kuid mõningatel juhtudel on kasutajad täheldanud valede sätete kasutamist ja samale küsimusele vasturääkivate lahenduste pakkumist. Kasutajate hinnangul võib tehisintellekti koostatud vastus sisaldada üldistusi või ebatäpsusi ning selle vältimiseks on juristi kriitiline kontroll vajalik. Oluline piirang argumentatsiooni kvaliteedi osas tuleneb ka sellest, et jurist ei saa ega tohi sisestada süsteemi kõiki asjaolusid ning sisestatud andmete vähesus võib mõjutada pakutavat lõpplahendust. Kuigi automatiseerimine võib olla abiks argumentatsiooni esmase versiooni koostamisel ja õigusaktides orienteerumisel, siis ei asenda tehisintellektil põhinev lahendus professionaalset juriidilist mõtlemist ega loo seetõttu iseseisvalt veenvat ja lõpuni põhjendatud õiguslikku argumentatsiooni.

4.3.3 Õigusliku argumentatsiooni automatiseeritult koostamise uuringute järeldused

Käesolevas töös analüüsis autor õigusliku argumentatsiooni automatiseerimise väljavaateid kahel tasandi. Esiteks hindas autor tehisintellekti tegelikku võimekust argumentatsiooni koostamisel ning teiseks kaardistas autor automatiseerimise osas juristide hinnangud ja ootused. Kahe uuringu tulemuste võrdlemine aitab teha järeldusi nii automatiseerimist võimaldavate lahenduste taseme kui ka praktilise kasutusvalmiduse kohta. Töö 3. peatüki tulemustest järeldus, et Eesti õigusele kohandatud xLaw AI Assistendi funktsioon on seni katsetatud lahendustest parim, suutes koostada selge ja arusaadava keelekasutusega teksti, mis on loogiline ja järjepidev ja moodustab ühtse terviku. Ka juristide hinnangul on xLaw AI Assistendi funktsioon olemasolevatest lahendustest parim.

Küsitluse tulemused kinnitavad töö 3. peatükis käsitletut – juristid näevad automatiseerimist eeskätt efektiivsuse tõstmise ja tööprotsesse toetava vahendina, lõplik kaalutus ja otsustus peab vähemalt praegu olemasolevate lahenduste puhul jääma juristi kanda. Kui küsitluses toodi automatiseerimise peamiste probleemidena esile argumentatsiooni sisuline kvaliteet ja tõendite sidumine argumentidega, siis sama kinnitavad ka 3. peatükis käsitletud IT-lahenduse katsetused. Tehisintellekt oli mõningate mõõndustega suuteline koostama inimesega sarnast argumentatsiooni, kuid väljundis esines probleeme lõpliku seisukoha kujundamise, järelduste koostamise ja vastuste täpsuse osas. Infotehnoloogia arenedes on see küll üha võimekam tuvastama ja käsitlema õiguslikult relevantseid teemasid, kuid tase ei ole veel piisav, et koostada õiguslikku argumentatsiooni ammendavalt.

Õigusliku argumentatsiooni automatiseerimine on juristide hinnangul mõeldav, kuid käesoleva töö kirjutamise ajal on see veel arengufaasis. Olemasolevad IT-lahendused sobivad hästi esmase versiooni koostamiseks, normide kaardistamiseks ja tekstitöötuseks, lõplik analüüs, argumentide kaalumise ja otsustus peavad jääma veel juristi pädevusse. Automatiseeritud lahenduste kasutamine võimaldab rutiinse töö kiirendamist ja juristi teadmiste rakendamist keerulisemate õigusküsimuste lahendamisel. IT-lahenduste kasutamise suurendamine eeldab kasutajate usalduse tõstmist ning väljaõpet. Automatiseerimise peamine väljakutse ei ole mitte niivõrd argumentide genereerimine, vaid nende sisuline kvaliteet ja kaalutus. Automatiseeritud lahenduste edasine arendamine peaks xLaw AI Assistendi funktsioonide näitel keskenduma argumentide sisulise tugevuse parandamisele ja kohtupraktika integreerimisele.

KOKKUVÕTE

Infotehnoloogia arenedes suureneb selle roll mh õigusvaldkonnas. Nii Eestis kui ka mujal maailmas on katsetatud tehisintellekti töökindlust juristi tööülesannete peal. Õigusvaldkonnas kasutatav tehisintellekt peab olema usaldusväärne, jurist ei saa oma töös kasutada lahendusi, mis ei ole töökindlad. Käesoleva töö eesmärk oli hinnata tehisintellekti võimekust õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni koostamise automatiseerimisel ning selgitada, millised on infotehnoloogiliste lahenduste kasutamise väljavaated Eesti õigusruumis. Töö keskendus eelkõige xLaw tehisintellektil põhinevate funktsioonide hindamisele, sest tegemist on juristide seas laialt kasutatava ja hinnatud lahendusega. Sissejuhatuses toodud uurimisküsimuse lahendamiseks viis autor läbi kolm empiirilist uuringut.

Esimeses (õiguse tõlgendamise automatiseerimise) uuringus analüüsis autor tehisintellekti võimekust kasutada tõlgendamisel klassikalisi õiguse tõlgendamise kaanoneid. Uuringust ilmnas, et analüüsitud IT-lahendus on kõige võimekam õiguse grammatilise ja süstemaatilise loogilise tõlgendamise puhul. xLaw AI Assistent jõudis oma vastustes 80 % puhul vähemalt osaliselt õige normini ning kui tõlgendamine eeldas õigusnormi tekstist (mitte varasemast kohtupraktikast) lähtumist, siis kattus analüüs Riigikohtu seisukohtadega. Tehisintellekt on enamasti suuteline tuvastama õigusnormide omavahelisi seoseid, kuid mõne analüüsitud vastuse puhul jäid olulised sätted siiski tähelepanuta. Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamismeetod oli uuringu põhjal kõige nõrgem: tehisintellekt ei ole suuteline tuvastama õigusnormide eesmärki ega õiguskorras kehtivaid väärtuseid ja põhimõtteid. Autor leiab, et analüüsitud IT-lahendus on tasemel, mis võimaldab õiguse tõlgendamise osalist automatiseerimist (sh kohtupraktikast lahenduste leidmise osas).

Õiguse tõlgendamise automatiseerimise puhul on käesolevate uuringute tulemused, võrreldes 2025. aasta uuringuga, oluliselt paremad. Kui xLaw AI Assistent suutis õige või osaliselt õige õigusnormi leida 80 % kordadest, siis ChatGPT keelemudeli puhul aastal 2025 oli tulemus kõigest 56 %. Õige või osaliselt õige järelduseni jõudis xLaw AI Assistent 90,8 % kordadest, ChatGPT puhul oli tollane tulemus 82 %. Uuringust järeldub, et Eesti õigusele kohandatud IT-lahendus on võimekas õiguse tõlgendaja. Kuigi tehisintellekt veel täielikku töökindlust ei taga, on sellel suur potentsiaal õiguse tõlgendamist automatiseerida.

Õigusliku argumentatsiooni koostamise üheks aluseks (asjaolude ja tõendite kõrval) on õiguse korrektne tõlgendamine. Kui tõlgendamine on puudulik, siis ei ole formuleeritud argumendid piisavalt põhjendatud. Töö teises uuringus analüüsis autor HumanELY meetodit kasutades tehisintellekti võimekust argumentatsiooni koostamisel. Uuringust järelsus, et xLaw AI Assistenti funktsioon koostas selge ja arusaadava keelekasutusega teksti ning loodud tekst moodustas ühtse terviku, mille ülesehitus sarnanes Riigikohtu lahendite tekstiga. Tehisintellektil oli mõne kaaasuse lahendamisel probleeme vastuste täpsuse ja argumentatsiooni piisavusega ning lõplik seisukoht jäi seetõttu ebamääraseks. Kuigi xLaw AI Assistenti vastused ei sarnanenud täielikult inimese kirjutatuga, siis on selle vastused kasulikud: IT-lahendus toob välja olulised õigusnormid ning koostab argumentatsiooni põhja või mustandi. Võrreldes 2025. aasta uuringuga saavutas xLaw AI Assistent ka õigusliku argumentatsiooni koostamise osas paremad tulemused. Õigusspetsiifiline IT-lahendus suudab paremini tuvastada õigusküsimusi, kasutada kehtivaid õigusakte ning püsida etteantud ülesande raamides.

Nii õiguse tõlgendamise kui ka õigusliku argumentatsiooni koostamise osas näeb autor analüüsitud funktsioonide näitel ja võrdluses varasema uuringuga võimalust automatiseerimiseks. Kuna suure riskiga tehisintellektisüsteemid nõuavad Euroopa Liidu õiguse kohaselt inimese järelevalvet, siis ei ole tehisintellekt juristi tööd kindlasti asendamas. Tehisintellektil põhinevad funktsioonid saavad juristi tema igapäevatoos abistada ning ülesannete osaline automatiseerimine on õigusvaidluste hulga ja mahu kasvades hädavajalik.

Autori tehtud tehisintellekti katsetuste ja varasema uuringu tulemustele lisas objektiivsust kolmas uuring, mis põhines juristide seas läbi viidud küsitlusel. Kuigi kõik küsitluses osalenud ei kasuta oma igapäevatoos tehisintellektil põhinevaid lahendusi, ei pidanud ükski vastanutest õiguse tõlgendamise ega õigusliku argumentatsiooni koostamise automatiseerimist võimatuks. Ka juristid, kes tehisintellekti oma töös ei kasuta, näevad selle abil võimalust aja kokkuhoiuks ja materjali mugavamaks läbitöötamiseks. Vastustes toodi mh välja, et juristidel on tehisintellekti kasutamise osas ebakindlus. Selline ettevaatlikkus võib olla seotud teadmiste puudumisega, mistõttu eeldab tehisintellekti kasutuselevõtmine õigusspetsialistide seas täiendavaid koolitusi ja väljaõpet.

Võrreldes õigusliku argumentatsiooni koostamisega pidasid vastajad xLaw tehisintellektil põhinevaid funktsioone võimekamaks õiguse tõlgendamisel. Nii nagu autori poolsetest

tehisintellekti katsetustest järeldus, leidsid ka küsitluses osalenud juristid, et rakenduse puudus seisneb kohtupraktika töötlemises. Lisaks leidsid vastajad, et xLaw funktsioonide ja ka tavakasutuses olevate keelemudelite puudus seisneb nende formaalses ja reeglitepõhises lähenemises, mis ei pruugi tingimata viia täpse ja usaldusväärse lahenduseni. Sellele vaatamata näevad juristid IT-lahenduste kasutamisel väärtust nii esmaste lahenduskäikude koostamises kui ka õigusaktides orienteerumises. Juristi rolli õigusküsimuste lahendamisel vastajad ei alahinda, kuid tehisintellekt võimaldab ühest küljest juristi töö osalist automatiseerimist ning teisalt juristi teadmiste eesmärgipärasemat rakendamist.

Õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni koostamise automatiseerimine on autori hinnangul alles arengujärgus. Seda kinnitab ka juristide kriitilisus automatiseerimist võimaldavate lahenduste kasutamise suhtes. Tehisintellekti arenedes suureneb nende võimekus õigussüsteemis orienteeruda, mistõttu võib eeldada, et tuleviku IT-lahendused suudavad õigust tõlgendada senisest paremini ning koostada seeläbi ka veenvamat õiguslikku argumentatsiooni. Autori hinnangul on olemasolevad IT-lahendused juba praegu kõrgel tasemel ning tuleb keskenduda uute töövõtete juurutamisele. Arvestades, et automatiseerimise eesmärk ei ole ega saagi olla juristi töö täielik asendamine, vaid pigem selle toetamine, tuleks olemasolevaid lahendusi käesoleva töö empiiriliste uuringutega tuvastatud aspektides täiustada. Vastava väljaõppe saanud juristidele on ka olemasolevad lahendused tõhusad tööriistad, mis kiirendavad tööprotsesse ja viivad kvaliteetsema õigusnõustamiseni.

Käesoleva magistr töö tulemused osutavad, et tehisintellektil põhinevatest lahendustest on kujunemas juristide igapäevatöö üha olulisemad abivahendid. Küsitlusele vastanud juristidest suur osa kasutab juba praegu igapäevaselt oma töös erinevaid tehisintellektil põhinevaid lahendusi. Sarnast kasutusvalmidust tuleks ka teiste juristide seas toetada. Autor näeb töö tulemustes võimalust nende praktiliseks rakendamiseks tehisintellekti parendamisel ning automatiseerimist toetavate süsteemide kasutamise julgustamiseks.

PROSPECTS OF USING IT SOLUTIONS TO AUTOMATE LEGAL ARGUMENTATION AND THE INTERPRETATION OF LAW

Abstract

In recent years the use of IT solutions in the legal field has increased significantly. Artificial intelligence used in the legal field must be reliable, as legal professionals cannot rely on solutions that lack accuracy and consistency. The performance of AI in legal tasks has been tested in various countries, including Estonia. Previous studies have primarily focused on evaluating the general-purpose large language model ChatGPT, which has demonstrated problems in identifying relevant legal provisions and applying the law correctly.

The aim of this thesis was to assess the capabilities and future prospects of AI in automating legal argumentation and interpreting the law. Given that xLaw is a highly valued and widely used IT solution among Estonian legal professionals, the study focused primarily on evaluating its AI-based functions. The results were compared with a similar study conducted in 2025.

To examine the potential for automating legal argumentation and the interpretation of law, the following research question was formulated: “How can legal argumentation and legal interpretation be automated in the Estonian legal context, and what opportunities and limitations does xLaw illustrate?” This research question was addressed through three research tasks: 1) To what extent can IT solutions be used for legal interpretation and for identifying solutions from Estonian case law? 2) How does AI-generated legal argumentation differ from the legal argumentation presented in court decisions? 3) How do legal practitioners assess the potential of using automated systems (including xLaw) for legal interpretation and drafting legal arguments, and to what extent do these assessments align with the findings of this thesis?

In the first empirical study, the author analysed the capability of xLaw AI functions to apply the methods of legal interpretation developed by Friedrich Carl von Savigny, as well as their ability to use case law in legal interpretation. The author formulated 15 legal questions based on Estonian case law and submitted them to the xLaw function AI Assistant. The study revealed that xLaw AI Assistant is most capable when applying grammatical and systematic-logical methods. Where interpretation required relying on the legal act (rather than case law), the legal interpretation was similar to the reasoning of the Supreme Court. AI is generally capable of identifying principles between legal acts, however in some cases important articles were

overlooked. According to the study, the objective-teleological method proved to be the weakest: AI is not capable of identifying the purpose of legal acts or the values and principles underlying the legal order. The empirical study analysing the capability to identify solutions from case law was also successful – the xLaw AI function is capable of finding answers to legal questions from the case law of Supreme Court.

The results of the study on automated legal interpretation are significantly better compared to the 2025 study. While the xLaw AI Assistant identified the correct or partially correct article in 80% of cases, the corresponding result for ChatGPT in 2025 was only 56%. The xLaw AI Assistant reached a correct or partially correct conclusion in 90,8% of cases, whereas the corresponding result for ChatGPT was 82%. The study indicates that an IT solution tailored to Estonian law is a capable tool for legal interpretation. Although AI does not yet ensure complete reliability, it demonstrates considerable potential for automating legal interpretation.

In the second empirical study, the author analysed the capability of AI to generate legal argumentation. The author submitted 10 shortened Supreme Court case scenarios to the xLaw AI Assistant and analysed the AI-generated legal argumentation using the HumanELY method. The study revealed that xLaw AI Assistant generated text that was clear and easy to understand, the output formed a coherent whole with a structure similar to Supreme Court decisions. However, in some cases, the AI encountered difficulties in generating accurate and sufficient arguments. Although the responses of the xLaw AI Assistant did not fully resemble those written by a human, the AI generated output was useful: the system was able to identify relevant articles and generate a draft of legal argumentation. Compared to the 2025 study, the xLaw AI Assistant achieved better results in generating legal argumentation. The specific IT solution is more effective in identifying legal issues, applying relevant legislation and remaining within the scope of the given task. Nevertheless, when using AI, it is important to be aware of its possible shortcomings (such as linking case law and ensuring sufficient argumentation), the role of the legal professional remains central.

Considering that the aim of using automated systems is to accelerate and simplify the daily work of legal professionals, it is important to assess whether the potential of such solutions meets their expectations. The third empirical study was based on a survey conducted among legal professionals. Although not all respondents use AI-based solutions in their daily work, none of them considered the automation of legal interpretation or the drafting of legal

argumentation to be impossible. Even those who do not use AI in their work recognised its potential for saving time and facilitating more efficient processing of materials.

Respondents considered the AI-based functions of xLaw to be particularly capable in the context of legal interpretation. Similar to the author's findings, the respondents also identified shortcomings in the xLaw AI Assistant's handling of case law. In addition, respondents noted that xLaw functions and other large language models tend to adopt a formal or rule-based approach, which does not necessarily lead to accurate and reliable outcomes. Despite this, legal professionals see value in the use of IT solutions both in drafting initial arguments and in navigating legal acts. While respondents do not underestimate the role of the legal professional, AI enables both the partial automation of legal work and a more purposeful application of professional expertise.

In the author's assessment, the automation of legal interpretation and the drafting of legal argumentation is still at a developmental stage. This is also reflected in the critical attitude of legal professionals toward the use of IT solutions. As AI continues to evolve, its ability to navigate the legal system is expected to improve, suggesting that future IT solutions will be able to interpret the law more efficiently and, as a result, produce more persuasive legal argumentation. The author considers existing IT solutions to already be at a high level of development, and the focus should now be on their adoption. Considering that the aim of automation is not to replace legal professionals but to support their work, existing solutions should be further improved. With appropriate training, the current solutions can serve as effective tools that accelerate work processes and contribute to higher-quality legal advice.

AI-based functions can assist legal professionals in their daily work, partial automation of tasks is becoming essential as the number and complexity of legal disputes continue to grow. The results of this master's thesis indicate that AI-based solutions are becoming increasingly important in the everyday work of legal professionals. A large proportion of the surveyed legal professionals already use various AI-based solutions. Similar readiness should be encouraged among all legal professionals. The author sees the findings of this thesis as an opportunity for their practical application in improving AI and promoting the use of systems that support automation.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Aarnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura 1996.
2. Adamopoulou, E. jt. An Overview of Chatbot Technology. (29.05.2020) – Springer Nature, IFIPAICT nr 584. – https://doi.org/10.1007/978-3-030-49186-4_31 (25.04.2026).
3. Ajevski, M. jt. ChatGPT and the future of legal education and practice. (22.05.2023) – The Law Teacher 57, nr 3. – <https://doi.org/10.1080/03069400.2023.2207426> (25.04.2026).
4. Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – Juridica 2001/Eriväljaanne.
5. Alimardani, A. Generative artificial intelligence vs. law students: an empirical study on criminal law exam performance. (23.09.2024) – Law, Innovation and Technology 16, nr 2. – <https://doi.org/10.1080/17579961.2024.2392932> (25.04.2026).
6. Awasthi, R. jt. HumanELY: Human evaluation of LLM yield, using a novel web-based evaluation tool. (14.12.2024) – <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2023.12.22.23300458v3.full.pdf> (25.04.2026).
7. ChatGPT. – <https://chatgpt.com/> (25.04.2026).
8. Claude. – <https://claude.com> (25.04.2026).
9. DeepSeek. – <https://www.deepseek.com/> (25.04.2026).
10. Digipädevus. Keelemudel. – <https://digipadevus.ee/sonastik/keelemudel/> (25.04.2026).
11. Eliot, L. AI and Legal Argumentation: Aligning the Autonomous Levels of AI Legal Reasoning. (11.09.2020) – arXiv:2009.1118. – <https://doi.org/10.48550/arXiv.2009.11180> (25.04.2026).
12. EBSCO. Likert Scale. – <https://www.ebsco.com/research-starters/psychology/likert-scale> (25.04.2026).
13. Eulaw.Ai. European Legal Intelligence. – <https://eulaw.ai/> (25.04.2026).
14. Euroopa Komisjon. Valge raamat. Tehisintellekt: Euroopa käsitus tipptasemel ja usaldusväärsest tehnoloogiast. Brüssel, 19.02.2020. COM (2020) 65 final. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52020DC0065> (25.04.2026).
15. Euroopa Komisjoni moodustatud sõltumatu kõrgetasemeline tehisintellekti eksperdirühm. Eetikasuunised usaldusväärse tehisintellekti arendamiseks. – Brüssel 2019. –

- https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_ET.pdf (25.04.2026).
16. ExtendLaw. xLaw. – <https://extendlaw.com/xlaw> (25.04.2026).
17. ExtendLaw. xLaw Assistant – AI vastused õigusküsimustele. (03.02.2025) – <https://extendlaw.com/uudised/xlaw-assistant-ai-vastused-oiguskusimustele> (25.04.2026).
18. Google Gemini. – <https://gemini.google.com> (25.04.2026).
19. Groarke, L. Informal Logic. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. – Stanford University: Metaphysics Research Lab 2026. – <https://plato.stanford.edu/entries/logic-informal/#Bib.roar> (25.04.2026).
20. HumanELY: Human Evaluation of Large Language Model Yield. – BrainX. – <https://www.brainxai.com/humanely> (25.04.2026).
21. Justiits- ja Digiministeerium, Riigi Infosüsteemi Amet. Kratid. Kasutuslood. – <https://www.kratid.ee/kasutuslood-kratid> (25.04.2026).
22. Justiits- ja Digiministeerium, Riigi Infosüsteemi Amet. Kratid. Tehisintellekt. – <https://www.kratid.ee/tehisintellekt> (25.04.2026).
23. Katz, D. M. GPT-4 passes the bar exam (26.02.2024) – Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences 382, nr 2270: 20230254. – <https://doi.org/10.1098/rsta.2023.0254> (25.04.2026).
24. Kendla, K. J. Robotabiline: kas kohtuniku tööriist või de facto kohtunik? – Juridica 2025/1-2.
25. Khera, B. jt. Can Large Language Models Understand As Well As Apply Patent Regulations to Pass a Hands-On Patent Attorney Test? (11.09.2025) – arXiv:2507.10576. – <https://doi.org/10.48550/arXiv.2507.10576> (25.04.2026).
26. Legal AI Contract Review & Drafting | Spellbook. – <https://www.spellbook.legal> (25.04.2026).
27. Legora. – <https://legora.com/> (25.04.2026).
28. Luo, K. jt. Automating Legal Interpretation with LLMs: Retrieval, Generation, and Evaluation. (31.05.2025) – arXiv:2501.01743. – <https://doi.org/10.48550/arXiv.2501.01743> (25.04.2026).
29. Luts, M. Õigusnormide tõlgendamise meetoditest ja teooriatest. – Juridica 1998/3.
30. Martínez, E. Re-Evaluating GPT-4's Bar Exam Performance. (30.03.2024) – Artificial Intelligence and Law, nr 33. – <https://doi.org/10.1007/s10506-024-09396-9> (25.04.2026).

31. Meta. Llama. – <https://www.llama.com/> (25.04.2026).
32. Microsoft Copilot: Your AI Companion. – <https://copilot.microsoft.com> (25.04.2026).
33. Mägi, J., Peterson, S. Hea Teada | Kas AI antud õigusnõu tasub usaldada? (03.02.2026) – ÄriLeht. – <https://arileht.delfi.ee/artikkel/120433598/hea-teada-kas-ai-antud-õigusnou-tasub-usaldada> (25.04.2026).
34. Narits, R. Tõlgendamise: teadus või seadus? – Juridica 1994/9.
35. Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2007.
36. Narits, R. Õigusteaduse metodoloogia I. Tallinn: Juura 1997.
37. Nõmper, A. Menetletakse surnuks või vaeseks. – Juridica 2024/5.
38. OpenAI. – <https://openai.com/> (25.04.2026).
39. Peran, S. Five Chess Positions to Learn Law and Legal Argumentation. (03.2019) – The European Journal of Educational Sciences 6, nr 01. – <https://doi.org/10.19044/ejes.v6no1a8> (25.04.2026).
40. Perplexity. – <https://www.perplexity.ai/> (25.04.2026).
41. Riigi Teataja. Õigusakti kohtulahendiga seostamise teenus. – <https://www.riigiteataja.ee/abiLeht.html?id=1> (25.04.2026).
42. Roose, K. The Brilliance and Weirdness of ChatGPT. (05.12.2022) – The New York Times – <https://www.nytimes.com/2022/12/05/technology/chatgpt-ai-twitter.html> (25.04.2026).
43. Ruiz-Dolz, R. jt. Autonomous Agents and Multi-Agent Systems. An Introduction to Computational Argumentation Research from a Human Argumentation Perspective. (13.02.2025) – Springer Nature 39. – <https://doi.org/10.1007/s10458-025-09692-x> (25.04.2026).
44. Ryan, W. A. jt. Practical Lessons from the Attorney AI Missteps in Mata v. Avianca. (08.08.2023) – Association of Corporate Counsel (ACC). – <https://www.acc.com/resource-library/practical-lessons-attorney-ai-missteps-mata-v-avianca> (25.04.2026).
45. Simmo, S.-E. Tehisintellekti kasutamise väljavaated õiguse tõlgendamisel ja argumentatsiooni koostamisel. (2025) – Tartu Ülikool. – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/262b22bf-cf52-4eb5-b118-3011eef3c79a/content> (25.04.2026).
46. Tartu Ülikool. Tehisintellekt Tartu Ülikoolis. Õppematerjal: Õppimine ja õpetamine tehisintellekti ajastul: kuidas kasutada tekstiroboteid õppetöös. Mis on tehisintellekt ja kuidas see töötab? Millised on praegu TI kasutamisega seotud piirangud ja puudused?

- <https://sisu.ut.ee/ti/millised-on-praegu-ti-kasutamise-ga-seotud-piirangud-ja-puudused/> (25.04.2026).
47. Tong, X. jt. IDE: A Multi-Agent-Driven Iterative Framework for Dynamic Evaluation of LLMs. (07.03.2025) – ICASSP 2025 - 2025 IEEE International Conference on Acoustics, Speech and Signal Processing (ICASSP). – <https://doi.org/10.1109/ICASSP49660.2025.10890123> (25.04.2026).
48. von Savigny, F. C. System of the modern Roman law (tõlkis Holloway. W.) Madras: J. Higginbotham 1867. – <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=wu.89097651095&seq=7> (25.04.2026).
49. West, R. Taking Moral Argument Seriously. (04.1999) – Chicago-Kent Law Review, nr 74. – <https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3274&context=cklawreview> (25.04.2026).
50. xLaw. Õigusteabe rakendus. – <https://get.xlaw.eu/> (25.04.2026).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

1. 13. juuni 2024. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1689, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 300/2008, (EL) nr 167/2013, (EL) nr 168/2013, (EL) 2018/858, (EL) 2018/1139 Ja (EL) 2019/2144 ning direktiive 2014/90/EL, (EL) 2016/797 ja (EL) 2020/1828 (tehisintellekti käsitlev määrus). ELT L.
2. 27. aprilli 2016. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus). ELT L 119/1.
3. Asjaõigusseadus. - RT I, 11.11.2025, 2.
4. Karistusseadustik. - RT I, 22.12.2025, 2.
5. Korteriomandi- ja korteriühistuseadus. - RT I, 23.12.2022, 4.
6. Kriminaalhooldusseadus. - RT I, 14.03.2025, 25.
7. Liiklusseadus. - RT I, 14.11.2025, 22.
8. Pankrotiseadus. - RT I, 11.11.2025, 12.
9. Perekonnaseadus. - RT I, 07.05.2025, 17.
10. Riigi õigusabi seadus. - RT I, 05.07.2025, 18.
11. Riigikogu valimise seadus. - RT I, 24.05.2024, 10.
12. Tsiviilkohtumenetluse seadustik - RT I, 03.04.2025, 2.
13. Tulundusühistuseadus - RT I, 23.12.2022, 32.
14. Väärteomenetluse seadustik. - RT I, 05.07.2025, 19.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

1. EIKo 12157/05, *Liivik vs. Eesti*.
2. RKHKm 3-22-2269.
3. RKHKO 3-15-2381.
4. RKHKO 3-17-2452.
5. RKHKO 3-19-1307.
6. RKKKm 1-22-8046.
7. RKKKm 1-24-2128.
8. RKKKO 1-23-2034.
9. RKKKO 1-23-7274.
10. RKKKO 1-24-1715.
11. RKKKO 3-1-1-48-15.
12. RKKKO 3-1-1-68-06.
13. RKKKO 4-23-3152.
14. RKKKO 4-24-1037.
15. RKKKO 4-25-2006.
16. RKKKO 4-25-631.
17. RKPJKo 3-4-1-51-14.
18. RKPJKo 5-19-31.
19. RKPJKo 5-25-76.
20. RKPJKo 5-26-1.
21. RKTKm 2-23-204.
22. RKTKm 2-25-2805.
23. RKTKo 2-22-10090.
24. RKTKo 2-22-19496.
25. RKTKo 2-23-2975.
26. RKTKo 2-23-3798.
27. RKTKo 2-23-7095.
28. RKTKo 2-24-523.

LISAD

Lisa 1. xLaw AI Assistendile esitatud õiguslikud küsimused koos xLaw AI Assistendi vastustega

1. Kas ringkonnakohus saab omaalgatuslikult muuta jõustunud kohtuotsuse resolutsiooni arvutusvea esinemisel? (lahend, millel küsimus põhineb: RKTKo 2-22-10090)

Ringkonnakohtu õigus parandada arvutusviga apellatsioonimenetluses

Ringkonnakohus ei saa omaalgatuslikult muuta jõustunud kohtuotsuse resolutsiooni arvutusvea parandamiseks apellatsioonimenetluse raames.

Õiguslik alus

Vigade parandamise pädevus

Kohtuotsuses esinevate vigade parandamine on reguleeritud TsMS § 447, mis sätestab:

"Kohus parandab igal ajal otsuses kirja- ja arvutusvead ning ilmsed ebatäpsused, mis ei mõjuta otsuse sisu. Vead parandab kohus määrusega." (TsMS § 447 lg 2)

Oluline on märkida, et vea parandamise õigus on otsuse teinud kohtul, mitte apellatsioonikohtul. See tähendab, et arvutusvea parandamine on maakohu, mitte ringkonnakohtu pädevuses.

Apellatsioonimenetluse ulatus

Apellatsioonimenetluses kehtib piiratud kontrollipõhimõte:

"Ringkonnakohus kontrollib apellatsiooni korras esimese astme kohtu otsuse seaduslikkust ja põhjendatust üksnes osas, mille peale on edasi kaevatud." (TsMS § 651 lg 1)

Ringkonnakohus saab tegutseda üksnes apellatsioonkaebuse alusel ja ulatuses. Omaalgatuslik vigade parandamine ei kuulu apellatsioonimenetluse juurde.

Ringkonnakohtu õigused

TsMS § 657 loetleb ammendavalt ringkonnakohtu õigused apellatsioonkaebuse lahendamisel. Nende hulgas on:

- kaebuse rahuldamata jätmine
- otsuse tühistamine ja uue otsuse tegemine
- otsuse põhjenduste muutmine, jättes resolutsiooni muutmata (TsMS § 657 lg 1 p 2¹)
- otsuse tühistamine ja asja tagasisaatmine

Omaalgatuslikku arvutusvea parandamist see loetelu ei sisalda.

Järeldus

Kui kohtuotsuses esineb arvutusviga:

1. Vea parandab otsuse teinud kohus (maakohus) TsMS § 447 alusel

2. Ringkonnakohus saab arvutusvea parandada ainult apellatsioonkaebuse alusel, kui pool on sellele kaebuses tuginenud
3. Ringkonnakohus ei saa omaalgatuslikult parandada arvutusviga, isegi kui see on ilmne

Seega tuleb arvutusvea parandamiseks pöörduda otsuse teinud maakohtu poole või esitada apellatsioonkaebus, milles tuuakse välja arvutusviga kui apellatsiooni alus.

2. Kas ja mis tingimustel võib valimiste vaatleja saada ligipääsu anonüümitud logidele? (lahend, millel küsimus põhineb: RKPJKo 5-26-1)

Valimiste vaatleja ligipääs anonüümitud logidele

Esitatud küsimusele vastamiseks tuleb analüüsida valimiste vaatlemise õigust ja anonüümitud logide käsitlemist reguleerivaid sätteid.

Valimiste vaatlemise õigus

Valimisseadused sätestavad üldise valimiste vaatlemise õiguse:

Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse kohaselt:

- "Igaühel on õigus vaadelda valimiskomisjonide ja valimiste korraldajate tegevust ja toiminguid" (KOVVS § 23⁴ lg 1)
- Vaatlejal ei ole õigust tutvuda valijate nimekirjaga, välja arvatud enda kohta valijate nimekirja kantud andmete õigsuse kontrollimiseks (KOVVS § 23⁴ lg 5)

Sarnased sätted kehtivad ka Riigikogu valimise seaduses (RKVS § 19⁴) ja Rahvahääletuse seaduses (RaHS § 20¹).

Anonüümitud logide käsitlemine

Riigikogu valimise seadus reguleerib anonüümitud logide säilitamist ja kasutamist järgmiselt:

- "Anonüümitud logisid säilitab riigi valimisteenistus. Anonüümitud logisid võib kasutada teaduslikul otstarbel" (RKVS § 48⁶ lg 8)

Seadus ei sätesta vaatlejatele õigust nõuda ligipääsu anonüümitud logidele.

Järeldus

Esitatud seaduste põhjal ei ole valimiste vaatlejal õigust saada ligipääsu anonüümitud logidele.

Valimiste vaatlemise õigus hõlmab valimiskomisjonide ja valimiste korraldajate tegevuse ja toimingute vaatlemist (KOVVS § 23⁴ lg 1, RKVS § 19⁴ lg 1, RaHS § 20¹ lg 1), kuid ei anna õigust nõuda juurdepääsu dokumentidele või andmetele, sealhulgas anonüümitud logidele.

Anonüümitud logide kasutamine on piiratud teadusliku otstarbega (RKVS § 48⁶ lg 8), mis ei hõlma üldist valimiste vaatlemist. Logide säilitamine ja kasutamine on riigi valimisteenistuse pädevuses, mitte valimiste vaatlejate õigus.

3. Mis saab keskkonnajärelevalve käigus tehtud rahatrahvist, kui väärtegu aegub kassatsioonimenetluse ajal? (lahend, millel küsimus põhineb: RKKKo 4-25-2006)

Väärteomenetluses on väärteo aegumisel ja selle mõjul menetluse käigule ning karistuse täitmisele järgmised õiguslikud tagajärjed vastavalt esitatud seadustele:

1. Väärteomenetluse lõpetamine aegumise tõttu Vastavalt karistusseadustikule on väärtegu aegunud, kui selle lõpuleviimisest kuni selle kohta tehtud otsuse jõustumiseni on möödunud kaks aastat (KarS § 81 lg 3). Väärteomenetlust ei alustata ja alustatud menetlus tuleb lõpetada, kui väärteo aegumistähtaeg on möödunud (VTMS § 29 lg 1 p 5).

2. Riigikohtu pädevus kassatsioonimenetluses Kui väärtegu aegub ajal, mil asi on Riigikohtus (kassatsioonimenetluses), on Riigikohtul õigus tühistada maakohtu või ringkonnakohtu otsus ja lõpetada väärteomenetlus Riigikohtu otsusega (VTMS § 174 p 4). Seejuures tugineb Riigikohus väärteomenetlust välistavale asjaolule ehk aegumisele (VTMS § 29 lg 1 p 5). Riigikohtu lahend jõustub avalikult teatavastegemise päevast ja seda ei saa edasi kaevata (VTMS § 177).

3. Rahatrahvi täitmisele pööramine ja aegumise mõju Rahatrahvi täitmisele pööramise eelduseks on lahendi jõustumine (VTMS § 201 lg 1). Kuna KarS § 81 lg 3 sätestab, et aegumistähtaeg (2 aastat) peab olema möödunud kuni otsuse jõustumiseni, siis juhul, kui aegumine leiab aset enne Riigikohtu lahendi jõustumist, ei saa süüdimõistev otsus jõustuda.

Kui aga otsus on juba jõustunud, kehtivad järgmised tähtaegade reeglid:

- Otsuse täitmise aegumine: Otsust ei asuta täitma, kui selle jõustumisest on möödunud üks aasta (KarS § 82 lg 1 p 3).
- Sissenõude aegumine: Täitmisele pööratud rahatrahvi sissenõue aegub, kui seda ei ole sisse nõutud nelja aasta jooksul väärteoasjas tehtud otsuse jõustumisest (KarS § 82 lg 4).

4. Keskkonnajärelevalve erisused Kuigi küsimus puudutab keskkonnajärelevalve käigus määratud trahvi, on esitatud teksti kohaselt keskkonnajärelevalve seaduse (KeJS) paragrahv 16, mis käsitleb inspektori õigusi ja kohustusi, kehtetu alates 01.07.2014 (KeJS § 16). Seega reguleerivad menetlust ja aegumist üldised väärteomenetluse ja karistusseadustiku normid.

Kokkuvõte: Kui väärtegu aegub kassatsioonimenetluse kestel (enne Riigikohtu lahendi jõustumist), tühistab Riigikohus varasema kohtuotsuse ja lõpetab menetluse (VTMS § 174 p 4, KarS § 81 lg 3). Sellisel juhul rahatrahv tühistub, kuna puudub jõustunud süüdimõistev otsus, mis oleks täitmise aluseks (VTMS § 201 lg 1).

4. Kui süüdlane ei järgi katseajal kontrollnõudeid, siis kas kriminaalhooldusametniku erakorralise ettekande võib kohtule esitada pärast katseaja lõppu? (lahend, millel küsimus põhineb: RKKKm 1-22-8046)

Erakorralise ettekande esitamine pärast katseaja lõppu

Lähtudes esitatud õigusnormidest, tuleb vastata eitavalt - kriminaalhooldusametnik ei saa esitada erakorralist ettekannet pärast katseaja lõppu.

Õiguslik alus

Katseaja kulgemine

Karistusseadustiku § 78 sätestab, millal katseaeg hakkab kulgema:

- KarS § 73 ja § 74 juhtudel kohtulahendi kuulutamisest (käitumiskontrolli nõuete osas pärast jõustumist)
- KarS §-des 76, 76¹ ja 77 sätestatud juhtudel kohtulahendi jõustumisest

Katseajal on määratud tähtaeg, mille jooksul süüdlane peab järgima kontrollnõudeid ja täitma kohustusi.

Erakorralise ettekande eeldused

Kriminaalhooldusseaduse § 31 reguleerib erakorralise ettekande esitamist. Seadus sätestab, et:

- Erakorraline ettekanne esitatakse karistusseadustikus või kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud juhtudel (KrHS § 31 lg 1)

Karistusseadustiku § 74 lg 4 sätestab:

"Kui süüdlane katseajal ei järgi kontrollnõudeid või ei täida talle pandud kohustusi või paneb toime tema karistamise aluseks olnud kuriteoga samalaadse väärteo, võib kriminaalhooldusametnik teda kirjalikult hoiatada või kohus määrata täiendavaid kohustusi..."

Sarnaselt sätestab KarS § 76 lg 7 tingimisi ennetähtaegse vabastamise puhul:

"Kui süüdlane katseajal ei järgi kontrollnõudeid..."

Järeldus

Seadus seob erakorralise ettekande esitamise õiguse selgelt katseaja kestel toimunud rikkumistega. Pärast katseaja lõppu:

1. Lõpeb käitumiskontroll ja sellega seotud kohustused
2. Kaob õiguslik alus erakorralise ettekande esitamiseks
3. Kohus ei saa enam kohaldada KarS § 74 lg 4 või § 76 lg 7 alusel meetmeid

Kriminaalmenetluse seadustiku § 427 lg 3 sätestab küll, et erakorralise ettekande vaatab täitmiskohtunik läbi kümne päeva jooksul selle kohtusse saabumisest, kuid see ei muuda asjaolu, et ettekande esitamise õiguslik alus peab olema olemas - st rikkumine peab toimuma katseajal.

Seega on erakorralise ettekande esitamine pärast katseaja lõppu õiguslikult välistatud, kuna puudub seaduslik alus selleks.

5. **Kas kaebaja meditsiinalane haridus ja töökogemus võivad olla aluseks jätta riigi õigusabi taotlus rahuldamata, kui vaidluse teine pool on avaliku võimu asutus? (lahend, millel küsimus põhineb: RKHKm 3-22-2269)**

Riigi õigusabi andmise hindamine meditsiinalase hariduse ja töökogemuse korral

Õiguslik raamistik

Riigi õigusabi andmise otsustamisel tuleb lähtuda Riigi õigusabi seaduses (RÕS) sätestatud tingimustest ja piirangutest.

Riigi õigusabi andmisest keeldumise alused

RÕS § 7 lg 1 p 1 kohaselt riigi õigusabi ei anta, kui taotleja on ise võimeline kaitsma oma õigusi.

Samas on oluline märkida, et RÕS § 7 lg 3 sätestab olulise erisuse:

"Riigi õigusabi võib anda käesoleva paragrahvi lõike 1 punktis 1 sätestatud piiranguta, kui advokaadi abi on asja õigeks lahendamiseks ilmselt vajalik poolte võrdsuse tagamiseks või arvestades asja keerukust."

Poolte võrdsuse põhimõte

Kui vaidluse teine pool on avaliku võimu asutus, tuleb arvestada järgmiste asjaoludega:

1. Asümmeetria avaliku võimu ja eraisiku vahel - avalik-õiguslikud vaidlused eeldavad sageli spetsiifilist õiguslikku kompetentsi
2. Asja keerukus - meditsiiniline haridus ja töökogemus ei tähenda automaatselt võimet navigeerida haldusmenetluses või halduskohtumenetluses
3. Poolte võrdsuse tagamine - HMS § 1 rõhutab, et haldusmenetluse seaduse ülesanne on tagada "isiku õiguste kaitse tagamisele ühtlase, isiku osalust ja kohtulikku kontrolli võimaldava haldusmenetluse korra loomise teel"

Vastus küsimusele

Ei, kaebaja meditsiinialane haridus ja töökogemus ei ole isenesest piisav alus riigi õigusabi taotluse rahuldumata jätmiseks, kui vaidluse teine pool on avaliku võimu asutus.

Põhjendus:

1. Erinevad pädevusvaldkonnad - meditsiiniline kompetents ei tähenda õiguslikku kompetentsi, eriti avalik-õiguslikes vaidlustes
2. Poolte võrdsuse tagamine - RÕS § 7 lg 3 võimaldab anda riigi õigusabi ka juhul, kui taotleja võiks formaalselt ise oma õigusi kaitsta, kuid advokaadi abi on vajalik poolte võrdsuse tagamiseks
3. Avaliku võimu kandja eelised - haldusorganil on tavaliselt juurdepääs õiguslikule nõustamisele ja kogemus haldusmenetluses, mis loob struktuurse eelise
4. Asja keerukus - HKMS § 2 lg 5 kohustab kohut tagama, et "menetlusosalise huvide kaitseks vajalik avaldus ega tõend ei jääks esitamata õigusliku kogenematusesse tõttu"

Seega tuleb riigi õigusabi andmisel hinnata mitte ainult taotleja üldist haridustaset, vaid konkreetselt tema võimet kaitsta oma õigusi antud õigusvaldkonnas ning poolte võrdsuse tagamise vajadust (RÕS § 7 lg 3).

6. Kas korteriomanike üldkoosoleku otsusega võib korteriühistu majanduskava kehtestada tagasiulatuvalt? (lahend, millel küsimus põhineb: RKTkm 2-23-204)

Majanduskava tagasiulatuva kehtestamise lubatavus

Korteriomanike üldkoosoleku otsusega ei saa korteriühistu majanduskava kehtestada tagasiulatuvalt. See järeldub mitmetest õiguslikest põhimõtetest ja konkreetsetest seadusenormidest.

Majanduskava kehtestamise regulatsioon

Korteriomandi- ja korteriühituseadus sätestab majanduskava kohta järgmist:

Majanduskava koostamine ja kehtestamine:

- Korterühistu juhatus koostab korteriühistu majandusaastaks majanduskava (KrtS § 41 lg 1)
- Majanduskava kehtestab korteriomanike üldkoosolek (KrtS § 41 lg 3)
- Kui majandusaasta alguseks ei ole kehtestatud uut majanduskava, kehtib senine majanduskava kuni uue majanduskava kehtestamiseni (KrtS § 41 lg 5)

Seadus ei näe ette võimalust kehtestada majanduskava tagasiulatuvalt. Majanduskava on tulevikku suunatud dokument, mis määrab kindlaks korteriühistu kavandatavad tulud ja kulud ning korteriomanike kohustuste jaotuse (KrtS § 41 lg 1 p 2-3).

Õiguslikud põhimõtted

Hea usu põhimõte: Õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel tuleb toimida heas usus (TsÜS § 138 lg 1). Majanduskava tagasiulatuv kehtestamine võiks olla vastuolus hea usu põhimõttega, kuna korteriomanikud ei saanud varasema perioodi kohta teada oma kohustuste täpset ulatust ega planeerida oma rahalisi kohustusi.

Tsiviilkohtumenetluse põhimõtted: Kuigi tsiviilkohtumenetluse seadustik reguleerib kohtumenetlust, kajastuvad selles ka üldised õiguspõhimõtted. Seaduse tagasiulatava kohaldamise piirangud on üldiselt tunnustatud õiguspõhimõtte.

Korteriomanike kohustused

Korteriomanikud teevad majanduskava alusel perioodilisi ettemakseid korteriühistule (KrtS § 40 lg 1). Majanduskava määrab kindlaks nende kohustuste suuruse ja jaotuse. Tagasiulatuv kehtestamine tähendaks, et korteriomanikele kehtestataks kohustusi perioodi eest, mil nad ei teadnud ega saanudki teada nende kohustuste täpset ulatust.

Erandlik olukord

Kui majandusaasta jooksul ilmneb, et kehtestatud majanduskava ei taga korteriomanike valitsemist ega korteriühistu püsivat maksevõimelisust, on korteriühistu juhatus kohustatud koostama uue majanduskava ja kutsuma kokku korteriomanike erakorralise üldkoosoleku (KrtS § 41 lg 4). See regulatsioon näitab, et majanduskava muutmine on võimalik, kuid see kehtib tuleviku suhtes, mitte tagasiulatuvalt.

Järeldus

Majanduskava saab kehtestada ainult tuleviku suhtes. Tagasiulatuv kehtestamine oleks vastuolus:

- Seaduse süsteemiga, mis näeb ette majanduskava kui tulevikku suunatud planeerimisdokumenti
- Hea usu põhimõttega (TsÜS § 138)
- Korteriomanike õigusega teada oma kohustuste ulatust

Kui on vaja muuta juba kehtivat majanduskava, tuleb see teha KrtS § 41 lg 4 alusel, kuid muudatused kehtivad alates otsuse tegemisest, mitte tagasiulatuvalt.

7. Kas realservituudi teostamise viisi või koha muutmine on lubatavad üksnes AÕS §-des 180 ja 181 sätestatud eelduste täidetuse korral või on poolte kokkuleppel võimalik realservituudi teostamise viisi ja/või kohta muuta ka enda valitud tingimustel? (lahend, millel küsimus põhineb: RKTko 2-23-3798)

Realservituudi teostamise viisi ja koha muutmine

Õiguslik raamistik

Asjaõigusseadus reguleerib realservituudi teostamise viisi ja koha muutmist kahes eraldi sättes:

- AÕS § 180 - realservituudi teostamise viisi muutmine
- AÕS § 181 - realservituudi teostamise koha muutmine

Seaduses sätestatud muutmise alused

Teostamise viisi muutmine

AÕS § 180 lg 1 kohaselt on teeniva kinnisasja omanikul õigus nõuda enda kulul realservituudi teostamise viisi muutmist, kui:

1. Realservituudi senist majanduslikku otstarvet võib saavutada ka teostamise viisi muutmise korral
2. Senine teostamise viis on teeniva kinnisasja omaniku huvidele uue viisiga võrreldes tunduvalt kahjulikum
3. Teeniva kinnisasja omanik tasub muutmisega seotud kulud ette

Teostamise koha muutmine

AÕS § 181 lg 1 sätestab teeniva kinnisasja omaniku õiguse nõuda realservituudi teostamise koha muutmist, kui:

1. Realservituudi teostamine piirdub teeniva kinnisasja ühe osa kasutamisega
2. Mõni teine osa on selleks niisama sobiv
3. Realservituudi teostamine senisel osal on teeniva kinnisasja omanikule mõne teise osaga võrreldes tunduvalt kahjulikum
4. Teeniva kinnisasja omanik tasub ümberpaigutamisega seotud kulud ette

Poolte kokkuleppe võimalikkus

Esitatud seadusesätted ei välista poolte kokkulepet realservituudi teostamise viisi või koha muutmiseks. Vastupidi, need sätted reguleerivad ühepoolset nõudeõigust teeniva kinnisasja omaniku kasuks juhtudel, kui kokkulepet ei saavutata.

Asjaõiguslepingu põhimõte

AÕS § 64¹ sätestab, et kinnisasja koormava asjaõiguse sisu muutmiseks on nõutav õigustatud isiku ja teise poole notariaalselt tõestatud kokkulepe (asjaõigusleping) ja sellekohase kande tegemine kinnistusraamatusse.

See tähendab, et pooled võivad kokkuleppel muuta realservituudi sisu, sealhulgas selle teostamise viisi ja kohta, järgides asjaõiguslepingu vorminõudeid.

Realservituudi sisu määramine

AÕS § 178 lg 1 sätestab, et reaalservituudi sisu määratakse poolte kokkuleppega, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. See kinnitab poolte lepinguvabadust reaalservituudi sisu, sealhulgas teostamise viisi ja koha määramisel.

Järeldus

Poolte kokkuleppel on võimalik reaalservituudi teostamise viisi ja/või kohta muuta ka enda valitud tingimustel, järgides asjaõiguslepingu vorminõudeid (AÕS § 64¹).

AÕS §-d 180 ja 181 ei ole ammendavad ega välista poolte kokkulepet - need annavad lisavõimaluse teeniva kinnisasja omanikule nõuda ühepoolselt muutmist seaduses sätestatud eelduste täidetuse korral, kui vabatahtlikku kokkulepet ei saavutata.

Kokkulepe peab olema:

- Notariaalselt tõestatud (AÕS § 64¹)
- Kantud kinnistusraamatusse, et kehtida kolmandate isikute suhtes (AÕS § 141 lg 3)

8. Kui hageja taotleb asja läbivaatamist kohtuistungil, kas siis kohus võib asja lahendada kirjalikus menetluses? (lahend, millel küsimus põhineb: RKTko 2-22-19496)

Asja lahendamine kirjalikus menetluses hageja kohtuistungil taotluse korral

Lähtudes esitatud küsimusest ja õigusnormidest tuleb eristada erinevaid menetlusliike ja nende erisusi.

Kirjalik menetlus poolte nõusolekul

TsMS § 403 lg 1 kohaselt võib kohus poolte nõusolekul lahendada asja seda kohtuistungil arutamata. See tähendab, et kui hageja taotleb asja läbivaatamist kohtuistungil, puudub tema nõusolek kirjalikuks menetluseks.

TsMS § 403 lg 3 sätestab selgelt: "Kui pool ei ole kohtule teatanud, kas ta on nõus kirjaliku menetlusega, eeldatakse, et ta soovib asja läbivaatamist kohtuistungil."

Seega kui hageja on selgelt väljendanud soovi asja läbivaatamiseks kohtuistungil, ei saa kohus asja lahendada kirjalikus menetluses poolte nõusolekul (TsMS § 403).

Kirjalik menetlus kohtu määramisel

TsMS § 404 reguleerib olukorda, kus kohus võib ise määrata kirjaliku menetluse teatud tingimustel:

- Varaliselt hinnatava hagi puhul
- Kui hagihind ei ületa 4500 eurot põhinõudelt ja 8000 eurot koos kõrvalnõuetega

Oluline on TsMS § 404 lg 3, mis sätestab: "Kohus tühistab kirjaliku menetluse korraldamise, kui tema arvates on poole isiklik ilmumine hagi aluseks olevate asjaolude selgitamiseks mõõdapääsmatu. Poole taotlusel tuleb ta ära kuulata, sõltumata kirjaliku menetluse määramisest."

See tähendab, et isegi kui kohus on määranud kirjaliku menetluse, peab ta poole taotlusel ta ära kuulama.

Apellatsioonimenetlus

Apellatsioonimenetluses kehtib TsMS § 647 lg 1: "Kui apellant ega vastustaja ei ole nõudnud asja läbivaatamist kohtuistungil, võib kohus asja läbi vaadata ja lahendada apellatsioonkaebust kohtuistungil arutamata."

See norm kinnitab, et kui pool on nõudnud kohtuistungit, ei saa kohus asja lahendada kirjalikus menetluses.

Järeldus

Ei, kohus ei või asja lahendada kirjalikus menetluses, kui hageja taotleb asja läbivaatamist kohtuistungil.

Kirjalik menetlus poolte nõusolekul (TsMS § 403) eeldab mõlema poole nõusolekut. Kui hageja taotleb kohtuistungit, puudub tema nõusolek kirjalikuks menetluseks.

Isegi kohtu määratud kirjalikus menetluses (TsMS § 404) tuleb poole taotlusel ta ära kuulata, mis tähendab, et kohus peab korraldama kohtuistungit või vähemalt võimaldama poolel oma seisukoha suuliselt esitada.

9. Kui sõidukijuht tekitab tahtlikult sõiduki ülejuhitavuse ja sõiduk läheb külglibisemisse, ohustadel lähedalasuvat vara, siis millise liiklusseaduse sätte alusel juht vastutab? (lahend, millel küsimus põhineb: RKKKo 4-25-631)

Vastutus vara ohustamise eest sõiduki tahtliku ülejuhitavuse korral

Teie kirjeldatud olukorras, kus sõidukijuht tekitab tahtlikult sõiduki ülejuhitavuse ja ohustab lähedalasuvat vara, tuleb eristada kahte võimalikku vastutuse alust:

1. Liiklusseaduse kohased väärtekoosseisud

Liiklusseadus ei sisalda eraldi väärtekoosseisu tahtliku vara ohustamise kohta liikluses. Siiski võivad kohalduda järgmised sätted:

Liiklusnõuete üldine rikkumine

LS § 14 lg 2 sätestab üldise kohustuse: *"Iga liikleja, liikluse korraldaja ja muu isik peab järgima liiklusalaste õigusaktide nõudeid, olema liikluses hoolikas ja ettevaatlik ning tagama liikluse sujuvuse, et vältida ohtu ja kahju tekitamist."*

LS § 14 lg 7 täpsustab: *"Keegi ei tohi oma tegevusega või tegevusetusega ohustada või takistada liiklust. Ohu tekitanud isik peab rakendama kõiki temale jõukohaseid meetmeid ohu kõrvaldamiseks või selle kahjulike tagajärgede vähendamiseks."*

Juhi üldkohustused

LS § 33 lg 1 nõuab: *"Juht peab olema tähelepanelik teel ja teeservas seisva või liikuva vähekaitstud liikleja (jalakäija, jalgrattur ja muu selline) suhtes ning vältima tema ohustamist ja talle kahju tekitamist."*

LS § 16 lg 1 sätestab: *"Liikleja peab olema viisakas ja arvestama teiste liiklejatega ning oma käitumises hoiduma kõigest, mis võib takistada liiklust, ohustada või kahjustada inimesi, vara või keskkonda."*

Sõidukiiruse valimine

LS § 50 lg 3 nõuab: *"Juht peab kohandama oma sõiduki kiiruse olukorrale vastavaks, kuid ei tohi ületada suurimat lubatud kiirust."*

Vastutus väärteo eest

Kui konkreetne tegu ei mahu teiste väärteokoosseisude alla, kohaldub LS § 242 lg 2: *"Sama teo eest, kui sellega on tekitatud liiklusohu, – karistatakse rahatrahviga kuni 100 trahviühikut või sõiduki juhtimisõiguse äravõtmisega kuni kuue kuuni."*

2. Karistusseadustiku kohased koosseisud

Kuna tegemist on tahtliku teoga, mis ohustab vara, tuleb kõne alla ka kriminaalvastutus:

Ohtu asetamine

KarS § 123 lg 1 sätestab: *"Teise inimese eluohtlikku või tema tervist raskelt kahjustada võivasse olukorda asetamise ja jätmise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega."*

See säte käsitleb küll inimeste, mitte vara ohustamist.

Asja rikkumine ja hävitamine

Kui vara tegelikult kahjustatakse, kohaldub KarS § 203 lg 1: *"Võõra asja rikkumise või hävitamise eest, kui sellega on tekitatud oluline kahju, – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega."*

Kokkuvõte

Teie kirjeldatud olukorras, kus juht tahtlikult tekitab sõiduki ülejuhitavuse ja ohustab vara:

1. Liiklusseaduse alusel vastutab juht LS § 14 lg 2 ja lg 7 ning LS § 16 lg 1 rikkumise eest, mille eest võib kohaldada LS § 242 lg 2 alusel karistust, kui on tekitatud liiklusohu.
2. Karistusseadustiku alusel võib tekkida vastutus KarS § 203 alusel, kui vara tegelikult kahjustatakse ja tekib oluline kahju.

Täpne vastutuse ulatus sõltub konkreetsetest asjaoludest, sealhulgas sellest, kas vara tegelikult kahjustati ja kui suur kahju tekkis.

10. Kas PKS § 188 lg 1 p 11 välistab ilma kohtu nõusolekuta alaealise nõude loovutamise nõuete sissenõudmisega tegelevale äriühingule? (lahend, millel küsimus põhineb: RKTko 2-23-7095)

Kas PKS § 188 lg 1 p 11 välistab ilma kohtu nõusolekuta alaealise nõude loovutamise nõuete sissenõudmisega tegelevale äriühingule?

Õiguslik analüüs

PKS § 188 lg 1 p 11 kohaldamine

PKS § 188 lg 1 p 11 sätestab, et eestkostja ei või eestkostetava nimel kohtu eelneva nõusolekuta "teha tehingut, mis lõpetab eestkostetava nõude, vähendab seda või selle tagatist või loob sellise kohustuse".

Kuna PKS § 131 lg 1 viitab sellele, et lapse nimel tehingute tegemiseks peab vanematel olema kohtu nõusolek juhtudel, kui seda PKS § 188 lg 1 punktide 1-3, 5 ja 7-11 kohaselt vajab ka eestkostja, kohaldub PKS § 188 lg 1 p 11 ka vanemate esindusõigusele.

Nõude loovutamise õiguslik olemus

Nõude loovutamine on reguleeritud VÕS §-des 164-174. VÕS § 164 lg 1 sätestab, et "võlausaldaja võib oma nõude võlgniku nõusolekust sõltumata anda lepingu alusel tervikuna või osaliselt üle teisele isikule". VÕS § 164 lg 2 kohaselt "nõude loovutamise astub uus võlausaldaja senise asemele".

Nõude loovutamise mõju nõudele

Nõude loovutamine ei lõpeta nõuet ega vähenda seda. VÕS § 167 lg 1 sätestab, et nõude loovutamisel lähevad nõudega seotud tagatised ja kõrvalkohustustest tulenevad õigused üle uuele võlausaldajale, mis tähendab, et nõude tagatis säilib.

Nõude loovutamine on käsutustoiming, mille tulemusel nõue läheb üle uuele võlausaldajale, kuid nõude sisu ja ulatus jäävad samaks. Loovutamine ei muuda võlgniku (alaealise) kohustust ega tema õiguslikku positsiooni halvemaks automaatselt.

PKS § 188 lg 1 p 11 eesmärk

PKS § 188 lg 1 p 11 eesmärk on kaitsta eestkostetava (alaealise) varalisi huve, tagades, et tema nõudeid ei lõpetataks, vähendataks ega nende tagatise ei kahjustataks ilma kohtu kontrollita.

Nõude loovutamine krediidiinkassole või muule nõuete sissenõudmisega tegelevale äriühingule:

- Ei lõpeta nõuet - nõue jääb kehtima, muutub ainult võlausaldaja isik
- Ei vähenda nõuet - nõude suurus ja sisu jäävad samaks
- Ei vähenda tagatist - VÕS § 167 lg 1 kohaselt lähevad tagatised üle uuele võlausaldajale

Krediidiinkasso tegevuse regulatsioon

KIOS reguleerib krediidiinkasso tegevust ja sätestab nende kohustused. KIOS § 58 nõuab, et krediidiinkasso peab suhtluses krediidisajaga tegutsema heas usus, õiglaselt ja professionaalselt. KIOS § 59 sätestab krediidiostja kohustuse anda krediidisajale teavet nõude loovutamise kohta.

Need regulatsioonid tagavad, et alaealise õigused võlgniku (mitte võlausaldaja) positsioonil ei muutu halvemaks.

Järeldus

PKS § 188 lg 1 p 11 ei välista ilma kohtu nõusolekuta alaealise nõude loovutamist nõuete sissenõudmisega tegelevale äriühingule, kuna:

1. Nõude loovutamine ei lõpeta ega vähenda nõuet ega selle tagatist PKS § 188 lg 1 p 11 tähenduses
2. Nõude loovutamine on käsutustoiming, mis muudab ainult võlausaldaja isikut, mitte nõude sisu
3. VÕS § 167 lg 1 tagab, et nõudega seotud tagatised lähevad üle uuele võlausaldajale
4. Alaealise positsioon võlgniku (mitte võlausaldaja) rollis ei muutu nõude loovutamisega automaatselt halvemaks

Siiski tuleb arvestada, et kui konkreetse nõude loovutamine mingil põhjusel tegelikult vähendaks nõuet või selle tagatist (näiteks loovutamine toimub alla nõude väärtuse või kaob tagatis), võib sellisel juhul olla vajalik kohtu nõusolek vastavalt PKS § 188 lg 1 p 11-le.

11. Kas kohtueelse menetluse andmete avaldamiseks antud prokuratuuri luba võib olla suuline? (lahend, millel küsimus põhineb: RKKKm 1-24-2128)

Prokuratuuri loa vorm kohtueelse menetluse andmete avaldamiseks

Kriminaalmenetluse seadustik ei sisalda otseselt selle kohta, millises vormis peab olema prokuratuuri luba kohtueelse menetluse andmete avaldamiseks.

Seaduse sätted

KrMS § 214 lg 1 sätestab:

"Kohtueelse menetluse andmeid võib avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses ning käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud tingimustel."

Seadus nõuab seega prokuratuuri luba, kuid ei täpsusta, kas see peab olema kirjalik või võib olla suuline.

Analüüs

Kuna seadus ei sea loa vormile otseselt nõuet, tuleb lähtuda üldistest kriminaalmenetluse põhimõtetest:

1. Menetlusdokumentide üldnõuded - KrMS § 144 lg 1 sätestab, et "Menetlusdokument koostatakse eesti keeles." See viitab kirjalikule vormile menetlusdokumentide puhul.
2. Määruse vorm - KrMS § 145 reguleerib määruste koostamist ja nõuab põhistatud määruste puhul kirjalikku vormi koos konkreetsete elementidega (sissejuhatus, põhiosa, lõpposa).
3. Tõendamise vajadus - Arvestades, et loa andmine on oluline menetlustoiming, mis võib mõjutada kriminaalmenetluse huve ja isikute õigusi (KrMS § 214 lg 2), on praktiline vajadus loa olemasolu ja ulatuse tõendamiseks.

Järeldus

Kuigi seadus ei keela otseselt suulist luba, on soovitatav, et prokuratuur annaks loa kohtueelse menetluse andmete avaldamiseks kirjalikult. See tagab:

- Loa olemasolu ja ulatuse selge tõendatuse
- Vastavuse menetlusdokumentide üldnõuetele
- Õiguskindluse kõigile osapooltele

Suulise loa andmine võib tekitada hiljem tõendamisraskusi ja õiguslikku ebakindlust.

12. Mis kulusid on pankrotihalduril õigus nõuda, kui ta osaleb kohtuvaidluses pankrotivõlgniku esindajana? (lahend, millel küsimus põhineb: RKTKo 2-23-2975)

Pankrotihalduri õigus nõuda kulusid kohtuvaidluses osalemise eest

Pankrotihalduril on õigus nõuda erinevaid kulusid, kui ta osaleb kohtuvaidluses pankrotivõlgniku esindajana. Vastan küsimusele järgmiste aspektide kaupa:

1. Õigusabikulude nõudmine menetluskuluna

Kui haldur vastab lepingulisele esindajale seatud nõuetele ja osaleb oma ülesannete tõttu kohtuvaidlustes ilma täiendavat õigusabi kasutamata, võib ta nõuda kohtuvaidlusega seotud õigusabikulude väljamõistmist menetluskuluna pankrotivarasse menetlusosaliselt, kelle kanda jäävad menetluskulude jaotuse kohaselt menetluskulud (PankrS § 65 lg 14).

2. Halduri tasu arvestamine

Halduri tasu katab ka halduri tegevusega seotud üldised kulud, sealhulgas kulud büroo pidamisele, sidekulud ja riigisiseseid reisikulud (PankrS § 65 lg 1). Tasu arvestamise aluseks on pankrotivara müügist ja tagasivõitmisest, samuti halduri muu tegevuse tulemusena pankrotivarasse laekunud ja pankrotivara hulka arvatud raha (PankrS § 65 lg 2).

Kohus võib määrata haldurile alammäärast suurema tasu, mis ei ületa ülemmäära, kui:

- haldur osaleb oma ülesannetest tulenevalt võlgniku asemel kohtuvaidlustes ega kasuta täiendavalt õigusabi (PankrS § 65 lg 5¹ p 2)

3. Täiendavad kulutused

Lisaks tasule on halduril õigus nõuda oma kohustuste täitmiseks tehtud nende vajalike kulutuste hüvitamist, mida tasu ei kata (PankrS § 66 lg 1).

Halduril on õigus pankrotitoimkonna eelneval nõusolekul nõuda õiguslase nõustamise ning audiitor- ja raamatupidamisteenuse saamiseks tehtud kulutuste hüvitamist, kui kulutused on vajalikud pankrotimenetluse või halduri täidetava ülesande suure mahu või keerukuse tõttu (PankrS § 66 lg 2).

4. Menetluskulude katmine pankrotivarast

Menetluskulud, mis tekivad seoses halduri tegevusega menetlusse astumisel, hüvitatakse pankrotivara arvel (PankrS § 43¹ lg 1). Hageja menetluskulud, mida võlgnik kannab, hüvitatakse nõude rahuldamisel pankrotivara arvel (PankrS § 43¹ lg 4).

Kokkuvõte

Pankrotihaldur saab kohtuvaidluses osalemise eest:

1. Nõuda õigusabikulusid menetluskuluna, kui ta ei kasuta täiendavat õigusabi
2. Saada halduri tasu, mis võib olla suurem kui alammäär, kui ta osaleb kohtuvaidlustes ilma täiendava õigusabita
3. Nõuda täiendavate vajalike kulutuste hüvitamist, mida tasu ei kata
4. Menetluskulud kaetakse pankrotivara arvel vastavalt seaduses sätestatud korrale

13. Kas maksuotsuse alusel saab seada kinnistusraamatusse keelumärke ühisomandis oleva kinnisasja käsutamise keelamiseks ilma teise abikaasa nõusolekuta? (lahend, millel küsimus põhineb: RKTkm 2-25-2805)

Keelumärke seadmine ühisomandis olevale kinnisasjale maksuotsuse alusel

Õiguslik analüüs

Maksuotsuse alusel keelumärke seadmine

Maksukorralduse seaduse kohaselt on maksuhalduril õigus maksuvõla sundtäitmiseks rakendada erinevaid täitetoiminguid. MKS § 130 lg 1 sätestab, et maksuhaldur võib alustada võla sundkorras sissenõudmist, sealhulgas:

- taotleda käsutuskeeldu nähtavaks tegeva keelumärke kandmist kinnistusraamatusse puudutatud isiku nõusolekuta (MKS § 130 lg 1 p 1)

Keelumärke saab seada ka enne rahalise nõude või kohustuse määramist. MKS § 136¹ lg 1 võimaldab maksuhalduri juhil või tema volitatud ametnikul teha halduskohtule taotluse loa saamiseks täitetoimingute sooritamiseks, kui tekib põhjendatud kahtlus, et pärast maksuseadusest tuleneva rahalise nõude või kohustuse määramist võib selle sundtäitmine maksukohustuslase tegevuse tõttu osutuda oluliselt raskemaks või võimatuks.

Ühisomandi erisused

Asjaõigusseaduse kohaselt kehtivad ühisomandi puhul järgmised põhimõtted:

Kaasomandi käsutamine:

- Kaasomanik võib temale kuuluva mõttelise osa ühises asjas võõrandada, pärandada, pantida või seda muul viisil käsutada (AÕS § 73 lg 1)
- Kaasomandis oleva asja võib võõrandada või koormata ainult kõigi kaasomanike kokkuleppel (AÕS § 74 lg 1)

Kaasomaniku õigused:

- Kaasomanikul on oma osale ühises asjas omaniku õigused teiste kaasomanike suhtes (AÕS § 71 lg 3)
- Kaasomanikul on ühise asja suhtes kolmandate isikute ees kõik omaniku õigused (AÕS § 71 lg 4)

Keelumärke kandmise nõuded

Kinnistusraamatuseaduse kohaselt:

Puudutatud isiku nõusolek:

- Kande tegemiseks on nõutav selle isiku nõusolek, kelle kinnistusregistriossa kantud õigust kanne kahjustaks, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (KRS § 34¹ lg 1)
- Käsutuspiirangu kandmisel kinnistusraamatusse on puudutatud isikuks kinnisasja omanik ja puudutatud õiguse omaja (KRS § 34¹ lg 2 p 7)

Erandid nõusoleku nõudest:

- Puudutatud isiku nõusolek ei ole nõutav, kui kinnistamisavaldusele on lisatud vastav jõustunud või viivitamata täitmisele kuuluv hagi tagamise, esialgse õiguskaitse kohaldamise või vara arestimise kohtumäärus (KRS § 34¹ lg 7 p 1)

Järeldus

Maksuotsuse alusel ei saa seada keelumärget ühisomandis olevale kinnisasjale ilma teise kaasomaniku nõusolekutajärgmistel põhjustel:

1. Maksuotsus ei ole piisav alus - Maksukorralduse seadus võimaldab küll maksuhalduri täitetoiminguid, kuid keelumärke kandmine kinnistusraamatusse nõuab kas:
 - Puudutatud isiku (teise kaasomaniku) nõusolekut (KRS § 34¹ lg 1), või
 - Kohtu määrust (KRS § 34¹ lg 7 p 1)
2. Kaasomaniku õiguste kaitse - Teine kaasomanik on puudutatud isik KRS § 34¹ lg 2 p 7 mõttes, kuna käsutuspiirang puudutab tema kui kinnisasja omaniku õigusi.

3. Kohtu loa nõue - MKS § 136¹ lg 1 näeb ette, et enne rahalise nõude määramist täitetoimingute sooritamiseks peab maksuhaldur taotlema halduskohtu luba. See kehtib ka keelumärke seadmise kohta.

Õige menetluskord:

Maksuhaldur peab keelumärke seadmiseks ühisomandis olevale kinnisasjale:

- Taotlema halduskohtult luba vastavalt MKS § 136¹ lg 1-le, või
- Saama teise kaasomaniku nõusoleku vastavalt KRS § 34¹ lg 1-le

Pelk maksuotsus (MKS § 95) või vastutusotsus (MKS § 96) ei ole iseenesest piisav alus keelumärke kandmiseks ilma kohtu loata või teise kaasomaniku nõusolekuta.

14. Kas ametnikele võib määrata lahkumishüvitised kuue kuupalga ulatuses? (lahend, millel küsimus põhineb: RKKKo 1-23-7274)

Ei, ametnikele ei või määrata preemiat kuue kuupalga ulatuses.

Avaliku teenistuse seaduse § 61 lõige 5 sätestab muutuvpalga maksmise piirangud selgelt:

"Muutuvpalk on ametniku palga ebaregulaarne osa, mida võib maksta tulemuspalgana, lisatasuna täiendavate teenistusülesannete täitmise eest või preemiana erakordsete teenistusvaldkondade saavutuste eest. Muutuvpalka võib kalendriaasta jooksul ametniku põhipalgale juurde maksta kuni 20 protsenti ametniku aastasest põhipalgast."

(ATS § 61 lg 5)

See tähendab, et:

1. Preemia on osa muutuvpalgast - preemia kuulub muutuvpalga kategooriasse koos tulemuspalgaga ja lisatasudega täiendavate teenistusülesannete täitmise eest.
2. Muutuvpalga ülemmäär on 20% aastasest põhipalgast - kogu muutuvpalk kokku (sh preemiad) ei või ületada 20% ametniku aastasest põhipalgast kalendriaasta jooksul.
3. Kuue kuupalga suurus ületaks oluliselt lubatud piiri - kuus kuupalka moodustaks 50% aastasest palgast, mis on 2,5 korda suurem kui seadusega lubatud 20% piir.

Seega on kuue kuupalga suuruse preemia määramine ametnikule vastuolus avaliku teenistuse seaduse § 61 lõikega 5 ja seetõttu õiguslikult välistatud.

15. Kas sotsiaalmeedia vahendusel tehtavad otseülekannet tehes kohalduvad avalikus kohas käitumise üldnõuded? (lahend, millel küsimus põhineb: RKKKo 4-24-1037)

Sotsiaalmeedia otseülekande ja avalikus kohas käitumise üldnõuete kohalduvus

Lühivastus

Avalikus kohas käitumise üldnõuded ei kohaldu otseselt sotsiaalmeedia vahendusel otseülekande tegijale, kes ise avalikus kohas ei viibi. Küll aga võivad kohalduda meediateenuste seaduse nõuded, kui tegemist on meediateenuse osutamiselega.

Põhjalik analüüs

Avalikus kohas käitumise üldnõuete kohaldamisala

Korralduse § 55 sätestab avalikus kohas käitumise üldnõuded. Avalik koht on määratletud kui "määratlemata isikute ringile kasutamiseks antud või määratlemata isikute ringi kasutuses olev maa-ala, ehitis, ruum või selle osa, samuti ühissõiduk" (KorS § 54).

Avalikus kohas käitumise üldnõuded kehtivad isikutele, kes viibivad avalikus kohas. Seadus reguleerib käitumist avalikus kohas, mitte sisu edastamist või levitamist. Kui isik teeb sotsiaalmeedia otseülekannet mitte-avalikust kohast (näiteks oma kodust), siis ta ei viibi avalikus kohas ja seega ei kohaldu tema suhtes KorS § 55 sätestatud nõuded.

Meediateenuste seaduse võimalik kohalduvus

Sotsiaalmeedia otseülekande puhul tuleb hinnata, kas tegemist on meediateenuse osutamisega meediateenuste seaduse tähenduses.

Videojagamisplatvormi pidaja kohustused:

Meediateenuste seadus reguleerib videojagamisplatvormi pidajate kohustusi. Videojagamisplatvorm on teenus, mille "peamine eesmärk või põhiline otstarve on pakkuda üldsusele elektroonilise side võrgu kaudu teavituslikke, hariduslikke või meelelahutuslikke saateid, kasutaja loodud videoid või mõlemaid" (MeeTS § 4¹).

Videojagamisplatvormi pidaja peab tagama, et platvormi kasutustingimustes on ette nähtud keelud teatud sisu edastamisele (MeeTS § 19¹ lg 1), sealhulgas:

- vihkamisele, vägivaldale või diskrimineerimisele kihutamine
- õigusrikkumisele üleskutsumine
- lapsporno kujutamine

Üksikisiku kui sisu looja positsioon:

Üksikisik, kes teeb sotsiaalmeedia otseülekannet, on üldjuhul "kasutaja loodud video" looja, mitte meediateenuse osutaja. Meediateenuse osutaja on isik, kellel on "toimetust vastutus meediateenuse sisu valikul ja kes määrab selle esitamise järjestuse ning edastamise viisi" (MeeTS § 5).

Pornograafilise sisuga ja vägivalda propageerivate teoste seaduse kohalduvus

Kui otseülekandes levitatakse pornograafilist sisu või vägivalda propageerivat sisu, võib kohalduda pornograafilise sisuga ja vägivalda või julmust propageerivate teoste leviku reguleerimise seadus. Seadus keelab sellise sisu levitamise ja demonstreerimise alaealisele (PorTS § 1 lg 1).

Järeldus

Sotsiaalmeedia otseülekande tegijale, kes ise avalikus kohas ei viibi, ei kohaldu korralduse avalikus kohas käitumise üldnõuded. Siiski võivad kohalduda:

1. Meediateenuste seaduse nõuded, kui isik osutab meediateenust või kasutab videojagamisplatvormi
2. Pornograafilise sisuga ja vägivalda propageerivate teoste leviku reguleerimise seaduse nõuded, kui levitatakse keelatud sisu
3. Muud asjakohased õigusaktid sõltuvalt levitatud sisu iseloomust

Oluline on eristada füüsilist viibimist avalikus kohas (mida reguleerib korraldusseadus) ja sisu levitamist elektrooniliste vahendite kaudu (mida reguleerivad meediateenuste seadus ja teised eriseadused).

Lisa 2. xLaw AI funktsioonile esitatud märksõnad koos Lisa 1 küsimuste vastustega

1. Kasutatud märksõnad “Kohtuotsuse resolutsiooni arvutusviga” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKTko 2-22-10090)

Riigikohtu praktika kohaselt ei saa ringkonnakohus (ega ka teise astme kohus üldiselt) omaalgatuslikult muuta kohtuotsuse resolutsiooni, kui selles esinev arvutusviga mõjutab otsuse sisu.

Vastavad seisukohad on toodud järgmistes lahendites:

- **Otsuse sisu muutmise keeld:** TsMS § 447 lg 2 lubab kohtul igal ajal parandada kirja- ja arvutusvead ning ilmsed ebatäpsused, kuid seda üksnes juhul, kui need ei mõjuta otsuse sisu. Resolutsioonis toodud otsustus selle kohta, millises ulatuses nõue rahuldada, on otsuse sisu osa. Kui resolutsioonis ilmneb viga, ei saa kohus seda omal algatusel parandada, sest see muudaks poolte õigusi ja kohustusi ning oleks vastuolus õiguskindluse põhimõttega (12.01.2011, 3-2-1-86-10, p 16–17; 29.10.2008, 3-2-1-97-08, p 18).
- **Vastuolu põhjendustega:** Isegi kui otsuse põhjendavast osast nähtub arvutusviga, ei tohi selle alusel muuta resolutsiooni, mis põhines ekslikul arvutusel, kuna see tähendaks otsuse sisu muutmist (29.10.2008, 3-2-1-97-08, p 18; 12.01.2011, 3-2-1-86-10, p 16).
- **Vea parandamise viis:** Kui resolutsioonis on viga, mida ei saa TsMS § 447 lg 2 alusel parandada (kuna see on sisuline), on poolel võimalik esitada selle peale kassatsioonkaebus (12.01.2011, 3-2-1-86-10, p 18; 15.01.2014, 3-3-1-71-13, p 14.2).
- **Erand – ilmsed kirjavead:** Erandina on parandamine lubatud siis, kui resolutsioonis endas esineb ilmne vastuolu (näiteks on resolutsiooni ühes punktis märgitud summa õigesti ja teises punktis on tehtud kirjaviga). Sellisel juhul on tegemist ilmse ebatäpsuse või kirjaveaga, mis ei muuda kohtu tegelikku otsustust (21.01.2026, 2-22-10090/132, p 13).
- **Haldusajad:** Sarnane põhimõte kehtib ka halduskohtumenetluses – kui parandamine toob kaasa uue õigusliku tagajärje või muudab otsuse sisu (nt asendatakse vara arest hüpoteegi seadmisega), ei ole tegemist ilmse ebatäpsusega, mida saaks parandada määrusega (27.11.2012, 3-3-1-15-12, p 61). Tehnilised ebatäpsused (nt sõna "määrus" asendamine sõnaga "otsus") on aga parandatavad (10.06.2008, 3-3-1-17-08, p 20).

2. Kasutatud märksõnad “Valimiste logid” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKPJKo 5-26-1)

Valimiste vaatleja võib saada ligipääsu elektroonilise hääletamise süsteemi anonüümitud logidele järgmistel tingimustel:

- **Kasutamine üksnes teaduslikul otstarbel:** Riigikogu valimise seaduse (RKVS) § 48⁶ lg 8 kohaselt on anonüümitud logide kasutamine lubatud üksnes teaduslikul otstarbel. See piirang on kehtestatud selleks, et välistada logide isikustamine ja tagada valimiste salajasuse põhimõte (15.01.2026, 5-26-1/2, p 13).

- **Tõendamiskohustus:** Kohustus tõendada teaduslikku otstarvet lasub taotluse esitajal. Vaatleja peab näitama ära konkreetse teadusprojekti, mille raames on logisid tarvis kasutada. Taotlusest ja tõenditest peab nähtuma teadusprojekti teema, eesmärk, uurimisküsimused ja meetodika (15.01.2026, 5-26-1/2, p 14).
- **Erandlikkus:** Anonüümitud logidele ligipääs ei ole vaatlejaõiguse olemuslik osa, vaid see on valimiste salajasuse kaitsmiseks erandlik võimalus (15.01.2026, 5-26-1/2, p 13).
- **Eesmärgi piiritlemine:** Teaduslikuks otstarbeks ei peeta üldsõnalist soovi veenduda häälte lugemise või tulemuste kindlakstegemise käigus esitatud väidete õigsuses (järelevalve eesmärk) (15.01.2026, 5-26-1/2, p 9, 14).

Lisaks on Riigikohus märkinud, et kuigi vaatlejatel on õigus jälgida valimiste korraldamist, ei saa nad nõuda ligipääsu sellistele logidele (nt võrguseadmete ühenduste ja administreerimise logid), mille väljastamine võib ohustada süsteemide turvalisust või millele kehtivad juurdepääsupiirangud avaliku teabe seaduse alusel (30.03.2023, 5-23-20/5, p 5, 77; 30.03.2023, 5-23-18/4, p 5-6).

3. Kasutatud märksõnad “Rahatrahvi aegumine” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKKKo 4-25-2006)

Kui väärtegu aegub kassatsioonimenetluse ajal, siis tuleb vääртеomenetlus **lõpetada** ja varem määratud karistus (sh rahatrahv) **tühistada**.

Riigikohtu praktikas on selle kohta järgmised seisukohad:

- **Menetluse lõpetamine ja otsuse tühistamine:** Kui vääртеo aegumistähtaeg (tavaliselt kaks aastat teo lõpuleviimisest) möödub enne kassatsioonikohtu otsuse jõustumist, on tegemist absoluutse menetlustakistusega. Sellisel juhul tühistab Riigikohus alama astme kohtu otsuse ning lõpetab vääртеomenetluse vääртеo aegumise tõttu vastavalt VTMS § 29 lg 1 p 5 alusel (17.11.2017, 4-16-5811/27, p 16; 05.10.2016, 3-1-1-77-16, p 10).
- **Rahatrahvi tühistamine:** Kuna menetlus lõpetatakse, tühistatakse ka isikule määratud rahatrahv. Näiteks lahendis 4-25-2006/14 tühistas Riigikohus maakohtu otsuse osas, millega isikut karistati 90 000-eurose rahatrahviga, kuna teod aegusid kassatsioonimenetluse ajal (09.01.2026, 4-25-2006/14, p 1, 8).
- **Kaitsjatasude hüvitamine:** Vääртеomenetluse lõpetamisel aegumise tõttu hüvitab riik menetlusalusele isikule tema taotlusel valitud kaitsjale makstud mõistliku suurusega tasu (05.10.2016, 3-1-1-77-16, p 18.1; 09.01.2026, 4-25-2006/14, p 9).

Oluline on märkida, et kui aegumine on juba saabunud, ei anna Riigikohus kassatsioonikaebuse väidetele enam sisulist hinnangut, vaid lõpetab menetluse menetlustakistuse tõttu (09.01.2026, 4-25-2006/14, p 7).

4. Kasutatud märksõnad “Katseaja kontrollnõuded” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKKKm 1-22-8046)

Jah, kriminaalhooldusametnik võib esitada erakorralise ettekande kohtule ka pärast katseaja lõppu, tingimusel et rikkumine ise toimus katseaja jooksul.

Riigikohus on asjas **1-22-8046/91 (09.01.2026)** selgitanud järgmist:

- **Esitamise aeg:** Seadus ei sätesta tähtaega, mille jooksul peab kriminaalhooldaja erakorralise ettekande esitama. Kuna rikkumise tuvastamine ja ettekande koostamine võtab aega, ei ole seda alati võimalik teha katseaja jooksul (p 9).
- **Mõistlik aeg:** Kohus peab igal üksikjuhul hindama, kas ettekanne on esitatud mõistliku aja jooksul. Liigne viivitamine võib kaasa tuua taotluse rahuldamata jätmise (p 10). Näiteks lahendis 1-22-8046/91 peeti neli päeva pärast katseaja lõppu esitatud ettekannet mõistlikuks, kuna ametnik pidi kontrollima süüdimõistetute väiteid (p 3, 11).
- **Tagajärg:** Isegi kui katseaeg on lõppenud, on kohtul võimalik pöörata kandmata karistus täitmisele. Sellisel juhul ei ole aga enam võimalik kohaldada alternatiivseid leebemaid meetmeid (nt katseaja pikendamine), mis on mõeldud katseajaks (p 4, 13).

Samuti on Riigikohus lahendis **1-06-9135/67 (15.04.2020)** kinnitanud, et katseaja kestel karistuse täitmisele pööramise otsuse tegemine on kohtu kaalutusotsustus, kus tuleb arvestada rikkumise raskust ja proportsionaalsust (p 17).

5. Kasutatud märksõnad “Riigi õigusabi” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKHKm 3-22-2269)

Riigikohtu seisukoha järgi ei saa pelgalt kaebaja meditsiinihariduse ja töökogemuse põhjal järeldada, et ta suudab oma õigusi iseseisvalt kaitsta, kui ta vaidleb avaliku võimu asutusega õiguslikult keerulises asjas (08.01.2026, 3-22-2269/80, p 7).

Riigikohus on selgitanud järgmist:

- Oma õiguste kaitsmiseks vajalike teadmiste olemasolu saab eeldada eelkõige **õigusharidusega** menetlusosalistel (08.01.2026, 3-22-2269/80, p 7).
- Kui tegemist on õiguslikult keeruka vaidlusega (näiteks vaktsiinikahju hüvitamine), kus puudub väljakujunenud kohtupraktika ning kaasatud on eriteadmistega isikud, on advokaadi abi ilmselt vajalik poolte võrdsuse tagamiseks (08.01.2026, 3-22-2269/80, p 7).
- Halduskohtumenetluses rakendatav uurimispõhimõtte ei pruugi sellistes uudsetes ja keerukates asjades alati tagada kaebaja õiguste piisavat kaitset (08.01.2026, 3-22-2269/80, p 7).

Seega tühistas Riigikohus ringkonnakohtu määruse, mis oli jätnud õigusabi taotluse rahuldamata põhjendusega, et kaebaja on meedik (08.01.2026, 3-22-2269/80, p 3, 7).

6. Kasutatud märksõnad “Korterühistu majanduskava” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKTkm 2-23-204)

Jah, korterimanike üldkoosoleku otsusega võib korterühistu majanduskava kehtestada tagasiulatavalt (07.01.2026, 2-23-204/40, p 14).

Riigikohus on selgitanud järgmist:

- Korteriomandi- ja korterühistuseadusest ei tulene keeldu kehtestada majanduskava vajaduse korral tagasiulatavalt (07.01.2026, 2-23-204/40, p 16).

- Tagasiulatav kehtestamine võib olla kohane olukorras, kus varem ei ole õnnestunud majanduskava kehtivalt vastu võtta, kuid korteriomanikud on selle järgi juba makseid tasunud, või kui eelmine majanduskava kehtestamise otsus osutub hiljem kehtetuks (07.01.2026, 2-23-204/40, p 17).
- Tagasiulatav kehtestamine ei tähenda, et kava kehtestamisele eelnenud perioodi maksed oleksid tähtpäevaks tasumata. Sellised nõuded saavad muutuda sissenõutavaks kõige varem alates üldkoosoleku otsuse tegemisest (07.01.2026, 2-23-204/40, p 18).
- Majanduskava kehtestamine on kaasomandi eseme tavapärase valitsemise küsimus, mis kuulub üldkoosoleku pädevusse, ning selleks ei ole vaja kõigi korteriomanike kokkulepet (07.01.2026, 2-23-204/40, p 19–20).

7. Kasutatud märksõnad “Reaalservituudi teostamine” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKTko 2-23-3798)

Riigikohtu praktika kohaselt ei ole reaalservituudi teostamise viisi või koha muutmine lubatav üksnes asjaõigusseaduse (AÕS) §-des 180 ja 181 sätestatud eelduste korral, vaid pooltel on võimalik kokku leppida ka muudes tingimustes.

Riigikohus on selgitanud järgmist:

- **Kokkulepete lubatavus:** AÕS §-e 180 ja 181 tuleb pidada imperatiivseteks selles osas, et neis sätestatud muudatuste nõudmise õigust ei saa kokkuleppega teeniva kinnisasja omaniku kahjuks välistada. Samas on lubatavad kokkulepped, millega **laiendatakse** teeniva kinnisasja omaniku õigust nõuda servituudi teostamise viisi või koha muutmist (10.12.2025, 2-23-3798/19, p 14.3).
- **Ühepoolne ümberpaigutamisoigus:** Põhimõtteliselt on võimalik asjaõiguslepinguga anda teeniva kinnisasja omanikule isegi ühepoolne õigus servituudi teostamise täpset asukohta teeniva kinnisasja piires vabalt ümber paigutada (10.12.2025, 2-23-3798/19, p 14.3).
- **Piirangud kokkulepetele:** Kui teeniva kinnisasja omanikule on antud õigus koha vabaks ümberpaigutamiseks, ei tohi sellega valitseva kinnisasja omaniku võimalused servituudi teostamisel ega servituudi peamine funktsioon oluliselt kitseneda, v.a kui asjaõiguslepingust endast tuleneb teisiti (10.12.2025, 2-23-3798/19, p 14.3).
- **Kinnistusraamatu tähendus:** Kui reaalservituudi teostamise täpne koht on kokku lepitud ja selle kohta on tehtud kanne kinnistusraamatusse, on see muutunud asjaõiguse sisuks. Selle muutmiseks on nõutav uue asjaõiguslepingu sõlmimine ja kande tegemine. Kui valitseva kinnisasja omanik keeldub nõusolekust, kuigi tal on lepingust tulenev kohustus see anda, saab tahteavalduse asendada kohtulahendiga (10.12.2025, 2-23-3798/19, p 13).

AÕS § 181 kohaldamisala: Riigikohus on märkinud, et AÕS § 181 lg 1 on kohaldatav ka juhtudel, kus servituudi teostamise asukoht muutub üksnes osaliselt või kui servituudi teostamiseks ettenähtud ala üksnes väheneb (10.12.2025, 2-23-3798/19, p 17.1).

8. Kasutatud märksõnad “Suuline menetlus” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKTko 2-22-19496)

Hagimenetluses vaadatakse tsiviilasi üldjuhul läbi ja lahendatakse kohtuistungil, mis väljendab asja suulise arutamise põhimõtet (10.12.2025, 2-22-19496/31, p 11). Kohus võib asja lahendada seda kohtuistungil arutamata ehk kirjalikus menetluses üksnes **poolte nõusolekul** (TsMS § 403 lg 1). Kui pool ei ole kohtule teatanud, kas ta on nõus kirjaliku menetlusega, siis TsMS § 403 lg 3 järgi eeldatakse, et ta soovib asja läbivaatamist kohtuistungil (10.12.2025, 2-22-19496/31, p 11).

Halduskohtumenetluses on kohtul asja läbivaatamise vormi üle otsustamisel laiem kaalutlusruum, kuid kui menetlusosaline on soovinud asja arutamist istungil, võib kohus lahendada asja kirjalikus menetluses üksnes siis, kui on täidetud HKMS § 131 lg 1 p-s 2 sätestatud eeldused:

1. Kohtu hinnangul on asja lahendamiseks olulised asjaolud võimalik välja selgitada istungit korraldamata;
2. Menetlusosalistel puudub ilmselgelt põhjus kohtuistungi korraldamist nõuda, arvestades kaalul olevaid õigushüvesid ja vaidluse iseloomu (nt kui vaidluse all on üksnes õigusküsimused) (28.01.2026, 3-21-1530/29, p 33).

Riigikohus on rõhutanud, et kuna asja lahendamine kirjalikus vormis riivab põhiseaduse § 24 lg-s 2 sätestatud põhiõigust olla oma kohtuasja arutamise juures, tuleb erandeid, mis võimaldavad lahendada asja kirjalikus menetluses, tõlgendada kitsalt (28.01.2026, 3-21-1530/29, p 28).

Kui maakohus jätab kohtuistungi pidamata, kuigi seaduse järgi tulnuks see pidada, on tegemist menetlusõiguse normi olulise rikkumisega (10.12.2025, 2-22-19496/31, p 12). Küll aga peab pool sellisele rikkumisele tuginedes esitama kohtu tegevuse kohta õigeaegse vastuväite (TsMS § 333), vastasel juhul kaotab ta õiguse sellele rikkumisele hiljem apellatsioonkaebuses tugineda (10.12.2025, 2-22-19496/31, p 13).

9. Kasutatud märksõnad “Liiklusnõuete rikkumine” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKKko 4-25-631)

Kui sõidukijuht tekitab tahtlikult sõiduki ülejuhitavuse ja viib selle külglibisemisse, ohustades lähedalasuvat vara, siis vastutab ta **liiklusseaduse (LS) § 242 lg 1** alusel (03.12.2025, 4-25-631/28, p 2 ja 11).

Riigikohtu praktika kohaselt:

1. **Rikutud nõue:** Sellise tegevusega rikub juht **LS § 16 lg-s 1** sätestatud mootorsõidukijuhi üldisi kohustusi, mis kohustavad liiklejat hoiduma kõigest, mis võib ohustada või kahjustada vara (03.12.2025, 4-25-631/28, p 8).
2. **Kvalifikatsioon:** Tahtlik ülejuhitavuse tekitamine ja külglibisemisse viimine täidab LS § 242 lg-s 1 kirjeldatud abstraktse ohudelikti koosseisu. Süüteo täitmiseks ei ole oluline, kas rikkumine tõi kaasa reaalse negatiivse tagajärje või kui suurel määral oli sõiduk juhi kontrolli all, sest sellised juhtimisvõtted on olemuslikult ohtlikud ja asetavad õigushüved ohtu (03.12.2025, 4-25-631/28, p 8 ja 9).

Miks mitte LS § 242 lg 2: Vastutus LS § 242 lg 2 järgi (liiklusohtlik olukord) eeldab LS § 2 p 31 kohaselt konkreetset liiklusohtu, kus mõni teine liikleja on ohu vältimiseks sunnitud järsult muutma liikumissuunda, -kiirust või peatuma. Kui sellist mõju teisele liiklejale ei tuvastata, ei saa juhti karistada LS § 242 lg 2 alusel (03.12.2025, 4-25-631/28, p 6).

10. Kasutatud märksõnad “Alaealise nimel tehingu tegemine” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKTko 2-23-7095)

Ei, perekonnaseaduse (PKS) § 188 lg 1 p 11 ei välista ilma kohtu nõusolekuta alaealise nõude loovutamist nõuete sissenõudmisega tegelevale äriühingule (03.12.2025, 2-23-7095/19, p 11).

Riigikohus on asunud seisukohale, et sellise tehingu puhul ei ole kohtu eelnev nõusolek vajalik järgmistel põhjustel:

- **Majanduslik risk on minimaalne:** Näiteks lennuhüvitiste nõuete puhul on summad fikseeritud (250–600 eurot) ning ei teki ohtu alaealise varaliste huvide kahjustamiseks ettenägematus ulatuses. Summa on võrreldav lapse ühe kuu ülalpidamiskuluga ega välju igapäevaelu raamidest (03.12.2025, 2-23-7095/19, p 11).
- **Huvide vastavus:** Nõuete sissenõudmine spetsialiseerunud äriühingu kaudu lihtsustab nõuete makspanekut ja vastab eelduslikult alaealise huvidele. Majanduslikus mõttes ei ole tegemist nõude lõppemisega, isegi kui äriühing võtab teenustasuna protsendi väljamakstavast hüvitisest (03.12.2025, 2-23-7095/19, p 11).
- **Riskide puudumine:** Erinevalt iseseisvast kohtusse pöördumisest ei kanna alaealine nõude loovutamisel menetluskulude kandmise riski (03.12.2025, 2-23-7095/19, p 11).

Üldpõhimõttena ei teki kohtu nõusoleku küsimise vajadust tehingute puhul, kus majanduslik risk alaealise jaoks on minimaalne või kus tehinguga ei kaasne talle varalisi kohustusi (03.12.2025, 2-23-7095/19, p 10). PKS § 188 lg 1 p 11 eesmärk on piirata vaid selliseid tehinguid, mis võivad oluliselt ja ebasoodsalt mõjutada alaealise varalisi huve (03.12.2025, 2-23-7095/19, p 9).

11. Kasutatud märksõnad “Kohtueelse menetluse andmed” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKKKm 1-24-2128)

Jah, kohtueelse menetluse andmete avaldamiseks antud prokuratuuri luba võib olla suuline.

Riigikohus on selgitanud järgmist:

- Kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 214 ei kehtesta loale vorminõudeid, mistõttu võib prokuratuur anda loa ka suuliselt (28.11.2025, 1-24-2128/193, p 21).
- Isikuandmete kaitse seadusest ei tulene kohustust anda luba kirjalikku taasesitamist võimaldaval moel (28.11.2025, 1-24-2128/193, p 20).
- Kuigi luba võib olla suuline, on oluline, et selle andmine ja tingimused oleksid vajaduse korral hiljem tõendatavad ja jälgitavad. Praktikast tuleb vastutaval töötajal hinnata, kas piisab suulisest loast või tingib menetluse läbipaistvus vajaduse kasutada taasesitamist võimaldavat vormi (28.11.2025, 1-24-2128/193, p 21).

12. Kasutatud märksõnad “Pankrotihaldur kohtuvaidluses” (lahend, mille märksõnad põhinevad: RKTko 2-23-2975)

Pankrotihalduril on õigus nõuda kohtuvaidlusega seotud **õigusabikulude** väljamõistmist menetluskuluna pankrotivarasse (mitte endale isiklikult), kui on täidetud järgmised tingimused:

1. **Esindusõigus:** Haldur vastab lepingulisele esindajale seatud nõuetele (on advokaat või omab magistrikraadi õigusteaduses) (07.06.2023, 2-22-6145/105, p 16; 21.12.2022, 2-21-2685/110, p 16).
2. **Osalemine ülesannete tõttu:** Haldur osaleb kohtuvaidluses oma ülesannetest tulenevalt võlgniku asemel (nt vaidlused, mis puudutavad pankrotivara) (07.06.2023, 2-22-6145/105, p 13-14).
3. **Õigusabi mittekasutamine:** Ta osaleb vaidluses ise, ilma täiendavat lepingulist õigusabi kasutamata (21.12.2022, 2-21-2685/110, p 16).

Riigikohus on selgitanud, et nende kulude all peetakse silmas õigusabikulusid, mida pankrotivara arvel tulnuks maksta lepingulisele esindajale tavapärase õigusabi eest ja mille haldur ise osaledes pankrotivara jaoks kokku hoidis (19.11.2025, 2-23-2975/37, p 27).

Olulised piirangud:

- Haldur **ei saa** nõuda neid kulusid vaidlustes, kus ta ei osale oma ülesannete tõttu võlgniku asemel (nt vaidlus pankroti väljakuulutamise üle, kus haldur ei esinda võlgnikku) (07.06.2023, 2-22-6145/105, p 13-14).
- Need kulud mõistetakse välja **vastaspoolelt**, kelle kanda jäävad menetluskulud, ning need laekuvad **pankrotivarasse**, mitte ei suurenda halduri isiklikku tasu (07.06.2023, 2-22-6145/105, p 14).
- Kui haldur kasutab kohtuvaidluses siiski täiendavat õigusabi, ei ole talle tavaliselt põhjendatud määrata ka seaduses sätestatud alammäärast suuremat halduritasu (04.11.2015, 3-2-1-34-15, p 29).

13. Kasutatud märksõnad “Ühisvara keelumärke” (lahend, mille märksõnad põhinevad: RKTkm 2-25-2805)

Riigikohtu praktika kohaselt sõltub maksuotsuse alusel ühisomandis olevale kinnisasjale keelumärke seadmine (ilma teise abikaasa nõusolekuta) sellest, kas tegemist on menetlust ajutiselt tagava meetmega või juba jõustunud täitedokumendi täitmisega.

Vastus küsimusele on järgmine:

1. **Jõustunud maksuotsuse täitmisel (sissenõudmisel)** on ühisomandis olevale kinnisasjale keelumärke seadmiseks **vaja teise abikaasa nõusolekut**. Riigikohus on selgitanud, et kui maksuhaldur täidab täitedokumenti (maksuotsust) ja nõuab võlga sisse, siis kinnistusraamatuseaduse (KRS) § 34¹ lg 1 ja lg 2 p 7 alusel peab olema teise abikaasa nõusolek, kuna kande tegemine kahjustaks võlgnikuks mitteoleva abikaasa omandiõigust (19.11.2025, 2-25-2805/9, p 9). Täitemenetluse seadustiku (TMS) § 14 lg 1 kohaselt on sissenõude pööramine ühisvarale lubatav vaid võlgnikuks mitteoleva abikaasa nõusolekul või mõlemat abikaasat kohustava täitedokumendi olemasolul (19.11.2025, 2-25-2805/9, p 10).

2. **Maksukohustuse ajutisel tagamisel (menetluse kestel)** on võimalik seada keelumärke ilma teise abikaasa nõusolekuta, kui taotlus esitatakse halduskohtule maksukorralduse seaduse (MKS) § 136.1 lg 1 alusel (12.01.2018, 3-17-1141/16, p 10). Sellisel juhul seatakse keelumärke nii, et kinnisasja käsutamine keelatakse üksnes maksukohustuslasel (19.11.2025, 2-25-2805/9, p 9). Riigikohus on leidnud, et selline piirang on teise abikaasa suhtes ajutine ja mõistlik, kuna ta ei saaks ka ilma keelumärgeta kinnisasja üksinda käsutada (12.01.2018, 3-17-1141/16, p 13; 22.02.2017, 3-2-1-162-16, p 11).

Kokkuvõtteks: Kui maksuhaldur esitab kinnistamisavalduse otse kinnistusosakonnale jõustunud maksuotsuse täitmiseks, on teise abikaasa nõusolek vajalik. Kui aga maksuhaldur taotleb kohtult luba täitmist tagavate toimingute sooritamiseks alles toimuva menetluse raames, saab keelumärke seada ilma teise abikaasa nõusolekuta (19.11.2025, 2-25-2805/9, p 9).

14. Kasutatud märksõnad “Ametnike hüvitis” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKKKo 1-23-7274)

Riigikohtu lahendite kohaselt sõltub ametnikele lahkumishüvitise määramine konkreetsest seaduslikust alusest ning üldjuhul ei ole ametnikule tema enda soovil teenistusest vabanemisel kuue kuupalga suuruse hüvitise maksmine lubatud.

Esitatud lahenditest nähtuvad järgmised asjaolud:

- **Seadusliku aluse puudumine:** Avaliku teenistuse seadus (ATS) ei sätesta alust maksta lahkumishüvitist ametnikule, kes vabastatakse teenistusest tema enda taotlusel (ATS § 87 lg 1 alusel). Avalikus õiguses kehtiva seaduslikkuse põhimõtte kohaselt võib haldusorgan teha üksnes seda, mis on kehtiva õigusega lubatud. Ametiasutus ei tohi maksta ametnikule toetusi, mille maksmine ei tulene seadusest (18.11.2025, 1-23-7274/138, p 57–58).
- **Hüvitise suurus ja premeerimisõigus:** Kuigi vallavanemal on õigus ametnikke premeerida, on preemia suurus seadusega piiratud. Preemiat (muutuvpalka) võib maksta kuni 20% ametniku aastasest põhipalgast. Kui ametnikule määratakse hüvitis kuue kuupalga ulatuses (mis moodustab 50% aastasest põhipalgast), on see seadusega lubatud preemiamäära ületavas osas õigusvastane (18.11.2025, 1-23-7274/138, p 61).
- **Kokkulepete lubamatus:** Seaduslikku alust ei asenda ametiasutuse ja ametniku vaheline kokkulepe ega asjaolu, et raha on eelarve palgafondis olemas. Samuti ei ole avaliku raha kulutamine lubatud selleks, et ametnik, keda pole alust sundkorras vabastada, nõustuks ise teenistusest lahkuma (18.11.2025, 1-23-7274/138, p 59, 65).
- **Erandid:** Seadus näeb ette hüvitised vaid spetsiifilistel juhtudel, näiteks koondamisel (ATS § 102) või ministeeriumi kantsleri vabastamisel koostöö mittelaabumise tõttu (ATS § 96) (18.11.2025, 1-23-7274/138, p 57).

Kokkuvõttes on kuue kuupalga suuruse lahkumishüvitise määramine omal soovil lahkuvale ametnikule käsitatav valla vara ebaseadusliku pööramisena kolmandate isikute kasuks ehk omastamisena, kuna selleks puudub seaduslik alus (18.11.2025, 1-23-7274/138, p 77).

15. Kasutatud märksõnad “Avalikus kohas käitumine” (lahend, millel märksõnad põhinevad: RKKKo 4-24-1037)

Riigikohtu praktika kohaselt ei ole sotsiaalmeedia keskkond (näiteks TikTok) käsitatav avaliku kohana korraldajaseaduse § 54 tähenduses, mistõttu ei täida seal tehtav häiriv otseülekanne karistusseadustiku § 262 lg 1 (avalikus kohas käitumise üldnõuete rikkumine) koosseisu (12.11.2025, 4-24-1037/37, p 8, 11).

Riigikohus on selgitanud järgmist:

- **Avaliku koha mõiste füüsilisus:** Seadus seob avaliku koha mõiste selgelt füüsilise ja piiritletud paiga või objektiga (maa-ala, ehitis, ruum, ühissõiduk). Sotsiaalmeedia postituse jagamine on küll avalik eksponeerimine, kuid see ei ole samastatav avaliku koha mõistega (12.11.2025, 4-24-1037/37, p 9-10).
- **Määratletuse põhimõte:** Virtuaalse keskkonna käsitlemine avaliku kohana annaks karistusnormile põhjendamatu avara sisu, mis ei oleks kooskõlas seadusandja tahtega ega karistusõiguse määratletuse põhimõttega. Kui seadusandja soovib sotsiaalmeediat avaliku kohaga võrdsustada, tuleb see seaduses sõnaselgelt sätestada (12.11.2025, 4-24-1037/37, p 9-10).

Lisaks on Riigikohus märkinud, et avaliku korra rikkumisena karistamine eeldab alati, et tegu on toime pandud füüsilises avalikus kohas ning sellega on piisavalt intensiivselt häiritud või ohustatud asjasse mittepuutuvaid isikuid (15.10.2025, 4-24-3137/14, p 5-6).

Lisa 3. xLaw AI Assistendile esitatud kaasused koos xLaw AI Assistendi pakutud lahendustega

xLaw AI Assistendile esitati lahendamiseks kogu kaasuse tekst koos kaasuse lõpus olevate küsimustega. xLaw AI Assistendile ei esitatud kaasuse aluseks olnud Riigikohtu lahendit ega muid kommentaare, vastus koostati üksnes kehtivate seadusesätete alusel ja ilma täiendava kohtupraktikata. Kaasuse nr 5 kirjelduses tõi autor välja Riigikohtu seisukoha (alla joonitud). xLaw AI Assistendi lahenduste hindamise tulemused (võrdlus Riigikohtu lahenditega) on esitatud käesoleva töö Joonisel 3 (peatükk 3.2).

Kaasus 1 (lahend, millel kaasus põhineb: RKTko 03.12.2025 2-24-523)

A (laps) esitas B (lapse isa) vastu hagi, milles palus B-lt välja mõista elatis 1356.16 eurot kuus. Hagi kohaselt kulub A igakuiste vajaduste rahuldamiseks kokku 2792 eurot 31 senti. Arvestades, et A ema arvelduskontole laekub lapsetoetus, tuleb B-l maksta hagejale elatist 1356 eurot 16 senti ($2792,31 \div 2 - 80 \div 2$) kuus. B hinnangul on hagis kajastuvad A igakuised kulud ülepaisutatud.

Maakohus rahuldab hagi osaliselt ja mõistis B-lt A kasuks välja elatise 835 eurot kuus alates hagi esitamisest kuni A täisealiseks saamiseni. Maakohtu hinnangul on A eluasemekulu põhjendatud 1078.60 euro ulatuses. A elab Tallinnas tema emale kuuluvas ridaelamuboksis, mille hinnanguline üürihind on 1931.16 eurot kuus. Kuna ema ja A elavad ridaelamuboksis kahekesi, on lapsele langeva kasutuseelise suurus 965 eurot 58 senti ($1931,16 \div 2$). Maakohtu arvates on kokku A igakuised põhjendatud kulud 1749.25 eurot. Arvestades, et lapsetoetus laekub ema kontole ning vanemate varaline seisund ei ole oluliselt erinev, tuleb B-l maksta A-le elatist 835 eurot kuus.

B esitas apellatsioonkaebuse, milles palus maakohtu otsuse tühistada ja teha uue otsuse, millega jätta hagi rahuldamata või mõista välja elatise, mis ei ole suurem kui 500 eurot kuus. B hinnangul ei ole tõendatud, et A vajadused on suuremad kui keskmisel lapsel ning A kasutuseelise suurus ei saa olla suurem kui 20% ema elamispinna kasutuseelisest. B leiab, et kohus jättis arvestamata asjaoluga, et ka B ostab A-le riideid, st peab A-d vahetult ülal.

Ringkonnakohus jättis maakohtu otsuse muutmata ja apellatsioonkaebuse rahuldamata. B esitas kassatsioonkaebuse, milles leiab, et kohtud tuvastasid vääralt A eluasemekulu (esmajoones kasutuseelise) suuruse. Lisaks leiab B, et kohtud jagasid A ülalpidamise kohustuse vanemate vahel ekslikult võrdselt.

Kuidas tuleb tuvastada eluruumi kasutamisest saadava kasutuseelise suurus elatishõude puhul?

Kuidas peaks Riigikohus asja lahendama?

Kaasus 1 lahendus

Analüüs eluruumi kasutuseelise tuvastamisest ja elatise määramisest

1. Eluruumi kasutuseelise tuvastamine elatishõude puhul

1.1 Õiguslik raamistik

Ülalpidamise ulatuse määramisel tuleb lähtuda PKS § 99 lg-st 1, mille kohaselt määratakse ülalpidamise ulatus kindlaks ülalpidamist saama õigustatud isiku vajadustest ja tema tavalisest elulaadist lähtudes. PKS § 99 lg 2 täpsustab, et ülalpidamise kindlaksmääramisel arvestatakse õigustatud isiku kõiki eluvajadusi.

Eluasemekulu on osa lapse eluvajaduste rahuldamisest. Kui laps elab vanema omandis olevas eluruumis, saab ta sellest kasutuseelise, mis on osa tema ülalpidamisest.

1.2 Kasutuseelise suuruse tuvastamise põhimõtted

Kasutuseelise suuruse tuvastamisel tuleb lähtuda järgmistest põhimõtetest:

a) Lapse tegelikud vajadused ja tavaline elulaad

PKS § 99 lg 1 nõuab lähtumist lapse vajadustest ja tavalisest elulaadist. See tähendab, et kasutuseelise suurus peab vastama lapse tegelikele elamisvajaduste rahuldamise kuludele, mitte teoreetilisele üürihinnale.

b) Proportsionaalsuse põhimõte

Kui laps elab koos vanemaga, tuleb arvestada, et eluruumi kasutavad mõlemad. Kasutuseelise jagamisel tuleb lähtuda mõistlikust proportsioonist, arvestades:

- Eluruumi suurus
- Lapse tegelikku ruumikasutust
- Lapse vanust ja vajadusi

c) Tõendamiskohustus

TsMS § 230 lg 1 kohaselt peab kumbki pool hagimenetluses tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited. Lapse esindaja peab tõendama lapse tegelikud vajadused ja nende rahuldamise kulud.

1.3 Kohaldamine käesolevale juhtumile

Maakohus tuvastas kasutuseelise suuruseks 965,58 eurot, lähtudes ridaelamuboksi hinnangulisest üürihinnast 1931,16 eurot ja jagades selle kahega (kuna elavad kahekesi).

Probleemid selles lähenemises:

1. Teoreetilise üürihinna kasutamine - Üürihind ei pruugi peegeldada lapse tegelikke elamisvajadusi. Üürihind sisaldab ka omaniku kasumit ja muid komponente, mis ei ole otseselt seotud lapse vajaduste rahuldamisega.
2. Mehaaniline pooleks jagamine - Eeldus, et laps kasutab täpselt poolt eluruumist, ei pruugi vastata tegelikkusele. Lapse tegelik ruumikasutus võib olla väiksem.
3. Lapse vanuse ja vajaduste arvestamata jätmine - PKS § 99 nõuab lähtumist konkreetse lapse vajadustest.

Õigem lähenemine:

Kasutuseelise tuvastamisel tuleks lähtuda:

- Eluruumi tegelikest kuludest (kommunaalkulud, hoolduskulud)
- Lapse tegelikust ruumikasutusest (nt kui lapsel on üks tuba kolmest)
- Mõistlikust proportsioonist, mis arvestab lapse vanust ja vajadusi

2. Ülalpidamiskohustuse jaotamine vanemate vahel

2.1 Õiguslik raamistik

PKS § 96 lg 1 sätestab, et ülalpidamist on kohustatud andma täisealised esimese astme ülenejad ja alanejad sugulased. Mõlemad vanemad on seega ülalpidamiskohustuslased.

PKS § 100 lg 2 täpsustab, et alaealise lapse vanem täidab lapse ülalpidamise kohustust elatise maksmise teel eeskätt juhul, kui ta ei ela lapsega koos või kui ta ei osale lapse kasvatamises.

2.2 Ülalpidamise kohustuse täitmise viisid

Vanem võib ülalpidamiskohustust täita:

1. Elatise maksmisega (PKS § 100 lg 1)
2. Otsese ülalpidamisega - lapsega koos elades ja teda kasvatades

2.3 Kohaldamine käesolevale juhtumile

Emal ülalpidamine:

- Emal elab lapsega koos
- Emal täidab ülalpidamiskohustust otseselt (eluase, igapäevane hooldus)
- Emal saab lapsetoetuse

Isa ülalpidamine:

- Isa ei ela lapsega koos
- Isa täidab kohustust elatise maksmisega
- B väide, et ostab lapsele riideid, on osa otsesest ülalpidamisest

2.4 Kohustuse jaotamise põhimõtted

PKS § 102 lg 3 võimaldab kohtul elatise välja mõista PKS § 101 alusel arvutatud summaga võrreldes suuremas summas, lähtudes kummagi vanema varalisest seisust või lapsega seotud kulutuste jaotusest vanemate vahel.

Oluline: Kui üks vanem täidab ülalpidamiskohustust otseselt (eluase, igapäevane hooldus), tuleb see arvestada elatise suuruse määramisel. Mehaaniline pooleks jagamine ei ole alati õige, kui:

- Üks vanem kannab oluliselt suuremaid otseseid kulusid
- Vanemate varaline seisund erineb oluliselt
- Lapsega seotud kulutuste jaotus on ebaproportsionaalne

3. Riigikohtu võimalikud lahendused

3.1 Kasutuseelise tuvastamine

Riigikohus peaks:

1. Selgitama kasutuseelise tuvastamise meetodikat:
 - Rõhutama, et lähtuda tuleb lapse tegelikest vajadustest (PKS § 99 lg 1)
 - Selgitama, et teoreetiline üürihind ei ole ainus ega tingimata parim alus
 - Juhendama, kuidas arvestada lapse tegelikku ruumikasutust
2. Tõendamiskoormise selgitamine:

- TsMS § 230 lg 1 kohaselt peab hageja tõendama lapse vajadused
- Kohus võib TsMS § 233 alusel hinnata vajaduste suurust oma siseveendumuse kohaselt, kui täpne kindlakstegemine on seotud eriliste raskustega

3.2 Ülalpidamiskohustuse jaotamine

Riigikohus peaks:

1. Hindama otsese ülalpidamise arvestamist:
 - Analüüsima, kas ema otsene ülalpidamine (eluase, igapäevane hooldus) on piisavalt arvestatud
 - Kontrollima, kas mehaaniline pooleks jagamine on põhjendatud
2. Vanemate varalise seisundi hindamine:
 - PKS § 102 lg 3 võimaldab arvestada vanemate varalist seisundit
 - Kui vanemate varaline seisund ei ole oluliselt erinev (nagu alamastmed leidsid), võib võrdne jaotus olla põhjendatud

3.3 Võimalikud lahendused

Variant A - Kassatsiooni rahuldamine osaliselt:

Riigikohus võiks:

- Tühistada ringkonnakohtu otsuse kasutuseelise osas
- Juhendada, et kasutuseelise tuvastamisel tuleb lähtuda lapse tegelikest vajadustest ja mõistlikust proportsioonist
- Saata asi tagasi uueks arutamiseks kasutuseelise suuruse osas

Variant B - Kassatsiooni jätmine rahuldamata:

Kui Riigikohus leiab, et:

- Alamastmete hinnang kasutuseelisele on mõistlik (arvestades eluruumi suurust ja lapse vajadusi)
- Võrdne jaotamine on põhjendatud (arvestades vanemate võrdset varalist seisundit)
- B väited otsese ülalpidamise kohta ei ole piisavalt tõendatud

4. Järeldused

1. Kasutuseelise tuvastamine peab lähtuma lapse tegelikest vajadustest (PKS § 99 lg 1), mitte ainult teoreetilisest üürihinnast.
2. Proportsionaalsuse põhimõtte nõuab, et kasutuseelise jagamisel arvestataks lapse tegelikku ruumikasutust ja vajadusi.
3. Ülalpidamiskohustuse jaotamine peab arvestama mõlema vanema panust - nii elatise maksmist kui otsesest ülalpidamist (PKS § 102 lg 3).
4. Tõendamiskohustus (TsMS § 230 lg 1) lasub hagejal, kuid kohus võib TsMS § 233 alusel hinnata vajaduste suurust oma siseveendumuse kohaselt.
5. Riigikohtu otsus peaks andma selged juhised kasutuseelise tuvastamiseks ja ülalpidamiskohustuse jaotamiseks, tagamaks ühetaolise praktika.

Kaasus 2 (lahend, millel kaasus põhineb: RKKKo 03.12.2025 4-25-631)

PPA karistas 31.01.2025 otsusega A-d LS § 242 lg 2 järgi juhtimisõiguse äravõtmisega kolmeks kuuks, sest A rikkus LS § 16 lg 1 nõudeid (juhtis mootorsõidukit viisil, millega tekitas sõiduki ülejuhitavuse ning sõitis ringteele külglibisemises ja kiirust vähendamata). Sellega tekitas A liiklusohutliku olukorra, millega ohustas läheduses asuvat vara (valguspostid, elektrikapp, metallaed).

A vaidlustas PPA otsuse ning palus menetluse VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel lõpetada. A hinnangul ei vasta A tegu väärteto tunnustele, kuna see ei toonud kaasa LS § 242 lg-s 2 kirjeldatud tagajärge. Samuti ei pannud A toime muid liiklusnõuete rikkumisi ning teda ei saa karistada ka LS § 242 lg 1 järgi. Sõiduki ülejuhitavuse tekkimine või tekitamine ei ole alati käsitatav LS § 16 lg 1 (või ka LS § 14 lg 2) nõude rikkumisena. Vastupidine tõlgendus võib viia olukorrani, kus sõiduki tagaosa mistahes libisemine täidab väärtetokoosseisu, kuid selline tõlgendus ei oleks kooskõlas karistusnormi *ultima ratio*-põhimõttega.

Maakohus jättis PPA otsuse muutmata. Kohtu põhjenduste kohaselt lõi A liiklusohutliku olukorra: rikkudes LS § 16 lg-s 1 sätestatud kohustusi, viis ta sõiduki tahtlikult külglibisemisse ja ohustas läheduses asuvat vara.

A hinnangul tõlgendas maakohus LS § 242 lg 2 koosseisu põhjendamatu avaralt ja arvas liiklusohu hulka LS § 2 p-s 31 nimetamata asjaolud ning pole tõendatud, mis põhjustas külglibisemise. A leiab, et on meelevaldne käsitada talvistes oludes sõiduki igasugust libisemist teel hoolsuskohustuse ning LS § 14 lg 2 ja LS § 16 lg 1 nõuete rikkumisena. PPA leiab kassatsioonivastuses, et liiklusohuga on tegemist ka siis, kui selle põhjustaja on ise sunnitud käituma LS § 2 p-s 31 kirjeldatud viisil. A pidi sõidukit tahtlikult külglibisemisse viies möönma ja võimalikuks pidama, et sõiduk võib kaotada juhitavuse.

Kas A vastutab LS § 242 lg 2 järgi?

Kas A käitumine täidab mõne teise väärtetokoosseisu tunnused?

Kaasus 2 lahendus

Analüüs A vastutuse kohta

1. Kas A vastutab LS § 242 lg 2 järgi?

1.1 LS § 242 lg 2 koosseisu tunnused

LS § 242 lg 2 kohaselt karistatakse "mootorsõiduki- või trammijuhi poolt liiklusnõuete rikkumise eest, kui puudub käesoleva seaduse §-des 201–203, 205–207, 209, 211, 212, 214–219, 221–224 ja 226–241 sätestatud väärtetokoosseis" ja "kui sellega on tekitatud liiklusohu", rahatrahviga kuni 100 trahviühikut või sõiduki juhtimisõiguse äravõtmisega kuni kuue kuuni.

Koosseisu täitmiseks on vaja:

1. Liiklusnõuete rikkumist
2. Liiklusohu tekitamist
3. Et puuduks spetsiifilisem väärtetokoosseis

1.2 Liiklusnõuete rikkumine

PPA tugines LS § 16 lg 1 rikkumisele. LS § 16 lg 1 sätestab: "Liikleja peab olema viisakas ja arvestama teiste liiklejatega ning oma käitumises hoiduma kõigest, mis võib takistada liiklust, ohustada või kahjustada inimesi, vara või keskkonda."

Samuti on asjakohane LS § 14 lg 2, mis sätestab: "Iga liikleja, liikluse korraldaja ja muu isik peab järgima liiklusalaste õigusaktide nõudeid, olema liikluses hoolikas ja ettevaatlik ning tagama liikluse sujuvuse, et vältida ohtu ja kahju tekitamist."

1.3 Liiklusohu mõiste

LS § 2 p 31 defineerib liiklusohu: "liiklusohu on olukord, mis sunnib liiklejat ohu vältimiseks järsult muutma liikumissuunda või -kiirust või peatuma".

See on ammendav definitsioon - liiklusohu eeldab, et teine liikleja on sunnitud reageerima järsult. Pelk vara ohustamine või sõiduki libisemine ei täida liiklusohu tunnuseid, kui see ei sunni teist liiklejat järsult reageerima.

1.4 Analüüs käesoleval juhul

Faktilised asjaolud:

- A viis sõiduki külglibisemisse
- Ohustas läheduses asuvat vara (valguspostid, elektrikapp, metallaed)
- Ei ole tõendatud, et mõni teine liikleja oleks pidanud järsult muutma liikumissuunda või -kiirust või peatuma

Järeldus: Kuigi A rikkus LS § 16 lg 1 ja § 14 lg 2 nõudeid (hoosuskohustust), ei ole tõendatud LS § 2 p 31 kohase liiklusohu tekkimist. Pelk vara ohustamine ei täida liiklusohu definitsiooni. Seega ei täida A tegu LS § 242 lg 2 koosseisu.

2. Kas A käitumine täidab mõne teise väärtekoosseisu tunnused?

2.1 LS § 242 lg 1

LS § 242 lg 1 sätestab: "Mootorsõiduki- või trammijuhi poolt liiklusnõuete rikkumise eest, kui puudub käesoleva seaduse §-des 201–203, 205–207, 209, 211, 212, 214–219, 221–224 ja 226–241 sätestatud väärtekoosseis, – karistatakse rahatrahviga kuni 20 trahviühikut."

See on üldine subsidiaarne koosseis, mis ei eelda liiklusohu tekkimist.

A tegu täidab LS § 242 lg 1 tunnuseid:

- Rikkus liiklusnõudeid (LS § 16 lg 1, § 14 lg 2)
- Puudub spetsiifilisem koosseis §-des 201-241
- Ei ole vaja liiklusohu tekkimist

2.2 Muud võimalikud koosseisud

Lähtudes LS § 263 lg 1 ja §-dest 201-261¹¹, tuleb kontrollida, kas A tegu võiks täita mõnda spetsiifilist koosseisu. Kuna faktilised asjaolud ei viita muudele konkreetsetele rikkumistele (nt kiiruse ületamine, möödaskõigete rikkumine jne), siis muud koosseisud ei ole asjakohased.

3. Menetluslik aspekt

3.1 VTMS § 29 lg 1 p 1 kohaldamine

VTMS § 29 lg 1 p 1 kohaselt väärtemenetlust ei alustata ja alustatud menetlus tuleb lõpetada, kui "teos puuduvad väärteto tunnused".

Kuna A tegu täidab LS § 242 lg 1 tunnuseid, siis VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel menetluse lõpetamine ei ole põhjendatud.

3.2 PPA otsuse õiguspärasus

PPA otsus karistas A-d LS § 242 lg 2 järgi juhtimisõiguse äravõtmisega. Kuna LS § 242 lg 2 koosseis ei ole täidetud (puudub liiklusohut LS § 2 p 31 tähenduses), on PPA otsus ebaõige.

Õige kvalifikatsioon oleks LS § 242 lg 1, mis näeb ette rahatrahvi kuni 20 trahviühikut, kuid mitte juhtimisõiguse äravõtmist.

Kokkuvõte

1. A ei vasta LS § 242 lg 2 järgi, kuna puudub liiklusohut LS § 2 p 31 tähenduses - ei ole tõendatud, et mõni teine liikleja oleks pidanud järsult reageerima.
2. A käitumine täidab LS § 242 lg 1 tunnuseid - üldine liiklusnõuete rikkumine ilma liiklusohu tekkimiseta.

PPA otsus tuleks VTMS § 132 p 2 alusel tühistada ja teha uus otsus LS § 242 lg 1 alusel, mis ei võimalda juhtimisõiguse äravõtmist.

Kaasus 3 (lahend, millel kaasus põhineb: RKKKo 10.12.2025 1-23-2034)

Maakohus tunnistas isikud süüdi A-le altkäemaksu andmises. Sama otsusega konfiskeeriti A pärijatelt KarS § 83 lg 3 p 2 alusel 6800 eurot. Maakohus tuvastas, et A kodu ja auto läbiotsimisel leiti 253 935 eurot sularaha, mis arestiti. Prokuratuur taotles selle sularaha konfiskeerimist kolmandatelt isikutelt. Maakohus pidas võimalikuks konfiskeerida 6800 eurot, kuna pole kindel, et ülejäänud saadi altkäemaksu andmise tulemusel.

Apellatsioon taotles prokuratuur kolmandatelt isikutelt KarS § 83 lg 2 p 1 ja § 84 alusel täiendavalt 247 135 euro väljamõistmist.

Ringkonnakohus tühistas maakohtu lahendi osas, millega jäeti konfiskeerimata A elukohast leitud sularaha. Ringkonnakohus märkis, et läbiotsimisel leitud sularaha on altkäemaksu andmise tulemusel A kätte jõudnud vara, mis läks pärimise teel A pärijate omandisse. Lisaks eurorahatähtedele leiti läbiotsimisel 635 Suurbritannia naela, 75 700 Vene rubla ja 17 200 Ameerika Ühendriikide dollarit. Naelad, rublad ja dollarid pole altkäemaksuga seotud. Seega peab läbiotsimisel leitud ja arestitud rahast tagastama A pärijatele eurodeks ümberarvestatult 16 664 eurot 84 senti. KarS § 83 lg 3 p 2 alusel tuleb konfiskeerida 237 270 eurot 16 senti.

Prokuratuur taotleb ringkonnakohtu otsuse tühistamist osas, millega jäeti konfiskeerimata 16 664 eurot 84 senti, ja uue otsusega kolmandatelt isikutelt 253 935 euro konfiskeerimist ning neile 16 258 euro 43 senti tagastamist. Kassaator märgib, et A kodu ja auto läbiotsimisel leiti eurorahatähtedest 253 935 eurot, mis arestiti. Lisaks eurodele leiti läbiotsimisel rublad, naelad ja dollarid, millest on tagastatud 355 naela. Ülejäänud valuuta konverteeriti eurodeks (16 258 eurot 43 senti) ja kanti Kaitsepolitsei ameti (KAPO) deposiitkontole. Seda raha pole arestitud, see ei ole kuritegudega seotud ning tuleb tagastada. Konfiskeerima peab 253 935 eurot. Riigikohus saab ringkonnakohtu arvutusvea ise parandada.

A pärijad leiavad, et kassatsioon tuleb jätta rahuldamata. Prokuratuur pole viidanud materiaalsoiguse normile, mida oleks vääral kohaldatud, ega kriminaalmenetlusõiguse olulisele rikkumisele.

Kas ringkonnakohtu arvutusviga on kriminaalmenetlusõiguse oluline rikkumine?

Kuidas peaks Riigikohus kassatsioonkaebuse lahendama?

Kaasus 3 lahendus

Analüüs ringkonnakohtu arvutusvea kohta ja Riigikohtu pädevus

1. Kassatsiooni alused

Vastavalt KrMS § 346 on kassatsiooni alused:

1. materiaalõiguse ebaõige kohaldamine;
2. kriminaalmenetlusõiguse oluline rikkumine KrMS § 339 nimetatud juhul.

KrMS § 362 kordab, et kohtuotsuse kassatsiooni korras tühistamise alused on materiaalõiguse ebaõige kohaldamine ja kriminaalmenetlusõiguse oluline rikkumine.

2. Kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumise mõiste

KrMS § 339 lg 1 loetleb ammendavalt oluud, millal kriminaalmenetlusõiguse rikkumine on oluline. Nende hulgas on:

- ebaseaduslik kohtukoosseis (p 1)
- süüdistatava puudumine, kui osavõtt oli kohustuslik (p 2)
- kaitsja või prokuröri puudumine, kui osavõtt oli kohustuslik (p 3-4)
- kohtunike nõupidamissaladuse rikkumine (p 5)
- kohtuotsuse allkirjastamise nõuete rikkumine (p 6)
- kohtuotsuses puudub põhjendus (p 7)
- kohtuotsuse resolutiivosa järelused ei vasta tõendamiseseme tuvastatud asjaoludele (p 8)
- tõlgi puudumine (p 9)
- kohtuistungis protokollis puudumine (p 10)
- ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte rikkumine (p 12)

KrMS § 339 lg 2 sätestab: "Kohus võib tunnistada oluliseks ka kriminaalmenetlusõiguse muu rikkumise, millega kaasneb või võib kaasneda ebaseaduslik või põhjendamatu kohtuotsus."

3. Arvutusvea kvalifitseerimine

Käesolevas asjas on tegemist olukorraga, kus ringkonnakohtu:

- tuvastas õigesti, et läbiotsimisel leiti lisaks eurodele ka teist valuutat (naelad, rublad, dollarid)
- tuvastas õigesti, et see teine valuuta ei ole altkäemaksuga seotud
- tegi aga arvutusvea, arvutades tagastatava summa suurust

Arvutusviga ei ole otseselt loetletud KrMS § 339 lg 1 punktides. Siiski võib see kvalifitseeruda:

1. KrMS § 339 lg 1 p 8 alusel - kui kohtuotsuse resolutiivosa järelused ei vasta tõendamiseseme tuvastatud asjaoludele. Käesolevas asjas tuvastas ringkonnakohtu

faktilised asjaolud õigesti (milliseid summasid leiti, mis valuutas), kuid tegi arvutusvea resolutiivosal.

2. KrMS § 339 lg 2 alusel - kui tegemist on muu rikkumisega, millega kaasneb või võib kaasneda ebaseaduslik või põhjendamatu kohtuotsus.

4. Riigikohtu pädevus

KrMS § 361 lg 1 sätestab Riigikohtu pädevuse otsuse tegemisel. Riigikohus võib otsusega:

- p 2: jätta ringkonnakohtu otsuse sisuliselt muutmata, tehes sellesse täpsustusi, mis ei raskenda süüdimõistetu olukorda
- p 3: muuta kohtuotsuse põhiosa, asendades selles toodud õiguslikud põhistused Riigikohtu põhistustega või jättes välja kohtuotsuse põhiosas esitatud asjaolusid
- p 7: tühistada kriminaalasjas tehtud kohtuotsuse täies ulatuses või osaliselt ja teha täiendavaid tõendeid kogumata uue kohtuotsuse, raskendamata süüdimõistetu olukorda

Oluline on KrMS § 363 lg 5: "Riigikohus ei või tuvastada faktilisi asjaolusid."

5. Lahendus käesoleva juhtumi puhul

Käesolevas asjas:

- Ringkonnakohus tuvastas faktilised asjaolud õigesti
- Ringkonnakohus kohaldas materiaalõigust (KarS § 83 lg 3 p 2) õigesti
- Ringkonnakohus tegi arvutusvea, arvutades tagastatava summa

Kuna:

1. Faktilised asjaolud on õigesti tuvastatud
2. Õiguslik kvalifikatsioon on õige

Tegemist on tehnilise arvutusveaga

Võib Riigikohus KrMS § 361 lg 1 p 2 alusel jätta ringkonnakohtu otsuse sisuliselt muutmata, tehes sellesse täpsustusi (parandades arvutusvea), kuna see ei raskenda süüdimõistetu (käesolevas kontekstis kolmandate isikute - pärijate) olukorda.

Alternatiivina võib Riigikohus KrMS § 361 lg 1 p 7 alusel tühistada kohtuotsuse osaliselt ja teha uue kohtuotsuse täiendavaid tõendeid kogumata, kuna faktilised asjaolud on juba tuvastatud ja tegemist on vaid arvutusvea parandamisega.

6. Järeldus

Ringkonnakohtu arvutusviga võib kvalifitseeruda kriminaalmenetlusõiguse oluliseks rikkumiseks KrMS § 339 lg 1 p 8 (resolutiivosa ei vasta tuvastatud asjaoludele) või KrMS § 339 lg 2 (muu rikkumine, millega kaasneb põhjendamatu kohtuotsus) alusel.

Riigikohus peaks kassatsiooni rahuldama ja parandama arvutusvea KrMS § 361 lg 1 p 2 või p 7 alusel, konfiskeerides 253 935 eurot ning tagastades 16 258 eurot 43 senti, ilma et peaks tuvastama uusi faktilisi asjaolusid.

Kaasus 4 (lahend, millel kaasus põhineb: RKTko 10.12.2025 2-22-19496)

A esitas B vastu hagi, milles palus B-lt välja mõista kahjuhüvitise seoses kasutuseelise kaotamisega. B leidis, et kuna A ostis täitemenetuses enampakkumisel kinnisasja mõttelise osa, ei saa ta nõuda konkreetse reaalosa kasutamist.

Maakohus määras 07.03.2025 määrusega asja lahendamisele kirjalikus menetluses ning andis pooltele tähtajad avalduste ja dokumentide esitamiseks. 23.05.2025 otsusega jättis maakohus hagi rahuldamata ja meneluskulud hageja kanda. Maakohtu hinnangul ei toonud A esile ega tõendanud, et kaasomanike vahel oli sõlmitud selline kokkulepe, millest tulenes A-le kinnisasja kindlaksmääratud reaalosa valdamise ja kasutamise ainuõigus. Sellest tulenevalt ei ole B rikkunud hageja õigust vallata ja kasutada kinnisasja kindlaksmääratud reaalosa, mistõttu puudub A-l õigus nõuda B-lt kahju hüvitamist.

A esitas apellatsioonkaebuse, milles tugines tõendite eksikule hindamisele. Lisaks tõi A välja, et maakohus määras asja lahendamisele kirjalikus menetluses, kuigi A taotles asja läbivaatamist kohtuistungil. Ringkonnakohus rahuldab apellatsioonkaebuse, tühistas maakohtu otsuse ja saatis asja uueks läbivaatamiseks maakohtule. Ringkonnakohtu hinnangul rikkus maakohus ilma poolte nõusolekuta asja kirjalikus menetluses läbi vaadates õigusliku ärakuulamise nõuet. Ringkonnakohus leidis, et istungi pidamata jätmine on menetlusõiguse normi oluline rikkumine, mistõttu ei ole rikkumist võimalik apellatsioonimenetluses kõrvaldada ja asi tuleb saata uueks läbivaatamiseks maakohtule.

B esitas ringkonnakohtu otsuse peale kassatsioonkaebuse, milles palub otsuse tühistada ja teha asjas uue otsuse, millega jätta apellatsioonkaebus rahuldamata. B on seisukohal, et A on konkludentsetl väljendanud nõustumust asja kirjaliku menetlemisega, kuna ta ei vaidlustanud määrust, millega maakohus määras asja lahendamisele kirjalikus menetluses. Lisaks ei olnud A-l õigust tugineda apellatsioonkaebuses maakohtu menetlusõiguse normi rikkumisele, kuna ta ei esitanud maakohtu tegevuse kohta õigel ajal vastuväidet. A vaidleb kassatsioonkaebusele vastu ja palub jätta selle rahuldamata.

Kas maakohus oleks pidanud määrama asjas kohtuistungil?

Kuidas peaks Riigikohus asja lahendama?

Kaasus 4 lahendus

Analüüs

Kas maakohus oleks pidanud määrama asjas kohtuistungil?

Kirjaliku menetluse eeldused

TsMS § 403 lg 1 kohaselt võib kohus poolte nõusolekul lahendada asja seda kohtuistungil arutamata. Sel juhul määrab kohus tähtaja avalduste ja dokumentide esitamiseks ning otsuse avalikult teatavakstegemise aja.

TsMS § 403 lg 3 sätestab selgelt: "Kui pool ei ole kohtule teatanud, kas ta on nõus kirjaliku menetlusega, eeldatakse, et ta soovib asja läbivaatamist kohtuistungil."

Kohtuistungil määramise kohustus

TsMS § 341 lg 1 kohaseb tsiviilasi vaadatakse läbi ja lahendatakse kohtuistungil, kui seadusega ei ole ette nähtud teisiti.

TsMS § 342 lg 1 sätestab, et kohus määrab taotluse või avalduse lahendamiseks kohtuistungil, kui avaldust või taotlust ei saa lahendada kohtuistungit pidamata.

Käesoleval juhul:

- A taotles asja läbivaatamist kohtuistungil
- Maakohus määras siiski asja lahendamisele kirjalikus menetluses
- Puudus poolte nõusolek kirjaliku menetlusega

Järeldus: Maakohus oleks pidanud määrama asjas kohtuistungil, kuna A taotles seda ja puudus tema nõusolek kirjaliku menetlusega.

Vastuväite esitamise kohustus

TsMS § 333 lg 2 sätestab: "Kui menetlusosaline ei esita vastuväidet hiljemalt kohtuistungil lõpus, kus rikkumine toimus, või rikkumisele järgnenud esimeses kohtule esitatud menetlusedokumentis, olgugi et menetlusosaline teadis või pidi viga teadma, ei saa ta vastuväidet hiljem esitada."

TsMS § 333 lg 3 täpsustab: "Käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud juhul ei või menetlusosaline tugineda veale kohtu tegevuses ka kohtulahendi peale edasi kaevates."

Kuid TsMS § 333 lg 4 teeb olulise eranduse: "Käesoleva paragrahvi lõigetes 2 ja 3 sätestatud ei kohaldata, kui kohus on rikkunud tsiviilkohtumenetluse olulist põhimõtet."

Kas tegemist oli olulise põhimõtte rikkumisega?

TsMS § 656 lg 1 p 1 nimetab olulise menetlusõiguse normi rikkumisena õigusliku ärakuulamise põhimõtte olulist rikkumist.

Ringkonnakohus leidis, et istungi pidamata jätmine ilma poolte nõusolekuta on õigusliku ärakuulamise nõude rikkumine. See on tsiviilkohtumenetluse oluline põhimõte.

Järeldus: Kuna tegemist oli olulise põhimõtte rikkumisega, ei olnud A kohustatud esitama vastuväidet maakohtu määruse peale (TsMS § 333 lg 4). Seega oli A-l õigus tugineda sellele rikkumisele apellatsioonkaebuses.

Kuidas peaks Riigikohus asja lahendama?

Kassatsioonkaebuse alused

TsMS § 668 lg 1 kohaselt võib ringkonnakohtu otsuse peale esitada kassatsioonkaebuse, kui ringkonnakohus on oluliselt rikkunud menetlusõiguse normi või ebaõigesti kohaldanud materiaaõiguse normi.

Ringkonnakohtu otsuse õigsus

TsMS § 656 lg 1 sätestab, et ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja saadab asja uueks arutamiseks esimese astme kohtule, kui esimese astme kohtus on oluliselt rikutud õigusliku ärakuulamise põhimõtet (p 1).

TsMS § 656 lg 2 täpsustab: "Ringkonnakohus ei pea käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud juhul asja uueks arutamiseks saatma, kui rikkumine on võimalik kõrvaldada apellatsioonimenetluses."

Käesoleval juhul:

- Maakohus rikkus õigusliku ärakuulamise põhimõtet, jättes pidamata kohtuistungil
- Rikkumist ei olnud võimalik kõrvaldada apellatsioonimenetluses, kuna asi tuli läbi vaadata kohtuistungil

- Ringkonnakohus tühistas õigesti maakohtu otsuse ja saatis asja tagasi

Riigikohtu pädevus

TsMS § 691 sätestab Riigikohtu õigused kassatsioonkaebuse lahendamisel.

TsMS § 692 lg 1 p 2 kohaselt on kassatsiooni korras kohtuotsuse tühistamise aluseks menetlusõiguse normi oluline rikkumine, kui see võis kaasa tuua ebaõige otsuse.

TsMS § 692 lg 4 sätestab: "Kui ringkonnakohus on rikkunud käesoleva seadustiku § 669 lõikes 1 nimetatud menetlusõiguse normi, ei ole Riigikohus seotud kaebuse piiridega ning tühistab ringkonnakohtu otsuse kaebusest olenemata ja saadab asja uueks arutamiseks ringkonnakohtule."

Kuid käesoleval juhul ringkonnakohus ei rikkunud menetlusõiguse normi - vastupidi, ta parandas maakohtu rikkumise.

B väited

B väidab, et:

1. A nõustus konkludentsetl kirjaliku menetlusega
2. A-l ei olnud õigust tugineda rikkumisele, kuna ta ei esitanud vastuväidet

Mõlemad väited on põhjendamatud:

- TsMS § 403 lg 3 kohaselt eeldatakse, et pool soovib kohtuistungit, kui ta ei ole nõustunud kirjaliku menetlusega
- TsMS § 333 lg 4 kohaselt ei pea vastuväidet esitama, kui rikutud on olulist põhimõtet

Riigikohtu lahend

TsMS § 691 p 1 kohaselt võib Riigikohus jätta kaebuse rahuldamata ja ringkonnakohtu otsuse muutmata.

Järeldus: Riigikohus peaks jätma kassatsioonkaebuse rahuldamata (TsMS § 691 p 1), kuna:

- Maakohus rikkus oluliselt õigusliku ärakuulamise põhimõtet
- Ringkonnakohus tühistas õigesti maakohtu otsuse ja saatis asja tagasi
- A-l oli õigus tugineda rikkumisele apellatsioonkaebuses
- Ringkonnakohus ei rikkunud materiaaõiguse ega menetlusõiguse norme

Ringkonnakohtu otsus on seaduslik ja põhjendatud, mistõttu tuleb see jõusse jätta.

Kaasus 5 (lahend, millel kaasus põhineb: RKPJKo 19.12.2025 5-25-76)

A kandideeris 2025. aasta kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel X linnas, valimised toimusid 13.10.2025 - 19.10.2025. 27.11.2025 registreeris X linna valimiskomisjon (LVK) A linnavolikogu liikmeks. 01.12.2025 määras LVK A-le KOKS § 18 lg 1 p 8 alusel asendusliikme, kuna 16.10.2025 jõustus A suhtes kohtuotsus, millega ta mõisteti süüdi tahtlikus kuriteos. A vaidlustas linnavolikogu otsuse, leides et LVK kohaldas KOKS § 18 lg 1 p 8 ebaõigesti. Süüdimõistev kohtuotsus jõustus 16.10.2025, kuid volikogu liikmeks valiti ta alles valimispäeval ehk 19.10.2025. Valijad teadsid teda ja tema tegusid juba enne valimisi ning said kujundada oma seisukoha kõiki asjaolusid arvestades.

08.12.2025 otsusega jäeti A kaebus rahuldamata. Vabariigi Valimiskomisjon (VVK) märkis, et KOKS § 18 lg 1 p 8 järgi lõpevad volikogu liikme volitused, kui karistatus tekib volikogu liikmeks oleku ajal. Kaebaja suhtes jõustus süüdimõistev kohtuotsus valimiste ajal, vastavalt Riigikohtu praktikale pidas VVK õigeks lähtuda sellest, kas valijad teadsid kaebaja kriminaalkaristusest. VVK arvates ei teadnud. A ei teavitanud linnasekretäri kohtuotsuse jõustumisest (KOKS § 18 lg 2) ja ajakirjanduses avaldati teave kaebaja süüdimõistmise kohta 27.10.2025.

A esitas kaebuse, milles palub tühistada VVK otsuse ja LVK 01.12.2025 otsuse. A seisukohal lõpevad volikogu liikme volitused süüdimõistva kohtuotsuse tõttu üksnes siis, kui kohtuotsus jõustub ajal, mil isik on juba valitud volikogu liikmeks. A seisukohal on valijal veel valimispäeval võimalik eelhääletusel või elektroonilisel hääletusel antud häält muuta ning KOKS § 18 lg-12 on tähtsus asendusliikme määramisel, mitte KOKS § 18 lg 1 p 8 kohaldamisel või valijate teavitamisel kandidaadi karistusest.

Kas A-le asendusliikme määramine oli õiguspärane?

Kaasus 5 lahendus

Analüüs A-le asendusliikme määramise õiguspärasuse kohta

Õiguslik raamistik

Käesolev juhtum puudutab küsimust, millal lõpevad volikogu liikme volitused seoses süüdimõistva kohtuotsusega tahtlikus kuriteos. Keskne säte on KOKS § 18 lg 1 p 8, mille kohaselt volikogu liikme volitused lõpevad enne tähtaega "tahtliku kuriteo eest süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisega".

Sätte sõnastuse tõlgendamine

KOKS § 18 lg 1 p 8 sõnastus on selge - volitused lõpevad "süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisega". Säte ei sisalda täiendavat tingimust, et kohtuotsus peaks jõustuma ajal, mil isik on juba volikogu liige.

Sätte süstemaatiline asukoht KOKS § 18 lõikes 1 kinnitab seda tõlgendust - tegemist on volikogu liikme volituste ennetähtaegse lõppemise alustega. Säte reguleerib olukordi, kus isik ei saa jätkata volikogu liikmena.

Valimisprotsessi ajastus

Käesolevas juhtumis:

- Kohtuotsus jõustus 16.10.2025
- Valimised toimusid 13.10.2025 - 19.10.2025
- Valimispäev oli 19.10.2025
- A registreeriti volikogu liikmeks 27.11.2025

Vastavalt KOVVS § 44 lg 1 algab hääletamine valimispäeval kell 9.00 ja lõpeb kell 20.00. Eelhääletamine toimus vastavalt KOVVS § 44 lg 2 erinevatel aegadel enne valimispäeva.

Kandideerimisõiguse nõuded

KOVVS § 5 lg 6 sätestab selgelt: "Volikogu liikmeks ei või kandideerida tegevväelane ega isik, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud kuriteos ja kannab vanglakaristust."

See säte reguleerib kandideerimisõigust, mitte volikogu liikmeks olemise õigust. A vastas kandideerimise hetkel formaalsetele nõuetele, kuna kohtuotsus ei olnud veel jõustunud kandidaatide registreerimise ajal.

Volikogu liikme staatuse tekkimine

KOKS § 17 lg 1 määratleb: "Volikogu liige on isik, kes on osutunud valituks vastavalt kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadusele."

KOKS § 16 lg 4 täpsustab: "Volikogu uue koosseisu ja tema liikmete volitused algavad ning volikogu eelmise koosseisu ja tema liikmete volitused lõpevad valimistulemuste väljakuulutamise päevast."

Seega A volikogu liikme volitused algasid valimistulemuste väljakuulutamisel 27.11.2025, mitte valimispäeval 19.10.2025.

KOKS § 18 lg 1 p 8 kohaldamine

Sätte kohaldamisel tuleb arvestada järgmist:

1. Kohtuotsuse jõustumise aeg: Kohtuotsus jõustus 16.10.2025, mis oli enne valimispäeva (19.10.2025) ja enne A registreerimist volikogu liikmeks (27.11.2025).
2. Sätte eesmärk: KOKS § 18 lg 1 p 8 eesmärk on tagada, et volikogu liikmed vastaksid teatud eetilise-õiguslikele nõuetele. Isik, kes on süüdi mõistetud tahtlikus kuriteos, ei saa olla volikogu liige.
3. Teavitamiskohustus: KOKS § 18 lg 2 sätestab: "Käesoleva paragrahvi 1. lõike punktides 3–8 sätestatud juhul informatsiooni valla- või linnasekretärile." See tähendab, et A oleks pidanud teavitama linnasekretäri kohtuotsuse jõustumisest.

Valijate teadlikkuse argument

A argument, et valijad teadsid tema olukorrast ja said seda arvestada, ei ole õiguslikult asjakohane järgmistel põhjustel:

1. KOKS § 18 lg 1 p 8 ei sisalda tingimust valijate teadlikkusest
2. Säte on imperatiivne - volitused lõpevad automaatselt kohtuotsuse jõustumisel
3. PS § 24 tagab igaühele õiguse olla oma kohtuasja arutamise juures ja kohtuotsus kuulutatakse avalikult, kuid see ei tähenda, et valijad peavad olema teadlikud iga kandidaadi kriminaalkaristusest

Häälte muutmise võimalus

A viide võimalusele muuta eelhääletusel või elektroonilisel hääletusel antud häält ei ole asjakohane, kuna:

1. KOVVS § 54² lg 3 p 1 sätestab, et enne elektrooniliste häälte lugemist tühistatakse elektroonilised hääled, mida on hääletamisedeliga hääletamisel muudetud
2. See regulatsioon puudutab hääletamise tehnilist korda, mitte kandidaadi sobivust volikogu liikmeks

Järeldus

A-le asendusliikme määramine oli õiguspärane järgmistel põhjustel:

1. KOKS § 18 lg 1 p 8 kohaldub olukorras, kus süüdimõistetv kohtuotsus jõustub enne volikogu liikme volituste algust. Säte ei nõua, et kohtuotsus jõustuks ajal, mil isik on juba volikogu liige.
2. Kohtuotsus jõustus 16.10.2025, mis oli enne A volituste algust 27.11.2025.
3. A volitused ei saanud seaduslikult algada, kuna kohtuotsuse jõustumise hetkel oli olemas KOKS § 18 lg 1 p 8 kohaldamise alus.
4. KOKS § 20 lg 1 sätestab: "Käesoleva seaduse §-des 18 ja 19 sätestatud juhtudel astub volikogu liikme asemele volikogu asendusliige."
5. LVK kohaldas õigesti KOKS § 18 lg 1 p 8 ja määras A-le asendusliikme vastavalt KOKS § 20 sätetele.

VVK otsus jätta A kaebus rahuldamata oli seega õiguspärane, kuigi VVK põhjendus valijate teadlikkuse kohta ei ole otseselt sättes sätestatud kriteerium. Määrav on asjaolu, et kohtuotsus jõustus enne A volituste algust, mis välistab tema volikogu liikmeks saamise.

Kaasus 6 (lahend, millel kaasus põhineb: RKKKo 02.01.2026 1-24-1715)

Maakohus tunnistas 19.11.2024 A süüdi ja karistas teda karistusseadustiku sätete järgi, lahendas tsiviilhagi ja kohaldas talle kannatanutele lähenemiskeelu. A vaidlustas maakohtu otsuse ja taotles enda osalist õigeksmõistmist või karistuse kergendamist.

Pärast apellatsiooni ja täiendavate seisukohtade esitamise tähtaja möödumist suri A-le määratud kaitsja B. A-le määrati uus kaitsja C, kes võttis kaitsja ülesanded vastu 15.05.2025 ning esitas 06.06.2025 seisukoha A apellatsiooni toetuseks. C selgituste kohaselt oli apellatsioonitähdaeg kaitseülesande saamise ajaks möödunud, mistõttu ei olnud tähtaegset kaebust võimalik esitada. Kuivõrd menetlusseadus ei reguleeri niivõrd erakordset olukorda, palus C erandkorras arvestada kohtuotsuse tegemisel tema õiguslike põhjendustega kaitsealuse apellatsiooni juures. C taotles ka riigi õigusabi tasu kindlaksmääramist summas 1719,47 eurot asja materjalidega tutvumise ja viidatud seisukoha koostamise eest.

Ringkonnakohus kergendas 30.06.2025 otsusega A-le mõistetud karistust ja moodustas uue liitkaristuse ning jättis muus osas maakohtu otsuse muutmata. Kohus selgitas, et kaitsja kirjalik seisukoht tuleb jätta läbi vaatamata, sest menetlusseadustik ei võimalda arvestada hilinenult esitatud apellatsioon ja seisukohti. Kaebetähtaja jooksul oli süüdistataval kaitsja olemas, kaebeõigust sai realiseerida ka süüdistatav ise.

C esitas kassatsioonikaebuse, milles toob mh välja, et Ringkonnakohus ei ole tema seisukohtadega arvestanud ega võtnud seisukohta kaitsja riigi õigusabi taotluse suhtes, mis tulnuks vähemalt asja materjalidega tutvumisele kulunud aega puudutavas osas rahuldada.

Mida oleks C pidanud tegema olukorras, kus kaebuse ja täiendavate seisukohtade esitamise tähtaeg oli kaitseülesande vastuvõtmise ajaks möödunud?

Kas C menetluskulude nõue on esitatud tähtaegselt ja kas see tuleb rahuldada?

Kaasus 6 lahendus

Analüüs

1. Kaitsja tegevus pärast kaitseülesande vastuvõtmist

1.1 Apellatsioonitähataja ennistamine

Kui kaitsja B suri pärast apellatsioonitähataja möödumist, kuid enne täiendavate seisukohtade esitamise tähtaja lõppu, ja uus kaitsja C võttis kaitseülesanded vastu 15.05.2025, oleks C pidanud esitama kaebetähataja ennistamise taotluse.

KrMS § 172 sätestab:

"(1) Mõjuval põhjusel möödalastud kaebetähataeg ennistatakse selle uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu määrusega, kelle menetluses on kriminaalasi.

(2) Kaebetähataja möödalaskmise mõjuvad põhjused on:

1. äraolek, mis ei seondu kriminaalmenetlusest kõrvalehoidumisega;
2. muu asjaolu, mida uurimisasutus, prokuratuur või kohus peab mõjuvaks.

(3) Ennistamist võib taotleda 14 päeva jooksul alates päevast, millal takistus ära langes."

Kaitsja surm on ilmselgelt mõjuv põhjus KrMS § 172 lg 2 p 2 mõttes. Uus kaitsja C oleks pidanud 14 päeva jooksul alates kaitseülesande vastuvõtmisest (st hiljemalt 29.05.2025) esitama ringkonnakohtule taotluse apellatsioonitähataja ennistamiseks.

1.2 Asenduskaitsja nimetamine

Alternatiivina oleks võinud kohaldada KrMS § 44¹ sätteid asenduskaitsja kohta. KrMS § 44¹ lg 3 sätestab:

"Kui valitud või määratud kaitsjal ei ole võimalik osaleda asja kohtulikult arutamisel kolme kuu jooksul arvates eelistungi toimumisest, määrab kohus asenduskaitsja, kohustades Eesti Advokatuuri nimetama kaitsja ühe kuu jooksul arvates kohtumääruse koostamisest ning tagama nimetatud kaitsja osalemise kohtulikult arutamisel kahe kuu jooksul tema nimetamisest arvates."

Kuigi see säte käsitleb eelistungi olukorda, võiks analoogia alusel kaaluda sarnast lähenemist ka apellatsioonimenetluses, kus määratud kaitsja sureb enne menetluse lõppu.

1.3 Riigi õigusabi jätkuvus

RÕS § 17 lg 1 sätestab:

"Riigi õigusabi saanud isiku õigus riigi õigusabile säilib asja ülekandumisel mõneks teiseks käesoleva seaduse § 4 lõikes 3 ettenähtud riigi õigusabi liigiks ning varasemalt nimetatud advokaat jätkab isikule riigi õigusabi osutamist, välja arvatud käesoleva paragrahvi lõikes 2 ettenähtud juhul."

RÕS § 20 lg 3 reguleerib kaitsja vahetamist:

"Riigi õigusabi osutava advokaadi advokatuurist väljaarvamise, väljaheitmise või tema kutsetegevuse peatamise või pikaajalise töövõimetuse või surma korral, samuti muul seaduses sätestatud juhul nimetab advokaatur senise riigi õigusabi osutaja või riigi õigusabi saaja taotlusel või kohtu, prokuratuuri või uurimisasutuse määruse alusel või omal algatusel uue riigi õigusabi osutaja käesoleva seaduse §-s 18 sätestatud korras."

Seega oleks Eesti Advokaatur pidanud nimetama uue kaitsja vastavalt RÕS § 18 korrale.

2. Menetluskulude nõude tähtaegsus ja põhjendatus

2.1 Taotluse esitamise tähtaeg

RÕS § 22 lg 3 sätestab:

"Advokaat esitab käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud taotluse kohtumenetluses igas kohtuastmes ja kriminaalasja kohtueelses menetluses ning väärteoasja kohtuvälises menetluses kolme kuu jooksul pärast riigi õigusabi toimingu tegemist, kuid hiljemalt vastava menetluse lõpus."

Kaitsja C võttis kaitseülesanded vastu 15.05.2025 ja esitas seisukoha 06.06.2025. Ringkonnakohus tegi otsuse 30.06.2025. Seega esitas C oma riigi õigusabi tasu taotluse apellatsioonimenetluse lõpus, mis vastab RÕS § 22 lg 3 nõuetele - taotlus on esitatud tähtaegselt.

2.2 Taotluse põhjendatus

RÕS § 22 lg 1 nõuab, et taotluses märgitakse:

"1) käesoleva seaduse § 21 lõikes 3 nimetatud tasude ja kulude korra alusel maksmisele kuuluv tasu ja hüvitamisele kuuluvad vajalikud kantud kulud koos arvutuskäiguga, arvestades käesoleva paragrahvi lõikes 5 sätestatud;

2. riigi õigusabi osutamise käigus tehtud põhjendatud toimingud, nende tegemisele kulunud põhjendatud aeg, iga toimingu tegemise kuupäev ning toimingu algus- ja lõppkellaeg, kui riigi õigusabi tasu arvestatakse ajatasuna;

3. riigi õigusabi osutamise käigus tehtud põhjendatud toimingud ning iga toimingu tegemise kuupäev, kui riigi õigusabi tasu arvestatakse koondtasuna;

4. põhjendused riigi õigusabi osutamisel kulutatud aja, tehtud toimingute ja kantud kulude vajalikkuse ja põhjendatuse kohta."

RÕS § 22 lg 7 sätestab:

"Kohus, uurimisasutus või prokuratuur kontrollib advokaadi taotluse õigsust ja põhjendatust ning määrab selle alusel kindlaks riigi õigusabi osutamiseks kulutatud põhjendatud aja, riigi õigusabi osutamiseks tehtud põhjendatud toimingud, riigi õigusabi osutamise eest advokaadile makstava põhjendatud tasu ja riigi õigusabi osutamisel kantud vajalikud hüvitamisele kuuluvad kulud."

2.3 Asja materjalidega tutvumise tasu

Kaitsja C-1 oli õigus tutvuda asja materjalidega vastavalt KrMS § 47 lg 1 p 7:

"kriminaalmenetluses astumisest alates tutvuda kaitsealuse ülekuulamise protokolliga ja kahtlustatavana kinnipidamise protokolliga ning kohtueelse menetluse lõpuleviimisel kogu kriminaaltoimikuga"

Apellatsioonimenetluses reguleerib materjalidega tutvumist KrMS § 320:

"(1) Ringkonnakohus nõuab apellatsiooni saamisel asja menetlenud maakohult viivitamata välja kohtutoimiku. Maakohus saadab kohtutoimiku ringkonnakohtule viivitamata pärast üleandmisnõude saamist.

(2) Süüdistataval on õigus kohtutoimikuga tutvuda kaitsja vahendusel."

Kuna C võttis kaitseülesanded vastu olukordas, kus apellatsioonitähtaeg oli möödunud, oli tal kohustus tutvuda asja materjalidega, et hinnata võimalusi kaitsealuse huvide kaitsmiseks. Asja materjalidega tutvumise eest kuuluv tasu on põhjendatud ja tuleb rahuldada.

2.4 Seisukoha koostamise tasu

Seisukoha koostamise osas on olukord keerulisem. Kuna C ei esitanud kaebetähtaja ennistamise taotlust ja esitas seisukoha pärast tähtaja möödumist, jättis ringkonnakohus selle õiguspäraselt läbi vaatamata vastavalt KrMS § 331 lg-le 2:

"Ringkonnakohus arutab kriminaalasja esitatud apellatsiooni piires."

Kuna seisukoht ei olnud tähtaegne ega mõjutanud menetluse tulemust, võib kohus hinnata, et selle koostamine ei olnud RÕS § 22 lg 1 p 4 mõttes "vajalik" ja "põhjendatud" toiming. Samas tuleb arvestada, et kaitsja tegutses heas usus ja püüdis täita oma kaitseülesandeid.

RÕS § 22 lg 7 annab kohtule õiguse hinnata toimingute vajalikkust ja põhjendatust. Kohus võib seisukoha koostamise eest tasu osaliselt või täielikult rahuldamata jätta, kuid peaks arvestama, et kaitsja tegutses erakordses olukorras ja püüdis täita oma kohustusi.

Kokkuvõte

1. Kaitsja C oleks pidanud esitama kaebetähtaja ennistamise taotluse 14 päeva jooksul kaitseülesande vastuvõtmisest (KrMS § 172).
2. Menetluskulude nõue on esitatud tähtaegselt (RÕS § 22 lg 3).
3. Asja materjalidega tutvumise eest kuuluv tasu tuleb rahuldada, kuna see oli vajalik ja põhjendatud toiming.

Seisukoha koostamise eest tasu rahuldamine on kohtu kaalutusõiguses - kohus võib selle osaliselt või täielikult rahuldamata jätta, kuna seisukoht ei olnud tähtaegne ega mõjutanud menetluse tulemust (RÕS § 22 lg 7).

Kaasus 7 (lahend, millel kaasus põhineb: RKTkm 07.01.2026 2-23-204)

A esitas maakohtule avalduse, milles palus tunnistada korteriühistu B 29.11.2022 üldkoosoleku otsused kehtetuks või alternatiivselt tunnistada nende tühisus. 29.11.2022 korteriomani ke üldkoosolekul võeti mh vastu otsused 2022. ja 2023. a majanduskava kinnitamise kohta.

Maakohus rahuldab avalduse osaliselt ning tunnistab kehtetuks otsused, mis puudutasid teekatte parandamist ja korteriühistu põhikirja muutmist. A menetluskuludest jäeti 25% B kanda ja B menetluskuludest 75% A kanda. A esitas määruskaebuse, milles palus maakohtu määruse tühistada osas, milles avaldust ei rahuldatud, ning saata asi tagasi maakohtule eelmenetluse staadiumis. B esitas vastumääruskaebuse, milles palus maakohtu määruse tühistada osas, milles maakohus tunnistab kehtetuks teekatte parandamise kohta tehtud üldkoosoleku otsuse. Maakohus võttis määruskaebuse menetlusse, jättis selle rahuldamata ja saatis TsMS § 663 lg 5 alusel läbivaatamiseks ja lahendamiseks ringkonnakohtule.

Ringkonnakohus tühistas maakohtu määruse osaliselt ning tegi tühistatud osas uue määruse, millega tuvastas, et üldkoosoleku otsus, millega kehtestati 2022. a majanduskava tagasiulatavalt, on tühine. Menetluskulud jäid menetlusosaliste endi kanda. B palub määruskaebuses tühistada ringkonnakohtu määruse osas, milles tuvastati 2022. a majanduskava tagasiulatavalt kehtestanud üldkoosoleku otsuse tühisus ning jaotati menetluskulud. B palub tühistatud osas teha uue määruse, millega jätta avaldus rahuldamata ning menetluskulud avaldaja kanda. A vaidleb määruskaebusele vastu ja palub jätta selle rahuldamata.

Kas korteriomanike üldkoosoleku otsusega võib korteriühistu majanduskava kehtestada tagasiulatuvalt?

Kui kohus rahuldab B taotluse, siis kuidas jagunevad menetluskulud?

Kaasus 7 lahendus

1. Majanduskava tagasiulatuva kehtestamise lubatavus

1.1 Majanduskava õiguslik olemus ja kehtestamine

Korteriühistu majanduskava on KrtS § 41 lg 1 kohaselt dokument, mille juhatus koostab korteriühistu majandusaastaks ja mis sisaldab mh ülevaadet kaasomandi eseme seisukorrast ja kavandatavatest toimingutest, korteriühistu kavandatavaid tulusid ja kulusid ning korteriomanike kohustuste jaotust majandamiskulude kandmisel.

KrtS § 41 lg 3 sätestab selgelt, et majanduskava kehtestab korteriomanike üldkoosolek. Seadus ei sisalda sõnaselget keeldu majanduskava tagasiulatuvaks kehtestamiseks, kuid majanduskava olemusest ja eesmärgist tulenevalt on see tulevikku suunatud planeerimisdokument.

1.2 Tagasiulatuva kehtestamise probleematika

Majanduskava tagasiulatuv kehtestamine tekitab mitmeid õiguslikke probleeme:

Esiteks, KrtS § 41 lg 1 kohaselt koosneb majanduskava kavandatavatest toimingutest, tuludest ja kuludest. Sõna "kavandatav" viitab tulevikule, mitte minevikule.

Teiseks, KrtS § 40 lg 1 sätestab, et korteriomanikud teevad majanduskava alusel perioodilisi ettemakseid korteriühistule. Tagasiulatuv majanduskava kehtestamine tähendaks, et korteriomanikud peaksid tasuma ettemakseid perioodi eest, mis on juba möödunud, mis on vastuolus ettemakse mõistega.

Kolmandaks, KrtS § 41 lg 5 sätestab, et kui majandusaasta alguseks ei ole kehtestatud uut majanduskava, kehtib senine majanduskava kuni uue majanduskava kehtestamiseni. See säte eeldab, et majanduskava kehtib tulevikku, mitte tagasiulatuvalt.

1.3 Heade kommete ja avaliku korraga vastuolu

Majanduskava tagasiulatuv kehtestamine võib olla vastuolus TsÜS § 86 lg 1 kohaselt heade kommete või avaliku korraga, mis toob kaasa tehingu tühisuse.

Tagasiulatuv kehtestamine võib olla heade kommetega vastuolus, kuna:

- See rikub korteriomanike õiguspärast ootust teada oma kohustusi ette
- See võimaldab korteriühistul kehtestada kohustusi perioodi eest, mil korteriomanikud ei saanud nende suurusega arvestada
- See võib kahjustada korteriomanike majanduslikku planeerimist

1.4 Järeldus majanduskava tagasiulatuva kehtestamise kohta

Korteriomanike üldkoosoleku otsusega ei ole lubatud korteriühistu majanduskava kehtestada tagasiulatuvalt. See tuleneb:

- Majanduskava tulevikku suunatud olemusest (KrtS § 41 lg 1)
- Ettemaksete süsteemist (KrtS § 40 lg 1)
- Senise majanduskava kehtimise jätkumise reeglist (KrtS § 41 lg 5)

- Võimalikust vastuolust heade kommetega (TsÜS § 86 lg 1)

Tagasiulatuvalt kehtestatud majanduskava on TsÜS § 38 lg 2 kohaselt tühine, kuna see on vastuolus heade kommetega või rikub oluliselt otsuse vastuvõtmiseks ettenähtud korda.

2. Menetluskulude jaotus

2.1 Kohaldatavad sätted

Määruskaebuse menetlusele kohaldatakse TsMS § 659 kohaselt apellatsioonimenetluse sätteid, kui määruskaebuse peatükist ja määruskaebuse olemusest ei tulene teisiti.

Menetluskulude jaotusele kohaldatakse TsMS § 162 ja järgnevaid sätteid.

2.2 Menetluskulude jaotus B taotluse rahuldamise korral

Kui kohus rahuldab B määruskaebuse ja jätab A avalduse 2022. a majanduskava osas rahuldamata, siis:

TsMS § 162 lg 1 kohaselt kannab hagimenetluse kulud pool, kelle kahjuks otsus tehti. Hagita menetluses tehtud menetlust lõpetava määruse peale esitatud määruskaebuse puhul kohaldatakse samu põhimõtteid.

Kuna tegemist on hagita menetlusega, kus A avaldus jäetakse osaliselt rahuldamata, kannab A oma menetluskulud ise ning hüvitab B menetluskulud selles osas, kus avaldus jäeti rahuldamata.

TsMS § 171 lg 1 sätestab, et määruskaebuse esitamisest tingitud menetluskulud kannab kaebuse esitaja, kui kaebus jääb rahuldamata. Kuna B määruskaebus rahuldatakse, kannab A kui vastaspool B määruskaebuse menetluskulud.

2.3 Menetluskulude jaotus erinevates kohtuastmetes

TsMS § 173 lg 3 kohaselt kui kõrgema astme kohus muudab tehtud lahendit või teeb uue lahendi asja uueks läbivaatamiseks saatmata, muudab ta vajaduse korral vastavalt menetluskulude jaotust.

Kui ringkonnakohus tühistas maakohtu määruse osaliselt ja tegi uue määruse, milles tuvastas üldkoosoleku otsuse tühisuse, ning B määruskaebus rahuldatakse, siis:

1. Maakohtu menetluskulud - A kannab oma menetluskulud osas, kus avaldus jäeti rahuldamata, ning hüvitab B menetluskulud vastavas osas
2. Ringkonnakohtu menetluskulud - A kannab oma menetluskulud ning hüvitab B menetluskulud, kuna ringkonnakohtu määrus muudetakse B kasuks
3. Riigikohtu menetluskulud - A kannab oma menetluskulud ning hüvitab B määruskaebuse menetluskulud (TsMS § 171 lg 1)

2.4 Menetluskulude proportsionaalne jaotus

Kuna A avaldus rahuldati osaliselt (teekatte parandamise ja põhikirja muutmise osas), tuleb menetluskulusid jaotada proportsionaalselt.

TsMS § 163 lg 1 sätestab, et hagi osalise rahuldamise korral kannavad pooled menetluskulud võrdsetes osades, kui kohus ei jaota menetluskulusid võrdeliselt hagi rahuldamise ulatusega või ei jäta menetluskulusid täielikult või osaliselt poolte endi kanda.

Kohus peaks hindama, millises ulatuses A avaldus rahuldati ja jaotama menetluskulud vastavalt. Kui näiteks A avaldus rahuldati 30% ulatuses, siis:

- B hüvitab A-le 30% A menetluskuludest

- A hüvitab B-le 70% B menetluskuludest

2.5 Kokkuvõtte menetluskulude jaotusest

Kui kohus rahuldab B määruskaebuse:

1. Maakohtu menetlus: Kulud jaotatakse proportsionaalselt A avalduse rahuldamise ulatusega
2. Ringkonnakohtu menetlus: A kannab oma kulud ja hüvitab B kulud osas, kus ringkonnakohtu määrus muudetakse
3. Riigikohtu menetlus: A kannab oma kulud ja hüvitab B määruskaebuse menetluskulud (TsMS § 171 lg 1)

Täpne menetluskulude jaotus sõltub sellest, millises ulatuses A avaldus teistes osades rahuldati ning kohus võib TsMS § 162 lg 4 alusel jätta kulud täielikult või osaliselt poolte endi kanda, kui vastaspoole kulude väljamõistmine oleks äärmiselt ebaõiglane või ebamõistlik.

Kaasus 8 (lahend, millel kaasus põhineb: RKHKm 08.01.2026 3-22-2269)

Halduskohus jättis rahuldamata A kaebuse tühistada Tervisekassa otsus ja kohustada Tervisekassat hüvitama talle tekkinud vatsiinikahju. A esitas ringkonnakohtule taotluse saada riigi õigusabi enda esindamiseks halduskohtumenetluses. Kaebaja märkis taotluses mh, et vaidlus on niivõrd keeruline, et ilma advokaadita ei ole tal võimalik vaielda Tervisekassa ja Ravimiametiga.

Ringkonnakohus jättis kaebaja riigi õigusabi taotluse rahuldamata, kuna taotleja on ise võimeline oma õigusi kaitsma. Ringkonnakohus märkis mh, et A on kõrgharidusega meedik, kes on varem töötanud meditsiinisektoris. A palub ringkonnakohtu määruse tühistada ning teha asjas uus määrus, millega rahuldada riigi õigusabi taotlus, või saata asi tagasi ringkonnakohtule uueks lahendamiseks. A seisukohal ei tähenda tema meditsiiniline haridus ja töökogemus, et ta suudab kaitsta end keerulises kohtuvaidluses.

Kas A riigi õigusabi saamise taotluse võis jätta RÕS § 7 lg 1 p 1 alusel rahuldamata?

Kaasus 8 lahendus

Analüüs riigi õigusabi taotluse rahuldamata jätmise õiguspärasuse kohta

Kohaldatavad õigusnormid

Käesoleval juhul on oluline analüüsida, kas ringkonnakohus võis jätta A riigi õigusabi taotluse rahuldamata RÕS § 7 lg 1 p 1 alusel, mis sätestab, et riigi õigusabi ei anta, kui taotleja on ise võimeline kaitsma oma õigusi.

Riigi õigusabi andmisest keeldumise alused

RÕS § 7 lg 1 p 1 kohaselt on riigi õigusabi andmisest keeldumise aluseks olukord, kus taotleja on ise võimeline kaitsma oma õigusi. Samas tuleb arvestada RÕS § 7 lg 3-ga, mis sätestab olulise erandnormi:

"Riigi õigusabi võib anda käesoleva paragrahvi lõike 1 punktis 1 sätestatud piiranguta, kui advokaadi abi on asja õigeks lahendamiseks ilmselt vajalik poolte võrdsuse tagamiseks või arvestades asja keerukust." (RÕS § 7 lg 3)

Asjaolu hindamine

Käesoleval juhul on oluline, et:

1. A on kõrgharidusega meedik meditsiinisektoris töötamise kogemusega
2. Vaidlus puudutab vatsiinikahju hüvitamist Tervisekassa vastu
3. Vastaspooleks on Tervisekassa ja Ravimiamet - riiklikud institutsioonid
4. A ise on märkinud, et vaidlus on niivõrd keeruline, et ilma advokaadita ei ole tal võimalik vaielda

Poolte võrdsuse ja asja keerukuse aspekt

Kuigi A meditsiiniline haridus ja töökogemus võivad anda talle teatud eeliseid meditsiiniliste küsimuste mõistmisel, ei tähenda see automaatselt, et ta on võimeline õiguslikult keerulises kohtuvaidluses end esindama.

RÕS § 7 lg 3 kohaselt tuleb hinnata:

- Kas advokaadi abi on vajalik poolte võrdsuse tagamiseks
- Kas asja keerukus nõuab professionaalset õigusabi

Arvestades, et:

- Vastaspooleks on riiklikud institutsioonid (Tervisekassa ja Ravimiamet), kellel on juurdepääs professionaalsele õigusnõustamisele
- Vatsiinikahju hüvitamise vaidlused on õiguslikult ja meditsiiniliselt keerulised
- Meditsiiniline haridus ei võrdu õiguslaste teadmistega kohtumenetluses

Järeldus

Ringkonnakohtu otsus võis olla ebaõige, kui kohus ei hinnanud piisavalt RÕS § 7 lg 3 kohaldamise vajadust. Pelgalt asjaolu, et A on meditsiinilise haridusega, ei tohiks automaatselt tähendada, et ta on võimeline end keerulises kohtuvaidluses esindama, eriti kui:

- Vastaspool on riiklik institutsioon professionaalse õigusnõustamisega
- Asja keerukus nõuab nii meditsiiniliste kui õiguslike aspektide käsitlemist
- Poolte võrdsuse tagamine võib nõuda advokaadi abi

Ringkonnakohus oleks pidanud põhjalikumalt hindama, kas käesoleval juhul on advokaadi abi ilmselt vajalik poolte võrdsuse tagamiseks või arvestades asja keerukust (RÕS § 7 lg 3). Kui see tingimus on täidetud, siis RÕS § 7 lg 1 p 1 piirangut ei kohaldata.

Määruskaebuse menetlemisel peaks Riigikohus hindama, kas ringkonnakohus on nõuetekohaselt analüüsinud RÕS § 7 lg 3 kohaldamise vajadust antud asjas.

Kaasus 9 (lahend, millel kaasus põhineb: RKKKm 09.01.2026 1-22-8046)

Maakohus vabastas A KarS § 169 järgi mõistetud vangistusest KarS § 76 lg 7 alusel enne tähtaega katseajaga 6 kuud. A pidi lisakohustusena mh täitma ülalpidamiskohustust. Katseaja lõpp saabus 28.06.2025. 02.07.2025 esitas kriminaalhooldusametnik erakorralise ettekande taotlusega pöörata A karistus täitmisele, kuna A ei täitnud ülalpidamiskohustust.

Maakohus pööras kandmata vangistuse täitmisele, maakohus märkis mh, et kriminaalhooldaja pole erakorralise ettekande esitamisega viivitanud. Erakorraline ettekanne saabus kohtusse 02.07.2025, käitumiskontrolli ajal lubas A korduvalt ülalpidamiskohustust täitma hakata, lisaks pidi kriminaalhooldusametnik suhtlema lapse emaga toimunud maksete osas. Ringkonnakohus jättis maakohtu määruse muutmata ja määruskaebuse rahuldamata.

A kaitsja taotleb ringkonnakohtu määruse tühistamist, kriminaalhooldusametniku erakorraline ettekanne on esitatud hilinenult (pärast katseagea). Kaitsja hinnangul on rikutud õiguskindluse, õiguspärase ootuse, proportsionaalsuse ja *ultima ratio*-põhimõtet.

Kas erakorraline ettekanne on esitatud tähtaegselt?

Kas A kandmata karistus tuleb täitmisele pöörata?

Kaasus 9 lahendus

Analüüs erakorralise ettekande tähtaegsuse ja karistuse täitmisele pööramise kohta

1. Erakorralise ettekande esitamise tähtaeg

1.1 Õiguslik raamistik

KrHS § 31 lg 1 kohaselt esitab kriminaalhooldusametnik kohtule kriminaalhooldusaluse kohta erakorralise ettekande karistusseadustikus või kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud juhtudel.

KarS § 76 lg 7 sätestab: "Kui süüdlane katseajal ei järgi kontrollnõudeid, ei täida talle pandud kohustusi või ei allu elektroonilisele valvele või paneb toime tema karistamise aluseks olnud kuriteoga samalaadse väärteo, võib kriminaalhooldusametnik teda kirjalikult hoiatada või **kohus** määrata täiendavaid kohustusi vastavalt käesoleva seadustiku § 75 lõikes 2 sätestatule, pikendada käitumiskontrolli aega kuni katseaja lõpuni või pöörata kandmata jäänud karistuse osa täitmisele."

1.2 Tähtaja kulgemine

KarS § 78 p 2 kohaselt hakkab katseagea kulgema KarS §-des 76, 76¹ ja 77 sätestatud juhtudel kohtulahendi jõustumisest.

Käesoleval juhul oli katseaja lõpp 28.06.2025. See tähendab, et käitumiskontrolli kohustused kehtisid kuni 28.06.2025 kella 24.00-ni.

1.3 Erakorralise ettekande esitamise aeg

Kriminaalhooldusametnik esitas erakorralise ettekande 02.07.2025, st 4 päeva pärast katseaja lõppu.

Seaduses ei ole otseselt sätestatud tähtaega, millal peab kriminaalhooldusametnik esitama erakorralise ettekande pärast rikkumise tuvastamist või katseaja lõppu. KrHS § 31 lg 2 sätestab erakorralise ettekande sisu, kuid mitte esitamise tähtaega.

1.4 Järeldus tähtaegsuse kohta

Kuigi erakorraline ettekanne esitati pärast katseaja lõppu, ei ole seaduses sätestatud konkreetset tähtaega, mille jooksul peab kriminaalhooldusametnik ettekande esitama. Oluline on, et:

1. Rikkumised toimusid **katseaja jooksul** (enne 28.06.2025)
2. KarS § 76 lg 7 annab kohtule õiguse reageerida katseajal toimunud rikkumistele
3. Seadus ei välista kohtu pädevust otsustada karistuse täitmisele pööramist, kui ettekanne esitatakse mõistliku aja jooksul pärast katseaja lõppu

Maakohtu ja ringkonnakohtu hinnang, et kriminaalhooldusametnik ei ole viivitanud, on põhjendatud, arvestades vajadust suhelda lapse emaga ja A korduvaid lubadusi kohustust täita.

2. Karistuse täitmisele pööramise õiguspärasus

2.1 Materiaalõiguslik alus

KarS § 76 lg 7 annab kohtule kolm alternatiivset võimalust:

- kirjalik hoiatus kriminaalhooldusametniku poolt
- täiendavate kohustuste määramine
- käitumiskontrolli aja pikendamine
- kandmata karistuse osa täitmisele pööramine

Kohus peab hindama, milline meede on proportsionaalne ja vajalik.

2.2 Menetlusõiguslik alus

KrMS § 427 lg 1 sätestab: "Karistusseadustiku § 74 lõike 4, § 75 lõike 3, **§ 76 lõike 7**, § 77 lõike 3¹ või § 87¹ lõike 4 või 5 kohaselt süüdimõistetule täiendavate kohustuste määramise või kohustuste kergendamise või tühistamise või katseaja pikendamise või **karistuse täitmisele pööramise** otsustab süüdimõistetu elukoha järgse maakohtu täitmiskohtunik oma määrusega."

KrMS § 427 lg 3 kohaseb: "Kriminaalhooldusametniku esitatud erakorralise ettekande vaatab täitmiskohtunik läbi selle kohtusse saabumisest alates kümne päeva jooksul."

2.3 Proportsionaalsuse põhimõte

KarS § 56 lg 1 sätestab: "Karistamise alus on isiku süü. Karistuse mõistmisel kohtu poolt või määramisel kohtuvälise menetleja poolt arvestatakse kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid."

Kohus peab hindama:

- Rikkumise raskust ja kestust
- A käitumist katseaja jooksul
- Võimalust mõjutada A'd teiste meetmetega
- Õiguskorra kaitsmise huvisid

2.4 Hinnang konkreetsetes asjas

Faktid näitavad, et:

- A ei täitnud ülalpidamiskohustust **korduvalt** katseaja jooksul
- A andis korduvaid lubadusi kohustust täita, kuid ei täitnud neid
- Tegemist on KarS § 169 järgi karistatava teoga (lapse ülalpidamise kohustuse rikkumine)

Ülalpidamiskohustuse täitmine on oluline nii lapse huvide kaitseks kui ka õiguskorra kaitsmise seisukohast. Korduvad rikkumised ja täitmata lubadused näitavad, et kergemad meetmed (hoiatus, täiendavad kohustused) ei pruugi olla efektiivsed.

3. Järeldused

3.1 Erakorralise ettekande tähtaegsus

Erakorraline ettekanne on esitatud **tähtaegselt**. Kuigi see esitati pärast katseaja lõppu, ei ole seaduses sätestatud konkreetset tähtaega ettekande esitamiseks. Oluline on, et rikkumised toimusid katseaja jooksul ja ettekanne esitati mõistliku aja jooksul, arvestades vajadust koguda täiendavat informatsiooni.

3.2 Karistuse täitmisele pööramine

Karistuse täitmisele pööramine on **õiguspärane**, kui:

- Kohus on põhjalikult hinnanud A käitumist katseaja jooksul
- Kohus on kaalunud kergemaid alternatiive (KarS § 76 lg 7)
- Kohus on arvestanud proportsionaalsuse põhimõttega (KarS § 56 lg 1)
- Kohus on põhjendanud, miks täitmisele pööramine on vajalik

Korduvad rikkumised ja täitmata lubadused võivad õigustada karistuse täitmisele pööramist, eriti kui tegemist on ülalpidamiskohustusega, mille täitmine on oluline lapse huvide kaitseks.

3.3 Soovitused

Kohus peaks oma määruses selgelt põhjendama:

- Miks kergemad meetmed ei ole piisavad
- Kuidas on arvestatud proportsionaalsuse põhimõttega
- Millised on konkreetsetes asjaolud, mis õigustavad täitmisele pööramist

Ultima ratio põhimõte (KarS § 56 lg 2) kohaldub küll vangistuse mõistmisel, kuid käesoleval juhul on tegemist juba varem mõistetud vangistuse täitmisele pööramisega tingimisi vabastamise tühistamise korras, mitte uue karistuse mõistmisega.

Kaasus 10 (lahend, millel kaasus põhineb: RKKKo 09.01.2026 4-25-2006)

Keskkonnaameti 02.05.2025 otsusega karistati A-d THS § 162 lg 2 alusel rahatrahviga 190 000 eurot. Otsuse kohaselt ei täitnud A 01.01.2023 - 31.12.2023 elektrijaamas keskkonnakompleksloa nõudeid. A esitas otsuse peale kaebuse, milles taotles vääriteomenetluse lõpetamist ja rahatrahvi vähendamist.

Maakohus rahuldab 03.07.2025 otsusega A kaebuse osaliselt, tühistas Keskkonnaameti otsuse A süüditunnistamises THS § 162 lg 2 järgi kuni 04.07.2023 toime pandud tegudes ning lõpetas nende osas menetluse VTMS § 29 lg 1 p 5 alusel väärtegude aegumise tõttu. Lisaks tühistas maakohus Keskkonnaameti otsuse A-le määratud karistuse osas ja tegi uue otsuse, millega karistas teda rahatrahviga 90 000 eurot. A kasuks mõisteti välja 1050 eurot kaitsjatasu osaliseks hüvitamiseks.

A kaitsja taotleb maakohtu otsuse osalist tühistamist ning uue otsuse tegemist, millega lõpetada väärteomenetlus VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel täies ulatuses ja hüvitada A-le kogu maakohtu menetluses valitud kaitsjale makstud tasu (2100 eurot). Lisaks taotleb A kassatsioonimenetluses kaitsjatasu hüvitamist summas 8326 eurot 50 senti. Keskkonnaamet palub jätta kassatsioon rahuldamata.

Kuidas tuleb lahendada A taotlus väärteomenetluse lõpetamise osas? Kui suures ulatuses tuleks A-le väärteomenetluse lõpetamise korral hüvitada kaitsjatasud?

Kaasus 10 lahendus

Analüüs väärteomenetluse lõpetamise ja kaitsjatasude hüvitamise kohta

1. Väärteomenetluse lõpetamise taotlus

1.1 Aegumise küsimus

Maakohus lõpetas väärteomenetluse osaliselt VTMS § 29 lg 1 p 5 alusel, tuginedes väärteo aegumisele kuni 04.07.2023 toime pandud tegude osas.

VTMS § 29 lg 1 kohaselt tuleb väärteomenetlus lõpetada, kui "väärteo aegumistähtaeg on möödunud" (p 5).

THS § 164 lg 3 sätestab: "Käesoleva seaduse §-s 162 sätestatud väärteo aegumise tähtaeg on viis aastat."

Kuna Keskkonnaameti otsus tehti 02.05.2025 ja see käsitles perioodi 01.01.2023 - 31.12.2023, siis:

- Viieaastane aegumistähtaeg algab väärteo toimepanemisest
- Kuni 04.07.2023 toime pandud teod olid aegunud maakohtu otsuse tegemise ajaks (03.07.2025 + 5 aastat = 04.07.2028 ei ole veel saabunud, kuid maakohus leidis aegumise)

1.2 Teo puudumine (VTMS § 29 lg 1 p 1)

A taotleb väärteomenetluse lõpetamist VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel, mis sätestab menetluse lõpetamise, kui "teos puuduvad väärteo tunnused".

THS § 162 lg 2 kohaselt karistatakse kompleksloa nõuete rikkumise eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, rahatrahviga kuni 400 000 eurot.

Väärteo koosseisu täitmiseks peab olema tuvastatud:

- Kompleksloa olemasolu (THS § 25 lg 1)
- Kompleksloa nõuete rikkumine

- Süü

Kui A väidab, et teos puuduvad väärteo tunnused, peab ta tõendama, et:

- Kompleksloa nõudeid ei rikutud, või
- Rikkumine ei olnud süüline

Maakohus jättis osa süüdistusest jõusse (pärast 04.07.2023 toime pandud teod), mis tähendab, et kohus leidis väärteo tunnuste esinemise selles osas. Täieliku menetluse lõpetamise VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel saaks põhjendada ainult siis, kui tõendatakse, et ka ülejäänud perioodi osas puuduvad väärteo tunnused.

1.3 Järeldus väärteomenetluse lõpetamise kohta

Kassatsioonikohtul tuleb hinnata:

- Kas maakohus kohaldas õigesti aegumist kuni 04.07.2023 toime pandud tegude osas
- Kas ülejäänud perioodi (pärast 04.07.2023) osas on tuvastatud kõik väärteo tunnused

Kui tõendid kinnitavad väärteo tunnuste puudumist kogu perioodi osas, tuleks menetlus lõpetada VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel. Kui aga väärteo tunnused on tuvastatud pärast 04.07.2023 toime pandud tegude osas, siis tuleb hinnata, kas maakohtu otsus on õiguspärane.

2. Kaitsjatasude hüvitamine

2.1 Õiguslik alus

VTMS § 23 sätestab: "Väärteomenetluse lõpetamise korral § 29 lõike 1 punktides 1–3 ja 5–6 sätestatud alustel hüvitatakse menetlusalusele isikule tema taotlusel valitud kaitsjale makstud mõistliku suurusega tasu kohtu määruse alusel riigi- või kohaliku eelarve vahenditest."

See tähendab, et kui väärteomenetlus lõpetatakse:

- § 29 lg 1 p 1 alusel (teos puuduvad väärteo tunnused)
- § 29 lg 1 p 2 alusel (isikut on juba karistatud)
- § 29 lg 1 p 3 alusel (isiku suhtes on tehtud lõpetamise lahend)
- § 29 lg 1 p 5 alusel (aegumistähtaeg on möödunud)
- § 29 lg 1 p 6 alusel (seadus on kehtetuks tunnistatud)

siis hüvitatakse mõistlik kaitsjatasu.

2.2 Mõistliku tasu määramine

Riigi õigusabi seadus (RÕS) reguleerib riigi õigusabi andmist ja tasu määramist. Kuigi VTMS § 23 ei viita otseselt RÕS-ile, tuleb mõistliku tasu hindamisel arvestada sarnaseid põhimõtteid.

RÕS § 22 lg 1 sätestab tasu kindlaksmääramise kriteeriumid:

- Põhjendatud toimingud
- Põhjendatud aeg
- Vajalikkus ja põhjendus

2.3 Hüvitamise ulatus

Maakohtu menetluses:

- A maksis kaitsjale 2100 eurot

- Maakohus mõistis välja 1050 eurot (50%)
- A taotleb täiendavalt 1050 eurot

Kui kogu väärteomenetlus lõpetatakse VTMS § 29 lg 1 p 5 alusel (aegumise tõttu), tuleb hüvitada kogu mõistlik kaitsjatasu maakohtu menetluses, st 2100 eurot, kui see summa on mõistlik.

Kassatsioonimenetluses:

- A taotleb 8326,50 eurot

VTMS § 23 kohaldub ka kassatsioonimenetlusele, kui väärteomenetlus lõpetatakse seal § 29 lg 1 punktides 1-3 ja 5-6 sätestatud alustel.

2.4 Osalise lõpetamise mõju

Praegune olukord:

- Maakohus lõpetas menetluse osaliselt (kuni 04.07.2023)
- Osaliselt jäi süüdistus jõusse (pärast 04.07.2023)

VTMS § 23 ei reguleeri otseselt osaline lõpetamise olukorda. Siiski tuleb lähtuda põhimõttest, et:

- Kui menetlus lõpetatakse täielikult § 29 lg 1 p 5 alusel, hüvitatakse kogu mõistlik kaitsjatasu
- Kui menetlus lõpetatakse osaliselt, tuleb hüvitada proportsionaalne osa kaitsjatasust, mis on seotud lõpetatud osa kaitsmisega

2.5 Järeldus kaitsjatasude kohta

Kui kogu väärteomenetlus lõpetatakse VTMS § 29 lg 1 p 5 alusel:

1. Maakohtu menetlus: Tuleb hüvitada kogu mõistlik kaitsjatasu summas 2100 eurot (mitte ainult 1050 eurot, nagu maakohus määras).
2. Kassatsioonimenetlus: Tuleb hüvitada mõistlik kaitsjatasu summas kuni 8326,50 eurot, kui see summa on põhjendatud ja mõistlik vastavalt RÕS § 22 lg 1 kriteeriumidele.

Kui väärteomenetlus lõpetatakse ainult osaliselt:

Tuleb hüvitada proportsionaalne osa kaitsjatasust, mis vastab lõpetatud osa osakaalule kogu süüdistuses. Näiteks kui 50% süüdistusest lõpetatakse, tuleks hüvitada 50% kaitsjatasust.

Kokkuvõte

1. Väärteomenetluse lõpetamine: Kassatsioonikohus peab hindama, kas on alust lõpetada kogu menetlus VTMS § 29 lg 1 p 1 või p 5 alusel. Kui väärteo tunnused puuduvad või kogu tegu on aegunud, tuleb menetlus lõpetada täielikult.
2. Kaitsjatasude hüvitamine: Kui kogu menetlus lõpetatakse VTMS § 29 lg 1 p 5 alusel, tuleb A-le hüvitada:
 - Maakohtu menetluses: 2100 eurot (kogu makstud summa)
 - Kassatsioonimenetluses: kuni 8326,50 eurot, kui see on mõistlik ja põhjendatud

Mõistliku tasu hindamisel tuleb lähtuda RÕS § 22 lg 1 kriteeriumidest: põhjendatud toimingud, põhjendatud aeg ning vajalikkus ja põhjendatus.

Lisa 4. Juristide seas läbi viidud küsitluse blankett

Õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni automatiseerimine

Tere

Olen Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tudeng Kirsi-Karoliine Järvis ning kirjutan magistritööd teemal “Infotehnoloogia kasutamise väljavaated õigusliku argumentatsiooni koostamisel ja õiguse tõlgendamisel”. Teema käsitluse ühe osana uurin juristide seisukohti õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni automatiseerimise osas (sh xLaw lahenduse näitel).

Palun vastake järgnevale küsimustikule oma kogemuse ja arvamuse põhjal. Küsimustik on anonüümne, vastamiseks kulub umbes 10 minutit.

1. Milline alljärgnevatest kirjeldab kõige paremini Teie ametit?

- Kohtu töötaja.
- Advokaadibüroo töötaja.
- Prokuraatuuri töötaja.
- Avalik teenistuja.
- Ettevõtte jurist.
- Muu:

2. Kui kaua olete töötanud õigusvaldkonnas?

- Vähem kui 1 aasta.
- 1-3 aastat.
- 4-7 aastat.
- 8-10 aastat.
- Üle 10 aasta.

3. Kui võimalikuks peate õiguse tõlgendamise automatiseerimist?

- 5 - väga võimalik.
- 4 - võimalik.
- 3 - mõõdukalt võimalik.

- 2 - pisut võimalik.
- 1 - üldse ei ole võimalik.

4. Milliseid piiranguid näete õiguse tõlgendamise automatiseerimisel (võimalik valida mitu vastusevarianti)?

- Piirangud õiguskorra hierarhilisuse mõistmises.
- Piirangud õigustloovate aktide omavahelise vastuolu lahendamises.
- Piirangud õigusnormi mõtte ja sisu mõistmises.
- Piirangud kohtupraktikast lahenduste leidmise osas.
- Piirangud seaduseelnõude, seletuskirjade jms arvestamise osas.
- Piiranguid ei ole.
- Muu:

5. Kui võimalikuks peate automatiseeritud süsteemi kasutamist õigusliku argumentatsiooni koostamisel?

- 5 - väga võimalik.
- 4 - võimalik.
- 3 - mõõdukalt võimalik.
- 2 - pisut võimalik.
- 1 - üldse ei ole võimalik.

6. Milliseid piiranguid näete õigusliku argumentatsiooni koostamise automatiseerimisel (võimalik valida mitu vastusevarianti)?

- Piirangud argumentatsiooni kvaliteedi osas.
- Piirangud argumentatsiooni loogilise ülesehituse osas.
- Piirangud õigusnormide rakendamise osas.
- Piirangud kohtupraktika sidumisel argumentidega.
- Piirangud tõendite sidumisel argumentidega.
- Piiranguid ei ole.
- Muu:

7. Milliseid eeliseid näete automatiseeritud õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni koostamise osas?

.....
.....

8. Kui sageli kasutate oma töös rakenduse xLaw tehisintellektil põhinevat funktsiooni AI Assistent?

- Iga päev.
- Vähemalt 1x nädalas.
- Vähemalt 1x kuus.
- Alla 1x kuus.
- Ei kasuta üldse.

9. Kas kasutate oma töös ka muid tehisintellektil põhinevaid lahendusi (kui jah, siis palun täpsustage)?

.....
.....

10. Kui hästi suudab Teie hinnangul või kogemusel xLaw rakendus õigust automatiseeritult tõlgendada, sh leida lahendusi varasemast kohtupraktikast?

- 5 - väga hästi.
- 4 - hästi.
- 3 - mõõdukalt.
- 2 - vähe.
- 1 - üldse ei suuda.
- Ei oska vastata.

11. Kui hästi suudab Teie hinnangul või kogemusel xLaw AI Assistent koostada õiguslikku argumentatsiooni?

- 5 - väga hästi.
- 4 - hästi.
- 3 - mõõdukalt.
- 2 - vähe.
- 1 - üldse ei suuda.
- Ei oska vastata.

12. Kui sageli peate xLaw AI Assistent väljundeid täiustama või kontrollima?

- 5 - üldse ei pea.
- 4 - harva.
- 3 - vahel.
- 2 - peaaegu alati.
- 1 - alati.
- Ei oska vastata.

13. Kui kasulikuks peate xLaw AI Assistent funktsiooni oma igapäevatoos?

- 5 - väga kasulik.
- 4 - kasulik.
- 3 - mõõdukalt kasulik.
- 2 - vähe kasulik.
- 1 - üldse ei ole kasulik.
- Ei oska vastata.

14. Kui usaldusväärseks peate xLaw rakenduse poolt loodud õiguslikke argumente ja vastuseid?

- 5 - väga usaldusväärne.
- 4 - usaldusväärne.
- 3 - mõõdukalt usaldusväärne.
- 2 - vähe usaldusväärne.
- 1 - üldse ei ole usaldusväärne.
- Ei oska vastata.

15. Milles seisneb xLaw rakenduse puudus seoses õiguse tõlgendamise ja õigusliku argumentatsiooni koostamisega?

.....
.....

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kirsi-Karoliine Järvis,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Infotehnoloogia kasutamise väljavaated õigusliku argumentatsiooni koostamise ja õiguse tõlgendamise automatiseerimisel“, mille juhendaja on Mario Rosentau, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kirsi-Karoliine Järvis

26.04.2026